

TANZİMATTAN SONRA TÜRKİYE'DE ORMANLARIN HUKUKİ REJİMİ

Prof. Dr. Halil CİN

KISALTMALAR

age	: Adı geçen eser.
AK.	: Arazi Kanunu.
agm.	: Adı geçen makale.
agn.	: Adı geçen nizamname.
Bk.	: Bakınız.
C.	: Cilt,
Çev.	: Çeviren.
Md.	: Madde.
ON.	: Orman Nizamnamesi.
Sa.	: Sayı.
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TMK.	: Türk Medeni Kanunu.
Vd.	: Ve devamı,
V.	: Volume.
YHGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu.
YİHD.	: Yargıtay I. Hukuk Dairesi.

I- GİRİŞ:

D) Genel Olarak Ormancılık ve Orman İnsan İlişkileri:

İnsan orman ilişkisi insanlık tarihi ile başlar. İnsan oğlunun kendisine ilk sığınak ve ilk yiyecek kaynağı olan ormanla ilgisi ve ona karşı tutumu, tarihin muhtelif çağlarında çeşitli şekillerde olmuştur. Doğa ilk insanı, en müsait yaşama muhiti olan ormanda kabul etti. Orman onu kardan yağmurdan, soğuk ve sıcaktan korudu. Türü yirtici hayvanların gözlerinden gizledi ve pençesinden kurtardı.

İlk insan ev ve anbar olan bu esrar dolu varlığa hayranlık ve şükran hisleriyle bağlandı. Bu saygı ve bağlanış tapmaya kadar vardı. Türlü çiçek ve ağaçlar, insanların totemi oldu. İnsanların geçirdiği çobanlık, ziraatçılık, madencilik aşamaları ormana olan ihtiyacı hep arttırmış ve ormanlardan vaki olan faydalanma, büyük ölçüde bir tahrip şeklini almıştır¹.

Akdeniz çevresinde toplanan İlkçağ Medeniyetinin bu çevre ormanlarını mahvediş, bu medeniyetin çöküşünde büyük rol oynadı. Ortaçağ o kadar çok orman tahrip etmiştir ki, bu çağa ağaç kullanma çağı denmiştir. Ormanların tahribi neticesinde toplumlar çeşitli âfetlere düşer oldular. Ormana vaki olan tecavüzün intikamını, doğa bütün toplumdandan ve çok acı bir şekilde almaktadır.

Çeşitli milletlerin hukuk ve iktisat tarihleri, ormanların kamu malı olarak kabul edilip bunlara el konusunun 12 ve 13. yüzyıllara raslandığını kaydederler². Orman tahribi uzun asırlar önlenememiştir. Roma hukukunun mülkiyet anlayışı, liberal zihniyet ile Fransız ihtilalinin kayıtsız hürriyet anlayışı orman tahribatını korkunç derecede arttırmıştır³.

20. yüzyılın orman anlayışı daha farklıdır. Çağımızda orman milli doğal servetlerden biridir. Halkın iktisadî, sosyal hayatında önemli bir yeri olduğu kadar, ülkenin coğrafyası, iklimi, güzellikleri ve insanların ruh ve beden sağlıklarını da etkileyen önemli bir faktördür.

Orman, milli güvenlik bakımından da sayısız menfaatler temin eder. Orman çeşitli mahsülleriyle uygar dünyanın kullandığı ve tükettiği maddeler arasında süttten sonra ikinciliği alır. Bu sarfiyatın çokluğu milletlerin ormancılarının, iktisatçıların dikkatlerini çekmiş ve ormanların muhafazası ve çeşitli sorunların görüşülmesi amacıyla 1926 yılında milletlerarası ormancılık kongreleri toplanmış ve 1937 yılında ormancılık birlikleri kurulmak suretiyle müşterek tedbir ve kararlar alınmaya başlanmıştır⁴. Orman, varlığının faydası ve yokluğunun zararlarıyla bütün millete ait olan bir kamu malı olduğundan; devletin bakım ve ihtimamına ihtiyaç gösterir. Bunun içindir ki, ormancılık ancak devlet eliyle işleyen bir işletme olduğu takdirde ülke ve millete en çok fayda sağlayan bir müessese olabilir⁵.

¹ Bk. MAZHAR DİKER, Türkiye'de Ormancılık. Dün-Bugün-Yarın. Ankara 1942. Sh. 13.

² DİKER, age. Sh. 14.

³ DİKER, age. sh. 14.

⁴ DİKER, age. Sh. 4-5

⁵ DİKER, age, Sh, II.

Ormanlık çalışma hududunun dar veya geniş çizilmesine göre genel ve özel anlamlarda ayrı ayrı tarif edilir. Genel anlamda ormancılık, üretimden tüketime kadar geçen, gerek orman içinde ve gerekse orman dışında yapılan plânlı ve devamlı işlerin toplu ifadesidir.

Özel anlamda ormancılık, ormanların temin ettikleri reel ve ideal kıymetleri gerçekleştirmek üzere orman içi çalışmaların bir bütünüdür. Ormancılık ilminin konusu, teknik ve hakiki manada ormancılık da budur. Alman ormancılık bilgini Dietrich, "ormancılık işletmesinin, orman mülkü hudutları içinde ihtiyacı temin maksadıyla durmadan yapılan işlerin bütünüdür;" şeklinde tarif etmektedir⁶.

2) Tanzimattan Önce Türk Ormancılığına Kısa Bir Bakış:

Osmanlı Türk Devleti Avrupa, Afrika ve Asya toprakları üzerinde yayıldığı zaman geniş ve zengin bir orman varlığına sahip bulunuyordu. Devletin parçalanmasıyla, zengin ormanları da kaybedilen ülkelerle birlikte yitirilmiştir.

Anadolu, coğrafi konumu itibarıyla, dünya üzerinde ormanca fakir arz derecelerine raslar. Türkiye'nin morfolojik yapısı da ülkeyi orman varlığı bakımından gayri müsait kılmaktadır. Kıyılara paralel olarak uzanan yüksek dağlar, Anadolu yaylasını stepleştirir. Ülkenin doğu kısmının çok yüksek dağlarla kaplı olması, toprakların bir çok yerlerde orman yetişmesine elverişsiz olması, yağışların mevsimlere dağılındaki anormallikler de menfi faktörler arasındadır⁷.

Türkiye ormanlarının azalmasında bu sayılan doğal faktörler yanında politik-coğrafi bakımdan yerinin de rolü büyük olmuştur. Sümerlerden başlayıp Osmanlılara kadar çeşitli milletlere yurt olan Anadolu' da orman, belki dünyanın hiç bir yerinde bu kadar talihsiz bir duruma düşmemiştir. Üç kıtanın elele verdiği Anadolu toprakları üzerinde, uygarlıklar doğmuş, uygarlıklar kaybolmuş; Doğu ile Batı, Güneyle Kuzey dostça burada kucaklaşmış; düşmanca pençeleşmiştir. Romalılar, Fenikeliler, Venedikliler, Yunanlılar ve Cenevizliler gemi inşasında kullandıkları keresteleri Anadolu sahillerinden temin etmişlerdir.

Anadolu ormanları Osmanlılar zamanında hayli tahribata uğramış, Osmanlı ordu ve donanmasını o zamanın imkânları içinde durmadan desteklemiştir. Ormanlar birer milli doğal servet olarak değil

⁶ DİKER, age. Sh. 11-12

⁷ BERNARD, Türkiye Ormancılığının Mevzuatı, Tarihi ve Vazifeleri. (Çev: Nihat Basri Somel) Ankara 1935 Sh. 107-108. DİKER, age. Sh. 19.

ancak sıkışık hallerde başvuru ve bilhassa askeri amaçlarla faydalanılan birer doğa vergisi olarak telâkki olunmuşlardır⁸.

Tanzimattan önce, Osmanlı Devletinde ormanlar, ordunun ve donanmanın odun ve kereste ihtiyacının sağlanması, sürülerin beslenmesi, avlanma gibi sebeplerle devleti ilgilendirmiş, bunun dışında ülke çapında ormanlara Devlet tamamen ilgisiz kalmıştır⁹. Her türlü kayıttan uzak olarak yapılan hayvancılık, aşiret hayatı ve isabetsiz iskânlar orman varlığının azalmasında büyük rol oynamıştır. Anadolu ormanları kapitülasyonlar sayesinde Rum, Ermeni, Yahudi ve Levantenlerin fahiş kazanç kaynağı olmuştur.

Tanzimattan önce, ormanların bakım ve yeniden yetiştirilmeleri konusunda alınmış hiç bir ciddi tedbire raslanmaz. Bu sahada alınmış olan kararlar, dar amaçlı ve mahdut sayıda fermanlar ve kanunname hükümlerinden ibarettir. 1841 yılında, kesilecek ormanlardan resim alınması kabul edilmiş ve 1851 yılında bir orman muhafaza kadrosu hazırlanmıştır¹⁰.

Tanzimatla birlikte her sahada başlatılan batılılaşma teşebbüsleri ormancılık konusunda da bir takım kıvılcıkların mucip olmuştur. 1856 yılında Paris Barış Antlaşmasından sonra, Fransa ve İngiltere'den mütehasıs ormancılar getirilmiştir. Devlet Hazinesinin sıkıntıda olması sebebiyle, para temini için devlet ormanlarından ağaç kesimi konusunda köylü ve şehirliye büyük bir serbesti tanınmış ve Devlet, ormanların yok edilmesi sonucunu kendi eliyle hazırlamıştır. 1858 yılında yapılmış olan Ara. i Kanunnamesinin 104. maddesinin bir kısım dağlar ve ormanları cibal-i mubaha kabul etmesi ve bu sebeple herkesin mubah ormanlarda dilediği gibi kesim yapabilmesi, orman tahribatını iyice hızlandırmıştır. Bir müddet sonra, Arazi Kanununun kabul ettiği cibal-i mubaha esasının Orman Nizamnamesince kaldırılacağı haberleri yayılınca halk endişeye kapılmış ve orman tahribatını bütün gücüyle devam ettirmiştir. Ormanların azalmaya başlamasıyla köylüler birbirlerinin baltalıklarına tecavüz etmişler, kuru ve baltalıkları baltadan geçirmişlerdir¹¹.

Fransa'dan getirtilen uzmanların tavsiyeleri tutulmamış, gerekli tedbirler alınmamış ve Orman Nizamnamesinin gerekçesinde belirtildiği gibi ahalinin adet ve geleneğine dokunmaktan sakınılarak işin zamanla halledilmesi istenmiştir.

⁸ ACUN, N. Ormanlarımız ve Cumhuriyet Hükümetinin Orman Davası. Ankara 1945. Sh. 6 vd.

⁹ ACUN, age. Sh. 7-8.

¹⁰ ACUN, age. Sh. 10.

¹¹ DİKER, age. Sh. 22. ACUN, age. Sh. 11-12.

Osmanlı Devleti, orman davasının halli için iki yol bulmuştur. Bunlardan birincisi, köylüye baltalık vermektir. Baltalıklar, hak sahibi köy ahalesinin serbestçe kesim yapabildikleri orman veya korulardır. İkinci yol, Devlet (miri) ormanlarından, köylünün tayin edilen şekilde ve ücretsiz olarak faydalanmalarına izin vermektir. Bu şekilde halkın geleneklerine dokunmadan fıkıh esaslarından ayrılmaksızın Hazineye gelir sağlanmak istenmiştir.

Osmanlı ormancılığını, ormanların hukuki rejiminin düzenlenmesi bakımından dört devrede özetlemek mümkündür:

A) 1857-1863 Devresi:

Kırım Savaşının sonunda, 1856 yılında imzalanan Paris Barış Anlaşmasıyla, Osmanlı Devleti Avrupa Konserine alınmıştı. Bunun sonucu olarak, her sahada Avrupa ile temaslar sıklaştırılmıştı. Bu cümleden olarak, Türkiye'de "Conseil des travaux publics" idaresi kuruldu. Bu idarede Avrupalı uzmanlarla birlikte, Türk memurları çalışıyordu. Bu heyete iştirak eden orman mühendislerinin çoğu Fransızdı¹². 1274 / 1858 tarihli Arazi Kanunu, Avrupalı uzmanların tesiriyle hazırlanmış ve ormanlara ilişkin bazı hükümler de getirmiştir. Ne var ki, Avrupalı orman uzmanlarının tavsiyeleri nazara alınmamıştır. Bu devreyi, kanuni esaslar ve eleman hazırlama safhası olarak tanımlayabiliriz. 1275 / 1859 tarihli Tapu Nizamnamesinin 13. Maddesinde "cibal-i mubaha ile menafi-i amme zımında metruk ve muhassas olan yerler için kimseye senet verilmemesi ve tasarruf ettirilmemesi" hükmü yer alırken, bir taraftan da Rumeli ormanlarından satış yapma tecrübelerine de şahit oluyoruz. Diğer taraftan, 1862 yılında bir orman ıslahı projesi de tanzim edilmiştir. Bu projede şu esaslar yer almıştı: "Cibal-i mubaha ile Tophane ve Tersane Ormanlarının Devlet ormanı halinde birleştirilmesi; Tophane ve Tersane idarelerinin bizzat orman işletme hakkının kaldırılması; Evkaf ormanlarının işletilmesinin tanzimi ve intifa haklarının düzene konması; özel şartlarla orman içinde hayvan otlatılmasının tanzimi, düzensiz kesim yapılmaması vb. gibi"¹³.

B) 1863-1893 Devresi:

Bu devrede ilk Türk Orman Nizamnamesi neşredilmiş ve Türk ormancılığı ilk defa yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Ancak halkın yeni düzenlemeye tepkisi karşısında Nizamname uygulanamamış; sadece çarşı ve pazar yerlerine gelen odun kömür ve diğer orman

¹² Bu heyetin çalışmalarına katılan BRICOGNE, Türkiye ormanları hakkında hazırladığı raporu, *Revue des eaux et des forêts*, 1876. Sh. 861. 1877. Sh. 369 da neşretmiştir.

¹³ Bk. ACUN, age. Sh. 13. BERNARD, age. Sh. 110-111 vd.

mahsüllerinden bir resim tahsil edilebilmiştir. Bu resim, Devletin ormanları korumasının karşılığı sayılıyordu¹⁴.

C) 1893-1908 Devresi:

Bu devrede Orman ve Maadin Nezareti kuruluyor. Orman insan ilişkileri düzenlenmeye çalışılıyor. Ancak köylünün ormana kayıtsız ve şartsız müdahalesi bertaraf edilemiyor. Orman işletmesi iltizama veriliyor ve arazide olduğu gibi bir orman iltizam sistemi doğuyor. Ancak bütün bu çalışmaların esası, ormandan daha çok gelir elde etme esasına dayanır¹⁵.

D) 1908-1920 Devresi:

Ormanların giderek elden çıktığı fark edilerek, bir takım tedbirlerin alındığını görüyoruz. İkinci Meşrutiyet Mebusan Meclisine ilk sevk edilen tasarılarından biri "Orman ve Mer'a Kanunu Tasarısıdır". II. Meşrutiyet Hükümetleri, ormancılık konusunda bir takım tedbirler düşünmüşler; ancak arka arkaya gelen büyük savaşlar ve diğer iç karışmalar, bunların uygulanmasına imkân bırakmamıştır. Başlı boş iltizam ormancılığı bu devrede de devam etmiştir. Geniş ölçüdeki ormanların işletmeye açılması ve bu şekilde Hazineye gelir temin edilmesi düşünülmüştür; ve bu maksatla Kastamonu ve Bolu ormanları yabancı bir şirkete verilmek istenmiştir. Diğer taraftan ormancılık öğretimi yapmak üzere Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş ve 1909 da yeniden kurulan orman mektebinden 1922 yılına kadar 150 öğrenci mezun olmuştur. 1917 yılında Ormanların usul-i fenniyeleeri hakkında bir kanun kabul edilmiştir¹⁶.

Osmanlı Devletinde devletin ormanla ilgisi, paraya olan ihtiyacının şiddetlenmesiyle başlamış ve orman devamlı kesilip harcanan bir kaynak olarak görülmüştür. Devletin ormanlara bu derece ilgisiz kalmasının, başka bir ifadeyle ormanlardan istifadenin tamamen serbest, başıboş olmasının sebebi belki de büyük ölçüde "su ve ot ve ateş" gibi bir kısım ormanların da mubah kabul edilmesi ve halkın bu üç şeyden olduğu gibi ormanlarda da ortak telakki edilmesidir¹⁷. "Mubah ile herkes intifa edebilir, fakat saire zarar vermemekle meşruttur"¹⁸. Mubah olan şeyden herkes serbestçe istifade eder. Bu konuda mevcut tek kayıt başkasına zarar vermemektir. Arazi Kanununun 104. maddesi

¹⁴ Bk. DİKER, age. Sh. 23. ACUN, age. Sh. 11-12. BERNARD, age. Sh. III-112 vd.

¹⁵ Bk. DİKER, age. Sh. 24.

¹⁶ Bk. ACUN, age. Sh. 15-16. DİKER, age. sh. 24. BERNARD, age. Sh. 110.

¹⁷ Bk. MECELLE, Md. 1234.

¹⁸ Bk. Mecelle Md. 1254.

de bir kısım orman ve dağları da mubah saymış ve buraları halkın dilediği gibi hiç bir kayda tâbi olmadan ücretsiz olarak ağaç, odun ve kereste kesebileceği yerler olarak telakki etmiştir. Bu durum ormanların tahribinden başka bir şeye yaramamıştır. Ancak Avrupa'dan ve bilhassa Fransız uzmanlarından etkilenen Osmanlı yöneticileri, Mecelle'nin 26. maddesinde yer alan "zarar-ı amm-ı def için zarar-ı has ihtiyar olunur" kuralına dayanarak¹⁹, ormanların kamu malı olduğu ve zarardan korunması için de bir takım kayıtlara tâbi tutulması gerektiği gerçeğini görmüşler ve bunun sonucu olarak 1286 tarihli Orman Nizamnamesini kabul etmişlerdir. Şu kadar ki ilderde görüleceği üzere, Orman Nizamnamesinin 5. maddesi, köylülere çeşitli ihtiyaçları için ormandan bedelsiz olarak odun, kereste kesme yetkisi tanımış; küçük bir ücret karşılığında ormandan ticarî amaçlarla kesim yapılmasına izin vermiştir. Yalnız herşeye rağmen Osmanlı Devletinde fiilî ormancılık 1286 tarihli nizamname ile başlamıştır. Nizamnamenin ruhu, ormanların birer kamu malı olduğu ve devlet eliyle korunması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Ne var ki bu nizamname uygulanamamış, köylüsü kentlisi tamamen başıboş bir tarzda ormanı kesmeye devam etmiş ve Devlet gelir elde etme düşünceleriyle bir çok ormanları ihale suretiyle satışa çıkarmıştır. Bu ise ülke ormanlarının tahribi ve aşar ağaları yanında bir orman ağaları zümresinin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Böylece ormanı geçim vasıtası olarak kabul eden bir halk tabakası ile ormanı sömüren orman mültezimlerinin müşterek katliamları sonucu orman varlığı perişan olmuştur.

Şimdi Osmanlı ormancılığının esaslarını biraz daha yakından görebilmek için 1286/1870 tarihli Orman Nizamnamesi hükümlerini inceliyeceğiz.

¹⁹ Bunu "kamu zararını önlemek için kişisel çıkarlar feda edilebilir" şeklinde ifade etmek mümkündür.

BİRİNCİ KISIM
TANZİMAT DEVRİNDEN CUMHURİYET DEVRİNE KADAR
TÜRK ORMAN REJİMİ

BİRİNCİ BÖLÜM
ORMANLARIN HUKUKİ REJİMİNİN DÜZENLENMESİ
İHTİYACI

I- GENEL OLARAK:

Tanzimattan önceki Türk hukukunda ormanların hukuki rejimi hakkında elimizde sağlam ve açık bir kaynak yoktur. Bu eksiklik belki de Osmanlı ve diğer Türk devletlerinin, ormanları herkesin faydalanabileceği doğal kaynaklar olarak telakki etmesi ve bu milli servetten istifadenin devletçe düzenlenmesi ihtiyacının hissedilmemiş olmasından ileri gelmektedir. 19. Asırda sanayiinin gelişmesi, milletlerarası ticaretin ihtiyaçları ve ormanların ülke ekonomisindeki yerleri açıkça farkedilmeğe başlanmış ve bu nedenle ormanların belli bir hukuki düzene kavuşturulması ve bu düzenin kurallarına göre işletilmesi zorunluluğu hissedilmiştir.

Ormanlar bir devletin belli başlı doğal zenginliklerinden biridir. İyi bir idare, milleti refaha ulaştırabilmek için doğal kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını emreder. Bu esastan hareket eden uygar devletler, orman zenginliklerinin muhafazasına ve metodik amel-najmanlarla ormanlardan faydalanmaya özen göstermişlerdir.

Osmanlı imparatorluğu, Dünyanın ormanca zengin bölgelerine sahipti. Bu büyük zenginliğin hiç bitmiyecek gibi telakki edilmesi, etkili bir gözetimin bulunmayışı, en iyi ormanların bulunduğu yerlerin Devletin elinden çıkması ve keyfi kesimler, ormanları azalmıştır. Yeniden yetişmesi çok uzun zaman aldığından orman varlığının yavaş yavaş kaybolduğu artık açıkça görülmeğe başlamıştır. Bu durumdan ülke ve Devlet için doğan zararlar imparatorluk hükümetinin dikkatinden kaçamazdı. Ormanları korumak, onları belli bir hukuki düzene kavuşturmak için bir takım çareler düşünüldü. Batı ülkelerinin orman-

larını korumak için uyguladıkları metodların benimsenmesi gereğine inanılarak bu hizmeti organize etmek için yabancı ormancılar çağrıldı¹. Bilgili, ehil elemanlar yetiştirmek için bir orman mektebi açıldı¹. Orman ekonomisinde yapılacak reformların temeli olarak kabul edilen bu ilk tedbirlerin, hizmetin muntazam ve devamlı işlenmesini temin edecek bir hukuki düzenleme ile tamamlanması gerekiyordu. 1858 yılında toprak rejimini tedvin amacıyla yapılan Arazi Kanununda ormanlara ilişkin bazı hükümler yer almıştır². Ancak bu hükümlerle orman rejimini düzenlemek, ormanları korumak ve bu doğal zenginliğin iyi ve millî çıkarlara uygun bir şekilde işletilmesi mümkün görülüyordu. Orman rejiminin yasal bir düzenlemeye kavuşturulması gerekiyordu. İşte bu amaçla ilk orman nizamnamesi hazırlandı³.

Bu nizamnameden önce, hükümetçe hazırlanmış olan nizamname projesi biran evvel yürürlüğe konulabilmesi için Devlet Şûrasının incelemesine sevk edilmiştir. Projeyi incelemekle görevli Devlet Şûrası Bayındırlık İşleri Dairesi, nizamname projesinin, ormancılık ilminin prensiplerini ihtiva etmesine ve ormanların iyi işletilmesine ilişkin bütün kuralları özetlemesine rağmen, memleketin idari gelenekleriyle daha uyumlu olmak ve halkın faydalandığı bazı imtiyazları kaldırmamak amacıyla bazı değişikliklere ihtiyacı olduğu fikrini izhar etti⁴. Bu manada ıslah edilen proje, Devlet Şûrası Umumi Heyetinin incelemesine sunuldu. Bu arada Topçu ve Bahriyenin ihtiyacı olan kereste ve odunların temin şeklinde de değişiklik yapıldı. Önceleri halka angarya olarak tahmil edilen bu hizmetler, büyük suistimallere sebep olmuştur. Bahriye ve Topçunun kereste ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özel bir nizamname, Orman Nizamnamesine ek olarak çıkarıldı⁵.

Bu şekilde değiştirilmiş olan proje, İçişleri ve Bahriye Nazırları ile Ahkam-ı Adliyye Komisyonu Başkanı, Maliye Nazırı, Topçu Birlikleri Komutanı Mareşal huzurlarında okunarak kabul edildi^{5a}.

1286 / 1870 tarihli Orman Nizamnamesinin I. Babı "orman çeşitlerini" düzenlemektedir. Nizamname, esas itibariyle sadece Devlet ormanlarının hukukî rejimini düzenlemektedir. Ancak vakıf ormanları-

¹ Bu orman mektebi 1864 yılında Fransız ormancı Tassy tarafından kurulmuştur. II Şevval 1287 fi 22 Kanun-ı evvel 1286 tarihli Orman Mektebi Nizamnamesi çıkarılmıştır. Bk. D.C. 2. Sh. 296-299. Ayrıca Bk. BERNARD, age. Şh. 110 vd.

² Bk. Arazi Kan. Md. 29-30. Md. 91-92, 104.

³ Bk. Fi II Şevval Sene 1286 fi I Kanun-ı sâni sene 1285. D.C. 2. Sh. 404-418.

⁴ Bk. Orman Nizamnamesi gerekçesi. NICOLAIDES, Législation ottomane. Constantinople 1873. c. III. Partie sh. 492.

⁵ Bk. Tersane ve Tophane-i Âmire İdarelerine Muktazi Kerestenin Tedarik ve İtası Hakkında Nizamname. D.C.2. Sh. 415-418.

^{5a} Bk. Orman Nizamnamesi Gerekçesi. Nicolaides. age. sh. 494.

rıyle köy ve kasaba ahalisinin istifadelerine tahsis edilmiş olan baltalık ormanlara ait hükümlerin de nizamname içinde yer almasında fayda görülmüştür. Şahısların tasarrufunda bulunan ormanlar ise Arazi Kanununun ilgili maddelerinde düzenlenmiştir⁶.

Nizamname I. babında Orman Nizamnamesine tâbi devlet ormanlarında nasıl kesim yapılacağını, köylülerin bu ormanlardan ne şekilde yararlanacaklarını düzenlemektedir. Ormanlardan kişisel ihtiyaçlar ve ticaret amacıyla odun ve kereste kesmek farklı esaslara bağlanmıştır.

Orman içinde veya civarında bulunan köylülerin başlıca geçim kaynakları kereste ve odun ticareti olduğundan, sadece idarenin menfaatlerini korumaya matuf tedbirler, bir çok güçlüklerle karşılaşmaya mahkûmdur.

Kamunun menfaatlerine zarar vermeksizin köylünün yararlarını korumak amacıyla iki türlü kereste ticareti düzenlenmiştir:

Birincisi, arabalar veya yük hayvanlarıyla taşınan ve köy pazarında satılan ve ancak köylülerin devlet ormanlarından alabilecekleri küçük miktarlardaki kereste ticaretinden ibarettir.

İkincisi, köylülerin başka yerlere göndererek yahut tüccara pazarlık suretiyle sattıkları nispeten önemli miktarlardaki keresteler.

Birinci şıktaki kereste ticareti, genel olarak köylünün zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet eder. Bu nedenle serbestçe gerçekleşmesi asıldır. İkinci nevi kereste ticareti, ormanların tahribattan korunması için bir nizamla bağlanmak icap eder. Bu ticarete konu olan keresteler için bir resim konması da uygun görülmüştür.

Isıtma ve kömür yapımı için gerekli odunların ormanlardan temini, orman idaresi tarafından verilecek özel talimatlara uygun olarak yapılacaktır.

Orman Nizamnamesi, Nizamname hükümlerine aykırı hareketlerin cezaî müeyyidelerini de tespit etmiş ve orman suçlarının muhakemesinde Nizamiye mahkemelerini görevli saymıştır.

Tersane ve Tophane-i Amirenin ihtiyacı olan kerestenin tedarik ve itasına dair olan nizamnamenin⁷ hükümlerine gelince; I. fasıl, miri (Devlet) ormanlarından verilecek kerestelerin kesim şekli ve itasına dairdir. II. fasıl, vakıf ve şahıs korularından satın alınacak keresteler hakkındadır. Ancak, Devlet ormanlarından lüzumlu kereste temin

⁶ Bk. AK. Md. 29-30. Md. 91-92. 104.

⁷ Bk. D.C. 2. Sh. 415-418.

edilemediği takdirde bu son kaynağa başvurulacaktır. Nizamnamede, kereste temininin usule uygunluğunu sağlamak amacı yanında halkı her türlü zarardan korumak düşüncesi de yer almıştır.

Arazi Kanununun konuya ilişkin hükümlerine gelince; miri topraklar üzerinde kendiliğinden biten ağaçlar Devlete aittir. Bunun sonucu olarak Devlet, miri topraklar üzerinde bulunan ormanları işletmek hakkına sahiptir. Bununla beraber, Devlet bu hakkı kullanmadı ve orman zilyetleri inhisarı olarak bu ormanlardan istifadeye devam ettiler⁹.

Orman Nizamnamesinin yürütülmesi görevi, Maliye Nezaretine verilmiştir. Maliye Nezareti, uygulama için talimatlar hazırlıyacak ve bunlar Devlet Şûrasınca incelendikten sonra orman memurlarına bildirilecekti.

Diğer taraftan, Evkâf Vekâleti vakıf orman hizmetlerini Orman Nizamnamesinin ruhuna uygun olarak organize etmek için getekli tedbirleri alacaktır. Ayrıca, Evkaf Vekâleti, memurlarının Tersane ve Tophane İdarelerinin ihtiyaçları olan kerestenin teminine ilişkin nizamname hükümlerine uygun hareket etmelerini de sağlayacaktır.

Şûray-ı Devlet, Orman Nizamnamesinin imparatorluk idaresinde yapılacak çeşitli reformların bir parçası olduğunu belirterek, mezkûr nizamnamenin, Devlet ormanlarının ülke halkının ihtiyaçlarını temine ve Hazine gelirlerinin büyümesine katkıda bulunacak şekilde gerekli bütün hükümleri ihtiva ettiği kanaatini açıklamıştır.

II- TÜRK ORMAN HUKUKUNUN KAYNAKLARI:

Toprak Hukuku için olduğu gibi, orman hukukunun da kaynağı örfi hukuktur; yani ferman, irade-i seniye, nizamname ve kanunname gibi adlarla zikredilen padişah iradelerinden oluşan hukuktur. Padişahlar, şer'i hukukun tanzim sahası dışında kalan konularda kurallar koyarken, halk arasında öteden beri cari olan teamüllere, geleneklere uygun davranarak bunları yasallaştırmaya dikkat etmişlerdir. Günümüze kanun koyucuları gibi, Osmanlı Padişahları da toplumun ihtiyaçlarına, halkın geleneklerine ters düşen iradelerin saygınlık kazanamayacağını düşünmüşlerdir. Ancak Osmanlı Padişahlarının, toprak düzeni konusunda gösterdikleri hassasiyeti, orman hukukunda da gösterdikleri söylenemez. Bu vaziyet herhalde konunun mahiyetinden doğmaktadır. 1286 tarihli Orman Nizamnamesi çıkarılıncaya kadar

⁹ Bk. Orman Nizamnamesi Gerekçesi. NICOLAIDES, age. Sh. 488.

ormanlar hakkında, Arazi Kanununda yer alan birkaç hüküm hariç⁹, herhangi bir yasal düzenlemeye raslıyamıyoruz. Bu sebeple orman hukukunun asıl kaynağı 1286 tarihli Orman Nizamnamesi ile onun zeyilleri ve Arazi Kanununun yukarıda zikredilmiş olan hükümleridir. Orman Nizamnamesi esas itibarıyla 1937 tarih ve 3116 sayılı Orman Kanununun yürürlüğe girmesine kadar mer'iyette kalmıştır. Bundan sonraki izahlarımızı bu iki kaynağa dayandıracağız.

III- ORMANIN TANIMI:

Ne Arazi Kanununda ne de Orman Nizamnamesinde ormanın bir tanımı vardır. Bu nedenle ormanların hukuki rejimini incelerken ormanın bir tanımını yaparak işe başlamakta fayda görüyoruz. 3116 ve 6831 sayılı Orman Kanunları, I. maddelerinde ormanı tarif etmişlerdir. Her iki kanun da ormanı tarif ettikten sonra, nelerin orman sayılmıyacağını belirtmişlerdir. 3116 Sayılı Kanunun I. maddesi "bu kanunun tatbikinde kendi kendine yetişmiş veya emekle yetiştirilmiş olupta herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ağaçlar veya ağaçcıkların toplu halleri yerleriyle beraber orman sayılır" derken, 6831 sayılı Orman Kanunu da aşağı yukarı aynı tarifi vermiştir. Buna göre "tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçcık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır". Görülüyor ki iki kanunun verdiği orman tanımı arasında pek fark yoktur. 1286 tarihli Orman Nizamnamesinin de, bir tanım vermemesine rağmen ormanı Cumhuriyetten sonra kabul edilmiş olan bu iki kanundan pek farklı telakki etmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Orman Nizamnamesinin kabul ettiği esaslarla, 3116 ve 6831 sayılı Kanun hükümleri arasında bir çok benzerlikler görmek mümkündür. Bilhassa ormanların türleri hakkında ON'nin verdiği tasnifle, adı geçen iki orman kanununun benimsediği sınıflama arasında esash benzerlikler vardır.

IV- HUKUKİ DURUMLARI BAKIMINDAN ORMAN TÜRLERİ:

Orman Nizamnamesi, Osmanlı Devleti ormanlarını 4 kısma ayırmıştır:

* Bk. AK. Md. 29-30. 91-92. 103. Miladi 1790 (Hicri 1121) tarihli Midilli Ceziresi Kanunu, cibal-i muhaba adı verilen ormanlar hakkında şu hükmü ihtiva etmektedir. "... ve kadim-ül eyyandan ilâ-hâzel-ân odunu ve çalıstı herkese mubah kılıntı intifa olunagelen dağlar her hangi karyenin hudud-ı sınırında vâki olmuş ise reaya taifesi men olunmayıp alâ- tarik-ul-âde kat eyliyeler diyu defter-i atikte mukayyed olmağın veçh-i meşruh üzere defteri cedide kaydolundu". Bk. Vesika için Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşivi, Defter No:2. BARAKAN. Ö. L; XV ve XVI. yüzyıllarda, "Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları. Sh. 338.

- 1) Doğrudan doğruya Devlete ait ormanlar.
- 2) Evkafa bağlı ormanlar.
- 3) Kasaba ve köylere tahsis edilmiş olan baltalıklar.
- 4) Şahıslar uhdesinde bulunan ormanlar¹⁰.

Orman Nizamnamesi, şahıslara ait ormanlar hakkında uygulanmaz. Bunlara ilişkin hükümler Arazi Kanununda yer almıştır.

8 Şubat 1937 tarih ve 3116 sayılı Kanunla 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı Kanunların kabul etmiş oldukları orman türleri de bu ormanların mülkiyet ve tasarrufu dışında Orman Nizamnamesinde mevcut tasnifin hemen aynıdır¹¹.

Orman Nizamnamesinin I. maddesinde ve adı geçen iki orman Kanununda yer alan orman tasnifleri, ormanların mülkiyeti ve idaresi kriterlerine dayandırılmıştır. Gerçekten Orman Nizamnamesinin I. maddesinde yer alan tasnife bakacak olursak, Devlete ait ormanlardan maksadın rekabe ve tasarruf hakkı Devletin olan ormanlar olduğu görülür. Vakıflara ait ormanların ise hukuki rejimleri itibariyle, Arazi Kanununun 4. maddesinde düzenlenmiş olan tahsisat kabilinden vakıf miri arazi hükümlerine tâbi olduğu, ON.nin 19. maddesinde açıkça ifade edilmiştir¹².

Bu demektir ki, vakıflara bağlı ormanların kuru mülkiyeti (rakabesi) Devletindir. Yalnız bu nevi ormanların gelirleri hayır kurumlarına

¹⁰ Orman Nizamnamesinin kabul ettiği bu orman tasnifi, esas itibariyle ormanların mülkiyet rejimine dayanır. Genel olarak Avrupa ve Amerika'da rastlanan orman mülkiyet şekilleri de aynı tasnifi ihtiva eder. Başlıca orman mülkiyeti şekilleri şunlardır: Devlet mülkiyeti, özel mülkiyet, kolektif veya umumi mülkiyet. Bk. FRANÇOIS, T; Orman Politikası, Orman Mevzuatı ve İdaresi. (Çev. BİLGİN, S;) Washington-Roma. 1950. ON. Md. I. Orman Nizamnamesinin I. maddesinde yer alan bu orman tasnifi, 1887 tarihli Fransız Orman Kanununun I. maddesinde yer alan tasnife benzemektedir. Fransız Orman Kanunu, mülkiyet rejimleri itibariyle yedi grup orman saymıştır. 225 maddeden ibaret olan bu kanunun bir çok maddeleri ile Orman Nizamnamesinin bazı hükümleri arasında esaslı benzerlikler vardır. Bu bir bakıma normaldi. Zira Orman Nizamnamesinin hazırlanmasında emeği geçen ormancılarının çoğu Fransızdı. Fransız Orman Kanununun metni için Bk. Lois, deux semestres 1827. No-83. Bulletin des lois. No=176. Sh. 41 vd.

¹¹ 3116 sayılı Kanuna göre ormanlar: 1) Devlet ormanları. 2) Umuma mahsus ormanlar. 3) Vakıf ormanları. 4) Hususi ormanlar. 6831 sayılı Kanuna göre ormanlar ise: A) Devlet ormanları. B) Hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar. C) Hususi Ormanlar.

¹² ON.nin 19. maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: "Arazi Kanunname-i Hümayununun 4. maddesinde tarif olunduğu üzere, tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkufenin menafi-i hasılası vakfın meşrutlehlerine masraf olunduğu misullü, bu muamele o makule evkafa merbut olan ormanların tasarruf ve idarelerine dahi şamildir" Bk. D.C. 2. Sh. 409.

(müessesat-ı hayriyyeye) tahsis olunur. Yani vakıflar idaresine bağlı ormanlar, mülkiyet rejimi bakımından gayri sahih vakıf miri araziden farksızdır.

Belli köy veya kasabalara tahsis edilmiş olan baltalıklar ise, Arazi Kanununda arazi-i metruke hükümleri arasında düzenlenmiş ve hukuki rejimi itibarıyla, mer'a, yaylak ve kışlaklar gibi kamu mallarından sayılan yerlerle aynı hükümlere tâbi tutulmuştur. Örneğin bir köy veya kasabaya baltalık olarak tahsis edilen kuru veya ormanlardan sadece o köy veya kasaba ahalisi faydalanabilir¹³. Köy veya kasaba ahalisine tahsis edilmiş olan kuru veya ormanlarda müstakilen veya müştereken tasarruf mümkün değildir¹⁴. Kuru ve orman davalarında zaman aşımına itibar edilmez¹⁵. Bu esaslar nazara alındığında, köy veya kasaba ahalisine tahsis edilen kuru ve ormanlar, bugün kullanılan deyimle, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdir. Başka bir deyimle, Devlet bu ormanlar üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmayıp, ülke üzerinde haiz olduğu egemenlik hakkının veya Kamu otoritesinin sonucu olarak bir nezaret ve murakabe yetkisine sahiptir.

Şahıslar uhdesinde bulunan ormanlar hakkında Arazi Kanunu hükümleri uygulanır: Bu kanunun 29. ve 30. maddelerinde mevcut hükümlere göre, şahıslar uhdesinde bulunan ormanlar, mülkiyet rejimi bakımından iki kısma ayrılmak gerekir:

Birinin sadece tasarruf hakkı miri araziye tasarruf eden kimseye aittir. Diğerrinin tam mülkiyeti (kuru mülkiyet-tasarruf hakkı) kişilere aittir. Bu orman türleri hakkında ilgili bölümde ayrıntılı bilgi vereceğimiz için burada daha fazla üzerinde durmayacağız.

Orman Nizamnamesinin, ormanların mülkiyet ve idareleri bakımından yapmış olduğu bu tasnifin, 3116 ve 6831 sayılı Kanunlarda da hemen aynen mevcut olduğunu yukarıda belirtmiştik. Her iki kanuna göre de Devlet ormanları Hazine adına tescil edilir. Yalnız bu tescilin Devlete gerçek manada bir mülkiyet hakkı verip vermediğini tartışmak gerekir. Hükmi şahsiyeti haiz kamu müesseselerine ait ormanlar ise hemen hemen tamamen Devletin kontrol ve denetimi altındadır. Hususi ormanlar ise özel mülkiyet konusu ormanlardır. Devlet bu ormanlar üzerinde bir nezaret, zabıta yetkisine sahiptir¹⁶. Zira özel mülkiyet konusu da olsa, Anayasanın 131. maddesi hükmüne göre, bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

¹³ Bk. AK. Md. 91.

¹⁴ Bk. AK. Md. 92.

¹⁵ Bk. Ak. Md. 102.

¹⁶ Bk. M. R. KAYGANACIOĞLU-N. RENDA-G. ONURSAN, Orman Kanunu, ilgili Mevzuat. Ankara 1976. Sh. 100-101.

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET ORMANLARI

I- DEVLET ORMANLARININ TESBİTİ VE HUKUKİ REJİMİ:

1827 tarihli Fransız Orman Kanununda olduğu gibi, Osmanlı Orman Nizamnamesinde bu çeşit ormanlar, Devletin mülkiyetinde sayılmaktadır. Yalnız kamusal karakterleri dolayısıyla, ormanların Devletin özel mülkiyetinde olan diğer mallardan farklı olduğunu da kabul etmek gerekir. Miri ormanlarda hakkı karar denilen iktisap zaman aşımı geçerli değildir. 28 Sefer 1304 fi 12 Teşrinisani 1302 tarihli Emirname bunu açıkça belirtmiştir. Miri ormanlarda hakkı karar geçerli olmadığından, ormanlara tasarrufun men'inde zaman aşımına itibar edilmez. Miri ormanların rekabesi hakkında da zaman aşımı geçerli değildir. Devlet ormanları bu bakımdan arazi-i metrukeye benzetilebilir. Arazi-i metrukede olduğu gibi miri ormanları, hiç bir şekilde tapu ile tasarruf ettirilemez. Tasarruf ve temellük eden olur ise her zaman men olunur¹⁷.

Orman Nizamnamesine göre, Osmanlı Devleti dahilinde ne kadar Devlet ormanı bulunduğu tayin ve tahdit edilecektir. Orman Nizamnamesinin hükümleri bu şekilde tayin edilen ve tahdit suretiyle sınırları belirtilen ormanlar hakkında uygulanacaktır¹⁸. Ne var ki, Orman Nizamnamesi, bu ormanların hukuki rejimini tesbit etmekten ziyade, onlardan istifade şekillerini hükme bağlamıştır. Devletin mülkiyetinde olmasına rağmen esas itibariyle bir kamu malı sayılması icabeden Devlet ormanlarından kişilerin istifade etmesi mümkündür. Devlet ormanlarından yararlanma, Orman Nizamnamesi hükümlerine tâbidir.

II- DEVLET ORMANLARINDAN YARARLANMA:

Devlet ormanlarından yararlanmak hakkına sahip olanlar, orman içinde veya civarında bulunan ahalidir. Yalnız kişiler gibi bazı kamu müesseseleri de ihtiyaçları olan ağaç veya keresteyi sağlamak için Devlet ormanından faydalanmak yani ihtiyaçları olan kerestelik ağaçları kestirterek almak hakkına sahiptirler. 1827 tarihli Fransız Orman Kanunu, bütün köylüye Devlet ormanlarından yararlanma hakkı tanımamış, bunu belli bazı şartlara bağlamıştır. Buna göre, kanunun neşri tarihinde bu hakka sahip olanlar, adli yahut idari müracaat sonucu ve-

¹⁷ Bk. HALİS EŞREF, Şerh-i Kanun-i Arazi İstanbul 1315. Sh. 563-565.

¹⁸ Bk. ON. Md. 2.

ya kanunun neşri tarihinden itibaren iki yıl içinde açılacak dava sonucu bu hakkı elde edenler, Devlet ormanlarından istifade hakkına sahiptirler^{18 a}. Kamu idarelerinin Devlet ormanlarından istifadesi, özel nizamname hükümlerine göre olur. Bu konuya ayrıca temas edeceğiz. Şimdi köylünün Devlet ormanından yararlanma hakkını inceleyelim:

1) Köylünün Devlet Ormanlarından Yararlanması:

A) Köylünün şahsi ihtiyacı olan odun veya keresteyi ormandan alabilme hakkı:

Köylünün yararlanma hakkı, ilk planda ihtiyacı olan ağaçları Devlet ormanlarından kesip alabilmesi şeklinde tezahür eder. Yalnız Orman Nizamnamesi hükümlerine aykırı kesim yapmak yasaklanmıştır¹⁹. Köy ahalisi ev anbar, ve ağıl gibi muhtaç oldukları binaları tamir veya inşa etmek yahut araba, ziraat aletleri imal etmek veya şahsi ihtiyaçları derecesinde kömür yapmak ve odun olarak kullanmak için Devlet ormanlarından meccanen kereste ve odun kesebilir. Miri ormanlarından meccanen ahaliye verilecek kereste ve odun ve kömürün verilmiş şekli hakkında özel bir talimatname çıkarılmıştır^{19 a}. Diğer taraftan, köy ahalisi Orman Nizamnamesinin 17. maddesi mucibince, köy arazisi içinde bulunan devlet ormanlarından kendiliğinden devrilmiş ağaçları, orman memurunun izniyle hiç bir resim (bedel) ödemeksizin toplayabilirdi. Nizamnamenin bu hükmü Baltalık Kanununun 6. maddesi hükmü ile ilga edilmiştir.

B) Köylünün ticarî amaçlarla odun ve kereste kesmesi:

Köylü şahsî ihtiyacı için olduğu kadar, ticarî amaçla da Devlet ormanından ağaç veya kereste kesebilir. Köylü, ticarî amaçla keseceği ağaçların idare tarafından tayin edilen bedelini vermeye ve tüccar gibi Orman Nizamnamesi hükümlerine uymaya mecburdur. Bu nedenle bizzat veya başkaları vasıtasıyla Devlet ormanlarından kesecekleri ve başka yerlere naklederek satacakları ağaçların idare tarafından tayin olunacak kıymetini ödemek zorundadırlar. Şu kadar ki, her köyün kendi pazar yerine, köylünün araba veya hayvanlarıyla naklederek sattığı odun ve kömür bu hükme tâbi değildir²⁰. Bununla köylünün satın alarak karşılamak zorunda olduğu ihtiyaçlarını temin edecek bir

^{18 a} Bk. Code forestier français, bulletin des lois No :176 Md. 61.

¹⁹ Bk. ON. Md. 3.

^{19 a} Bk. D. 3. C. Sh. 275.

²⁰ Bk. ON. Md. 5. ON. nin 5. md. il 336 tarih ve 39 sayılı Baltalık Kanununun 6. maddesi ile ilga edilmiştir.

miktar para kazanmasına izin verilmiştir. Kaldı ki bu maksatla yapılacak kesimler hakkında hususi talimatlar çıkarılacağı belirtilmiştir^{20 a}.

Devlet (miri) ormanlarından kesilecek ağaçlar her sene "miri çekici" adı verilen bir aletle damgalanır ve bu şekilde damgalanan ağaçların cins ve miktarı orman memurlarınca bir deftere kaydedilir²¹. Orman memurları, kömür ve odun olarak kullanılacak ağaçları gösterirken ormanda kömür yakılacak yerleri de tayin ederler.

a) Kesim zamanı:

Orman Nizamnamesi ağaçların kesim zamanını, ağaçların cinslerine göre tayin etmiştir. Buna göre kışın yapraklarını döken ağaçlar 15 Ekim-15 Nisan arasında kesilebilir. Yapraklarını dökmeyen ağaçların ise her mevsimde kesilebileceği belirtilmiştir²².

b) Kesme ve taşıma ruhsatı:

Devlet ormanından kerestelik ağaç kesilmesi ve bu ağaçların nakli, orman memurunun bu konuda bir ruhsat ilmi haberi (izin belgesi) vermesine bağlıdır. Bu izin belgesi olmaksızın hiç kimse devlet ormanından kerestelik ağaç kesip naklemez. Devlet²³ ormanlarından çıkarılacak keresteler, orman memuru tarafından miri çekici ile damgalanır. Bu damga ağacın nereden alınmış olduğunu gösterir belge (şahadetname) yerine geçer.

Devlet ormanlarından kereste kesmeye bir sözleşme gereğince yetkili olan kişiler, taahhütlerinin yerine getirilmesi ve işçileriyle kendileri hakkında verilmesi muhtemel para cezalarının ödenmesini temin için kefalet akçesi tediye etmek veya muteber kefil göstermek zorundadırlar²⁴. Devlet ormanlarından kesilecek ağaçlar, sözleşme ile isteyenlere kestirilmek üzere verildiği takdirde, bunlar da özel talimatlara uygun olarak kesim yapacaklar ve ağaçları nakledeceklerdir²⁵.

2) Devlet Ormanından Taş, Toprak, Yaprak ve Maden Çıkarılması:

Devlet ormanlarından taş, toprak, kuru veya yaş yaprak, maden veya bunlara benzer şeyler almak veya çıkarmak, orman idaresinin iz-

^{20 a} Bu talimat da düzenlenmiştir. Bk D.C. 3. Sh. 350-354. ALİ HAYDAR, Şerh-i Cedit Kavanin-ül Arazi. İst. 1331. Sh. 453.

²¹ Bk.ON.Md. 6. aynı mahiyette bir hüküm 1827 tarihli Fransız orman kanununun 7. maddesinde mevcuttur.

²² Bk. ON. Md. 7.

²³ Bk. ON. Md. 9

²⁴ Bk. ON. Md. II.

²⁵ Bk. ON. Md. 12.

nine bağılıdır. Bu konuda alınacak iznin dayanacağı muamelelerin özel talimatına uygun olması icabeder²⁶.

3) Ormana Hayvan Sokulması ve Otlatılması:

Köylüler Devlet ormanlarına hayvanlarını sokarak otlatma imkânından yararlanırlar. Ancak ormanlara zarar vermemek için bu işin bir düzen içinde olması gerekir. İşte bu nedenle, her köy muhtarı, her sene köylüsünün devlet ormanında otlatmak istediği hayvanların miktarını ve cinsini bir deftere kaydederek orman memurlarına verir. Orman memurları muhtarlarca kendilerine getirilen defterleri tetkik ederek, hayvanların ormanda kalabilecekleri mevsim ve müddet ile otlatma şekillerini tayin ve tahdit ederler²⁷. Otlatma sırasında, hayvanların gösterilen hududun dışına çıkmamalarını temin amacıyla her köyün kendi hayvanları için bir çoban tayin etmesi istenmiştir²⁸.

Nizamname, köy haricinden getirilen ve ticari amaçlarla beslenen hayvanların ormana sokulması hakkında farklı hüküm getirmiştir. "Hariçten gelen ve tüccar malı olan hayvanat sürülerinin eshabı, hayvanlarını bir miri ormanında tevkif ve ray ettirmek murad eylediklerinde orman memurları tarafından ruhsat istihsal etmeleri iktiza edecek ve misillü sürülerin tevakkuf edeceği mahaller memurları tarafından tayin ve idare edilip bunlardan nizamât ve muamelât-ı sabıkasına tevfikân resim alınacaktır" hükmünü koyan Orman Nizamnamesinin 16. maddesine göre, hayvanlarını devlet ormanlarında otlatmak ve barındırmak isteyen tüccarlar, orman memurlarından bu konuda izin almak zorundadırlar. Hayvanların ormanda kalacağı veya otlacağı yerler orman memuru tarafından tayin ve tespit edilir. Bu hayvanlardan ilgili nizamlara göre resim alınır. Nizamnamenin ilgili işbu 16. maddesi gereğince alınan yaylakiye resmi, 1/6/1926 tarih ve 892 sayılı Kanunla kaldırılmıştır²⁹. Diğer taraftan 1336 tarihli Baltalık Kanunu 4. maddesinde, elinde orman idaresince verilmiş vesaiki resmiye olmadan köy ahalisinin hiç bir sebeple devlet ormanlarına giremeyeceğini ve hayvan sokamayacağını belirtmiştir.

²⁶ Bk. ON. Md. 18.

²⁷ Bk. ON. Md. 13-14.

²⁸ Bk. ON. Md. 15.

²⁹ Bk. ON. nın 16. maddesi mucibince alınacak yaylakiye resminin ilgasına dair Kanun. ÇAPCI, O. Türkiye'de Amme Emlakı Hükümleri. Ankara 1943. sh. 223.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIFLARA BAĞLI OLAN ORMANLAR

I- VAKIF ORMANLARININ HUKUKİ DURUMU:

Orman Nizamnamesinin I. maddesinde zikredilen orman türlerinden biri de vakıflara merbut olan ormanlardır. Nizamname, bu ormanların Arazi Kanununun 4. maddesinde tanzim edilmiş olan "tahsisat kabilinden vakıf arazi "hükümlerine tâbi olduğunu hükme bağlamıştır³⁰.

Arazi Kanununun 4. maddesinde, miri arazinin sadece gelirlerinin veya hem gelirlerinin hem de tasarruf hakkının bir amaca tahsisi suretiyle yapılan vakıf şekli bahse konu edilmiştir. Bu şekilde vakfedilen arazinin rakabesi=kuru mülkiyeti devlete; geliri ve tasarruf hakkı vakfa aittir. "Arazi Kanunname-i Hümayununun 4. maddesinde tarif edildiği üzere tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkufenin menafii hasılsı vakfın meşrutün lehlerine masraf olunduğu misillü bu muamele o makule evkafa merbut olan ormanların tasarruf ve idarelerine dahi şamilidir" hükmüyle, Orman Nizamnamesi, vakfa merbut ormanların kuru mülkiyetinin devlete, gelirinin vakfa ait olduğunu belirtmek istemiştir. Bu ormanlardan münhasıran mazbut vakıf dahilinde bulunanlar muhafazaya alınır. Bu ormanlardan kereste kesilmesi ve kerestelerin satılması ve buna benzer diğer muameleleri hakkında Devlet ormanları için tesbit edilmiş olan kural ve usuller uygulanır. Tersane ve Tophane İdarelerinin ihtiyaçları olan kerestelerin vakıf ormanlarından kesilmesi, kesilen ağaçların nakli ve bedellerinin ödenmesi gibi konular ise Orman Nizamnamesine ek olarak çıkarılmış olan özel nizamname hükümlerine tâbidir³¹.

II- VAKIF ORMANLARDA TASARRUF:

Yukarda belirtilen esaslardan anlaşılacağı üzere, vakıf senedinde yer alan hükümlere göre, orman üzerinde tasarruf hakkı, yani ormanı işletme ve ondan faydalanma hakkı vakfa ait olur. Vakıf bu ormanların mülkiyetine sahip olduğundan, işletme ve yararlanma dışında bir yetkiyi de haiz değildir. ON. 20. maddesi hükmü karşısında bu konuda fazla bir şey söylemeğe gerek yoktur.

³⁰ Bk. ON. Md. 20.

³¹ Bu Nizamname için Bk. D.C. 2. Sh 415-418.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÖY VEYA KASABA BALTALIKLARI

I- BALTALIĞIN TANIMI:

Baltalık, Arazi Kanununun 91. ve Orman Nizamnamesinin 21. maddelerinde aynı şekilde tarif edilmiştir. Buna göre," kadimden beri bir kariye veyahut kasabaya ihtitaba ve intifaa tahsis edilmiş olan kuru ve ormanlar" baltalık adını alır. Bu tanımın biraz açıklanması gerekir. Bir kuru veya ormanın baltalık sayılabilmesi için iki unsuru muhtevi olması icab eder.

1) Fıili Unsur:

Baltalık olarak tahsis edilecek orman veya korunun odun olarak kullanılmaya elverişli ağaçları ihtiva etmesi gerekir. Henüz yeni yetişmekte olan ağaç veya bitki örtüsünden ibaret bir orman veya kuru baltalık olamaz. Zira köylünün odun kesme veya sair şekillerde istifadesine müsait bir ağaç veya bitki örtüsü varlığına ihtiyaç vardır; Bu husus Arazi Kanununun 91. ve Orman Nizamnamesinin 21. maddeleri hükümlerinden anlaşılmaktadır^{31 a}.

Diğer taraftan köy veya kasaba ahalisinin ihtiyacından fazla orman baltalık olamaz.

2) Hukukî Unsur:

Köy veya kasaba halkının bir orman veya korudan baltalık olarak yararlanabilmesi ya kadimden beri baltalık olarak kullanma vakiasına dayanır veya yetkili idari makamlar tarafından bu amaçla köy veya kasaba lehine yapılmış bir tahsis muamelesi ile olur. Kadim, başlangıcı bilinmeyecek kadar eski olan demektir. Kadimden beri kullanma ise, başlangıcı bilinmeyecek kadar eski bir zamandan beri köy veya kasabanın bir orman veya korudan baltalık olarak faydalanması demektir. Gerçi, A. Kanununun 91. ve Orman Nizamnamesinin 21. maddelerinde yer alan tariflerde "kadimden beri..... mahsus" ibareleri yermiştir. Biz bu ibareden, mer'a, yaylak ve kışlaklar hakkında olduğu gibi kadimden beri kullanma veya tahsis gibi iki hukukî unsurdan birinin bulunmasını, bir orman veya korunun baltalık sayılabilmesi için gerekli sayıldığı inancındayız. Kanun koyucu sadece tahsis unsurunu esas almış olsaydı her iki maddede yer alan tarifte "kadimden beri"

^{31 a} Bu konuda Bk. HALİS EŞREF, Şerh-i Kanun-ı Arazi. Dersaadet 1315. Sh. 528. ATIF BEY, Arazi Kanunnamesi Şerhi. İst. 1330. Sh. 308 vd. ALİ HAYDAR, Şerh-i cedid-i kavanin-ül Arazi. İst. 1333. Sh. 327 vd.

ibaresine ihtiyaç duymazdı. Zira tahsis muamelesi mevcutsa artık kadimden beri kullanma vakıası aranmaz. O halde kadimden beri kullanma tabiri de ayrıca zikredildiğine göre, bu iki unsurdan birinin varlığı yeterlidir. Diğer taraftan kadimden beri kullanma unsuru varsa, ayrıca bir tahsis muamelesine ihtiyaç yoktur. İdare her zaman bir tahsis işlemi yapabileceğinden atık bir de kadimden beri kullanılıyor mu kullanılmıyor mu diye bir araştırma yapması icabı etmez. Baltalıklar köy veya kasaba ahalisinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla terk ve tahsis edilen ormanlardır.

“Ümraña karib olan yerler ahaliye mer'a ve harman yeri ve muhtab yani baltalık olmak üzere terk olunmuştur.” diyen Mecelle'nin 1271 maddesi de bu esasa işaret ettiği gibi, ahaliye terk ve tahsis edilmiş olan kuru ve ormanların ihtiyaçtan fazla olduğu tahakkuk eder ve bu fazla yerler senetle kimsenin tasarrufunda bulunmazsa cibal-i mubahadan sayılıp inzibat ve idareye alınacağı” 23 Muharrem 1292 tarihli talimatın 5. maddesinde de ifade olunmuştur^{51 b}.

II- BALTALIKLARIN HUKUKİ DURUMU:

Baltalıklar, Arazi Kanununun , arazi-i metruke hükümlerinin yer aldığı 3. babında düzenlenmiştir. Arazi-i metruke, umumun istifadesine tahsis edilmiş olan yerlerle (yollar, parklar vs.) bir veya bir kaç köy veya kasaba ahalisinin istifadesine terk ve tahsis olunmuş yerlerdir. Mer'a, yaylak, kışlak ve baltalıklar, bu kabil yerlerdendir. Arazi-i metruke, üzerinde ferdi tasarruf veya özel mülkiyet tesisine elverişli olmayan yerlerdir. Kamu malları olarak adlandırdığımız bu yerler, ne lehine tahsis edilmiş olan köy veya belediye tüzel kişilikleri nin ne

^{51 b} Ormanlarda iddiayı tasarrufta bulunan eşhasın hamil oldukları senedatın tetkik ve muayenesine dair olan talimat 5. maddesinde “Baltalıklar orman Nizamnamesinin 21. maddesi mucibince kadimden bir kariye veya kasabaya terk ve tahsis edilmiş kuru ve ormanlar olup muhassas olduğu kura ve kasabat ahalisinin ihtiyacı beytiyyeleri ile (ev ihtiyaçları) ziraat aletleri vesair alet ve edavat için ihtitab (odun kesme) ve kullanmaya kâfi miktardan ibaret olmak lâzım gelip yoksa bir kariye ve kasaba ahalisinin yekdiğeriyle olan hudut münazalarından (ihtilaflarından) dolayı mahall-i hükümetlerinden istihsal eyledikleri hacic (senetler) be ilâmat-ı şer'îye mucibince sadır olan evamir-i aliyye muharrer hudutlara tebaiyetle ahali-i merkumenin ihtiyacatının bir kaç misli cesim ve vastıg bir takım cibal-i muhabaya baltalık namı verilerek vukubulan iddialar mesmu olmuyacağından ve nizamname - i mezkûrun II mad. ile 23. md. dahi bu esasa binaen vaz edildüğinden berveçhe meşrûh her kasaba ve kariye ahalisinin ihtitab ve intifaandan fazla olan ve kimsenin senedat-ı muteberesi ile uhdesinde bulunmayan orman ve baltalıklardaki nizamem cibal-i mubahadan madut olacağı cihette, bilteferik derhal taht-ı idare-i inzibata alınacaktır. hükmüyle baltalıkların hukukî durumunu belirtmeye çalışmıştır. ATIF BEY, age. sh. 327 Bk. D.C. 3. Sh. 300. HALİS EŞREF, age. sh. 533. sh. 527.

de Devletin malıdır. Bu yerler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Baltalıklar da Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan kamu mallarıdır. Lehine tahsis yapılan köy veya kasaba halkı baltalıktan yararlanma hakkına sahiptir. Baltalıklar ahali arasında taksime ve bu suretle ferdi tasarrufa elverişli değildir. Aynı mahiyette bir hüküm 1827 tarihli Fransız Orman Kanununun komünal koruların mülkiyetini düzenleyen 92. maddesinde mevcuttur. Devlet ise baltalıklar üzerinde, diğer kamu malları hakkında olduğu gibi egemenlik hakkından doğan bir zabıta, gözetim ve tanzim yetkisine sahiptir. Bu husus baltalıklardan istifade tarzı ve buna ilişkin bazı özellikler izah edilince daha iyi anlaşılacaktır.

1) Baltalıklardan Yararlanma :

Baltalıklardan yararlanma, kadimden beri kullanan veya tahsis lehтары olan köy veya kasaba ahalisine aittir. Baltalık münhasıran bir tek köy veya kasaba ahalisine tahsis edilmişse sadece o köy veya kasaba halkı; tahsis, müştereken bir kaç köy veya kasaba ahali lehine yapılmışsa bu köy veya kasaba sakinleri müştereken istifade ederler. Bu husus Orman Nizamnamesinin 22. maddesinde, Arazi Kanununun 91 ve 92. maddeelerine atıf yapılarak belirtilmiştir. 91. madde, kadimden beri bir köy veya kasabaya baltalık olarak tahsis edilmiş olan kuru veya ormandan ancak o köy veya kasaba ahalisinin ağaç veya odun kesebileceğini; başka köy veya kasaba sakinlerinin bu baltalıktan yararlanamayacağını ve tahsis bir kaç köy veya kasaba lehine müştereken yapılmışsa bu köy veya kasaba sakinlerinin birlikte yararlanabileceklerini açıkça ifade etmiştir.

2) Baltalıklardan Yararlanmada Tâbi Olunan Kayıtlar:

Baltalıklarda, gerek baltalık arazisi üzerinde gerekse baltalık arazisinde bulunan ağaçlar üzerinde ferdi tasarruf mümkün değildir. Baltalıkların özel kuru haline getirilmesi veya ziraat için kullanılmak üzere kişilere tefvizi kabul edilmemiştir²². Baltalıklara kanuna aykırı olarak tasarruf edenler, baltalığı açıp tarla haline getirenler, hak sahibi köy veya kasaba ahali tarafından her zaman men edilebilirler. Bu

²² AK. Md. 92 "Ahali-i kuraya mahsus kuru ve ormanlardan bir miktarı ifrazı yerle kuru itihaz olunmak veyahut ziraat için açmak üzere bir kimseye tefviz ile batapu müstakilen veya müştereken tasarruf ettirilemez. Tasarruf eden olur ise cem'i zamanda ahalinin men eylemeğe salahiyeti vardır". Orman Nizamnamesi Md. 23 "Kasabat ve kuru baltalıklarının gerek araziye tâbiyetle ve gerek yalnız eşcar itibariyle şahsi mahsus tarafından tasarrufu memnuiyet-i kanuniye tahtındadır". Baltalıklardan yararlanma konusunda ayrıca Bk. GÜCÜN, A. Nazari ve Ameli Hukuk Davaları I. kitap İst. 1941. Sh. 239. 241.

konuda zaman aşımına itibar edilmemiştir. "Baltalığa tasarruf eden olur ise cem i zamanda ahalinin meneylemeğe selâhiyeti vardır" diyen A. Kanununun 92. maddesine atıf yapan Orman Nizamnamesinin 24. maddesi, "Arazi Kanununun 92. maddesi mucibince mürur-u zamana itibar olunmaz" diyerek bu hususu çok kesin bir şekilde ifade etmiştir.

Baltalık tahsis edilen köy veya kasaba ahalişi ferden veya müstereken baltalıktan istifade ederler. A. Kan.nun 91. mad.si "... ve bu makule kuru ve ormanların resmi yoktur" diyerek baltalıklardan yararlanmayı bir ücrete tâbi kılmadığı halde, Orman Nizamnamesinin 25. maddesinin "baltalıklardan ticaret için kat olunan keresteden muamelat-ı meriyesine tefvikan kemâkan öşür alınacaktır." hükmüyle bu konuda bir değişiklik yapmış olduğunu görüyoruz. Şu kadar ki, Orman Nizamnamesinin bu hükmü, 7 Mart 1337 tarih ve 6 numaralı Ceride-i resmiye ile neşir ve ilân edilen 39 numaralı Baltalık Kanununun³³ 5. maddesiyle ilga edilmiştir. Baltalık Kan.nun 5. maddesi "Birinci ve ikinci madde mucibince baltalığa malik olan kariyeler ahalisinin kat'ı ve pazar mahallinde satacakları kereste ve mahrukut bilumum resimden muaftır" hükmüyle, köylülerin baltalıklardan pazar için kesecekleri odundan hiç bir resim (vergi) alınmayacağını açıkça belirtmiş ve Orman Nizamnamesinin 25 / 2. maddesi hükmünü yürürlükten kaldırmıştır.

3) Baltalıkların Korunması:

Her köy ve kasaba ahalisinin tamamı kendi kasaba ve köyelerine mahsus olan baltalıklardan başka köy veya kasaba ahalisinin odun ve kömür yapmağa elverişli ağaç ve kereste kesimini önlemekle mükelleftir. Hak sahibi kasaba veya köy ahalişi de ancak tesbit edilmiş olan yerlerde kömür yakabilirler. Bu suretle baltalıkların yangına karşı korunması istenmiştir. Zabıta memurları ve muhtarlar, baltalıkların korunması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler. Baltalıkların korunması, bu konuda yapılacak özel talimat hükümlerine uygun olarak cereyan edecektir³⁴. Lehine baltalık tahsis edilen köy ahalisinden olmıyanlar baltalıktan odun ve kereste kesemezler. A. Kan. nun 91. maddesi, bir köy veya kasabaya tahsis edilen baltalıklardan başka köy veya kasaba sakinlerinin faydalanamayacağını belirttiği halde, hak sahibi olmıyan kimselerin köy veya kasabaya tahsis edilmiş olan baltalıktan istifadeye teşebbüs etmesi halinde ne yapılacağı konusunda bir hüküm ihtiva etmemektedir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak için

³³ Bk. 11 Teşrin-i evvel 1336 tarihli Baltalık Kanunu. Kavanın C. 1. Sh. 42.

³⁴ Bk. ON. Md. 26.

AK.nun 91. maddesine 10 Rebjülevvel 1293;3 Mart 1292 tarihli bir ek fıkra ilave edilmiştir³⁵. Bu fıkra hükmüne göre, bir köye tahsis edilmiş olan baltalığa, hakkı olmayan diğer köy ahalisi tecavüz ederek ağaç kestiği takdirde, haksız olarak kesilen ağaçların kıymeti, baltalığa tecavüz eden köylülerce tazmin ettirilir ve alman tazminat, hak sahibi köy ahalisi arasında taksim edilir. Bu konuda büyük küçük, erkek kadın herkes eşittirler; yani tahsil edilecek tazminattan eşit hisse alırlar. Köy veya kasaba ahalisi baltalığa haksız olarak tasarruf edenleri, mahkemeye başvurmak suretiyle menedebilirler. Yoksa ihkak-ı hak suretiyle menetmek mümkün değildir. Zira bu yol bir suç teşkil eder.

Baltalık davalarında davacı, lehine tahsis yapılan köy veya kasaba ahalisidir. Lehine tahsis yapılan ahali 100 kişiden azsa dava bütün ahali tarafından açılmak; aleyhlerine dava açmak gerektiği zaman hepsi aleyhine açılmak gerekir. Baltalık tahsis edilen köy veya kasaba ahalisi 100 kişiden fazla ise (kavmi gayrimahsur) içlerinden bazısı tarafından dava edilmek veya bazısı aleyhine dava açmak icabeder. Bu türlü davaların muhakemesinde, Teşkil-i Mehakim Kanununun 65. maddesi mucibince müdde-i umumi=savcı da hazır bulunur³⁶.

4) Yeni Baltalık Tahsisi:

Baltalıkların, kadimden beri kullanma veya muteber bir tahsis sonucu köy veya kasaba ahalisinin istifade ettikleri orman veya korular olduğunu ifade etmiştik. 1336 tarih ve 39 numaralı Baltalık Kanunu, yeni baltalık tahsisini düzenlenmiştir. Odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik işleriyle uğraşan veya büyük ormanlara âzami 20 kilometrelik bir civar alanda bulunan köylere, her eve 18 atik dönüm itibariyle baltalık tespit ve tahsis olunur; mevcut baltalıklar yetmiyorsa, bu ölçüye tamamlanır. Baltalık tespit ve tahsisi, orman memurlarının başkanlığında, mahallinde bulunan mühendis ve tapu memurlarından ve köy ihtiyar heyetinden çağrılan 2 şer kişiden oluşan bir komisyon marifetiyle yapılır. Bu şekilde yeni tahsis veya tevsiyen yeniden takdir edilen baltalıklar köy namına resmen kaydedilir. İşbu baltalıkların iyi korunması ve istifade hakkının kullanılması, köy ihtiyar heyetinin nezaret ve sorumluluğu altında köy halkına aittir³⁷. Köy civarında bulunan ormanların şahıslar uhdesinde bulunmasından dolayı Devlet ormanından I. maddede gösterilen miktarda baltalık ayırmak mümkün olmadığı takdirde, baltalık olmak üzere, ihtiyaç olan orman kamu-

³⁵ Bk. D. 3. C. Sh. 454. HALİS EŞREF, age. Sh. 529. ATIF BEY, age. Sh. 309. ALİ HAYDAR, age. Sh. 429-430.

³⁶ Bk. HALİS EŞREF, age. Sh. 533.

³⁷ Bk. Baltalık Kanunu. Md. I. Kavanin C. I. Sh. 41.

laştırılır. Kamulaştırma, orman memurunun başkanlığında köylülerden ve orman sahipleri tarafından seçilecek birer ve her iki tarafın rızası ile veya olmadığı takdirde, orman memurunun tarafsız olarak tayin edeceği bir kişiden oluşan üç kişilik bir komisyon tarafından takdir edilecek kıymet üzerinden yapılır. Kamulaştırma bedeli köylü tarafından ve peşin olarak ödenir.

Köylü kamulaştırma bedelini peşin ödeyemediği takdirde, ödeme İktisat Vekaleti marifetiyle Ziraat Bankasından açtırılacak kredi ile gerçekleştirilir.

Taraflar takdir olunan bedele razı olmadıkları takdirde, yalnız tezyid ve tenkisi bedel için mahkemeye müracaat edebilirler. Bu müracaat kararın infazına mani olmaz³⁸.

Köy civarındaki orman ihtilafı olduğu takdirde, kamulaştırılacak kısım için tayin edilen bedel ilerde haklı çıkan tarafa verilmek üzere ziraat bankasına tevdi edilir³⁹.

BEŞİNCİ BÖLÜM

CİBAL-İ MUBAHA (SERBEST ORMANLAR):

I- CİBAL-İ MUBAHANIN TANIMI:

Kelime olarak cibal, dağ demektir. Mubah ise herkese açık olan, herkesin faydalanabildiği şeydir. "Mubah ile herkes intifa edebilir" Mecelle Md. 1254. Arazi Kanununun 104. maddesi "minelkadim ahalıye mahsus kuru ve ormanlardan olmayıp cibal-i mubahadan addolunan dağlardan ve balkanlardan herkes odun ve kereste katedebilip yekdiğere müdahale edemez ve bunlardan husule gelen gıyahtan ve kat olunan eşcardan öşür alınmaz ve bu makule cibal-i mubahadan bir miktarı bilifraz müstakilen veya müştereken kuru ittihaz olunmak üzere memuru tarafından kimseye batapu tasarruf ettirilemez "hükümü ile cibal-i mubahayı açıkça tarif etmeden cibal-i mubahanın hukukî durumu ve bu ormanlardan istifadeyi düzenlemek istemiştir.

Cibal-i mubaha, kimsenin tasarrufunda olmayan dağlardır. Mecelle'nin 1243. maddesi de kimsenin tasarrufunda olmayan dağlarda kendiliğinden yetişen ağaçların mubah olduğunu hükme bağlamıştır. Yine Mecelle'nin 1243. maddesine göre "mubah ile herkes intifa edebilir"

³⁸ Bk. Baltalık Kanunu Md. 2.

³⁹ Bk. Baltalık Kanunu Md. 3.

böyle bir ormandan odun toplayan veya kesen kişi, mücerret toplamak veya kesmekle onlara malik olur⁴⁰.

Arazi Kanunu "ahaliye mahsus koru ve ormanlardan olmayıp" deyimiyle serbest ormanlatı, baltalık denen köy veya kasaba ormanlarından ayırmak istemiştir. Demek ki kimsenin tasarrufunda olmayan veya köy veya kasabaya baltalık olarak tahsis edilmemiş bulunan ormanlar veya dağlar cibal-i mübaha = serbest ormanlar adını alır.

II- CİBAL-İ MUBAHADAN OLAN ORMANLARIN HUKUKİ DURUMU:

Cibal-i mübaha veya serbest ormanlar, hukuki mahiyeti itibarıyla ne metruk ne de tam mevat arazidir. Yalnız mevat arazi ile cibal-i mübaha arasında esaslı bir benzerlik vardır. Aralarında fark olmakla beraber, bu yerler herkesin istifadesine açık olan kamu malları, örneğin yollar, meydanlar, parklar vs. gibidir⁴¹. Bu yerlerden herkes istifade edebilir ve bu istifade bir ücrete tâbi değildir. Serbest ormanların bir kısmı ifraz edilerek özel veya müşterek koru ittihaz edilmek üzere kimseye tevcih edilemez^{41 a}. Tevcih edilirse veya üçüncü şahıslarca ferdi tasarrufa alınırsa, her zaman müdahale edilerek cibal-i mübaha eski haline getirilebilir.

Serbest ormanlar, bugünkü deyimiyle, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdendir⁴². Devlet cibal-i mübahanın hukuki rejimini köklü bir şekilde değiştirebilir ve herkese ait olma karakterini kaybedebilir^{42 a}. Nitekim ON. i., AK.nun 104. maddesini tadil ederek serbest ormanların büyük bir kısmını, "miri ormanlar adıyla" Devlet kontrolüne almış ve bu ormanların mülkiyetini Devlete mal etmiştir.

Diğer taraftan 24 Teşrin-i sani 1291 tarihli Nizamname-i Mahsus hükmünce, ormanları Orman Nizamnamesi hükümlerine tâbi tutulmamış olan ancak buna benzer hükümlerle düzenlenen vilâyet ormanları da mübah ormanlardan sayılmadığından artık bu tarihten itiba-

⁴⁰ Bk. ALİ HAYDAR, age. Şh. 452. ATIF BEY, age. Şh. 332.

⁴¹ Bk. ARISTARCHI, age. Şh. 144. Dipnot 162. Aristarchi bu yerlere arazi-i metruke hükümlerinin uygulanabileceği kanaatindeydi.

^{41 a} Bk. AK. Md. 104.

⁴² Bk. ESMER, G; "Mevat arazi, Medeni Kanunumuzun 641. maddesinde düzenlediği yerlere benzerlik arzeder "derken aynı görüşü paylaşmaktadır. Bk. Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri. Ankara 1976. Şh. 74.

^{42 a} HALİS EŞREF, cibal-i mübahanın miri ormanlardan sayıldığı görüşündedir. H. EŞREF'e göre ormanlar üç gruba ayrılır: a) Devletçe muhafazaya alınmayan b) Devletçe muhafazaya alınmış olan. c) Bazı dağlar ile orman teşkil edecek şekilde ağaç ihtiva etmeyen mübah mahaller. Bk HALİS EŞREF, age. Şh. 563-564.

ren umumun istifadesine açık, mubah orman kalmamıştır. Ancak Yemen ve Hicaz gibi vilayetlerde orman varlığı çok önemsiz olan yerler devlet ormanları rejimine alınmamıştır^{42 b}. Bu tadilattan sonra Arazi Kanununun 104. maddesi şöyle olabilirdi: "Minelkadim ahaliye mahsus kuru ve ormanlardan olmayıp ve ormanları tahtı idare ve inzibata alınmamış vilayet ormanları hakkındaki nizamname ile Orman Nizamnamesi mucibince miri ormanı sırasına ithal edilmeyip de cibal-i mubahadan addolunan dağlardan herkes odun ve kereste katedebilip yekdiğere müdahale edemez; bunlardan husule gelen otlardan ve kesilen ağaçlardan öşür alınmaz ve bu makule cibal-i mubahadan bir miktarı bilifraz müstakilen veya müştereken kuru itti haz olunmak üzere memuru tarafından kimseye batapu tasarruf ettirilemez". Ancak bu şekliyle AK. nun 104. maddesinin tatbik aianı kalmadığı söylenebilir. Bu çok isabetli olmuştur. Milli ve doğal servet olan ormanların kısa zamanda yok edilmesi bu şekilde bertaraf edilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

ÖZEL ORMANLAR

I- ÖZEL ORMAN KAVRAMI:

Özel ormanlar, özel mülkiyet konusu ormanlardır. Bugün özel ormanlar da Devletin denetimine tâbidir. Bu, özel mülkiyet konusu da olsa, ormanların ülke için arzettiği ehemmiyetin sonucudur. 1827 tarihli Fransız Orman Kanunu da 2. maddesinde, özel orman sahiplerinin mülkiyet haklarını, bu kanundan doğan kayıtlamalar mahfuz kalmak şartıyla, serbestçe kullanabileceklerini hükme bağlamıştır. Demek ki, orman mülkiyeti, özel de olsa bir takım kayıtlara tâbidir. Orman milli servettir. Bu milli servet, sahipleri tarafından dilediği gibi kullanılırsa, bundan ülke ve millet zarar görür. Nitekim bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 131. maddesinde "bütün ormanların gözetimi Devlete aittir" hükmü yer almıştır. Arazi Kanununda düzenlenmiş olan özel orman kavramı, bugünkünden biraz farklıdır. Şahıslara ait (özel) ormanlar iki nevidir. Bu iki çeşit özel ormanın hukuki durumu Arazi Kanununun 29. ve 30. maddelerinde düzenlenmiştir. Şimdi bu özel ormanları biraz yakından görelim:

^{42 b} Bk. H. EŞREF, age. Sh. 575. PADEL-STEEL, age. Sh. 44-45. LOUSSARAR, age. Sh. 120.

II- ÖZEL ORMANLAR:

Arazi Kanununda ormanlar iki kısma ayrılmıştır:

- 1) Yalnız ağaçları özel mülkiyet konusu olan ormanlar (korular).
- 2) Ağaçlarının mülkiyeti devlete fakat tasarruf hakkı şahıslara ait ormanlar.

Burada bugünkü hukukumuzda mevcut olmayan bir hukuki durumla karşı karşıyayız. Eski hukukumuz (mütemmim cüz)=tamamlayıcı parça prensibini tanımadığından, arazi ile üstündeki ağaçların başka başka kişilere ait olması yani bir arz üzerinde iki ayrı mülkiyet hakkı caizdi. Bugünkü hukukumuz mütemmim cüz prensibini benimseydiğinden, özel mülkiyet konusu ormanların ağaçları da ağaçların üzerinde bulunduğu arz da aynı kişiye aittir. Osmanlı Hukukunda toprak prensip itibarıyla miri yani kuru mülkiyeti devlete, tasarruf hakkı kişilere ait olduğundan bu ikili mülkiyet-tasarruf ilişkisi, ormanlar hakkında da kabul edilmiştir. Şimdi bu iki özel orman nevini izah edeceğiz:

1) Yalnız Ağaçları Özel Mülk Olan Ormanlar:

Arazi Kanununun 29. maddesi "bir kimse mutasarrıf olduğu arazi üzerinde memuru izniyle eşcar-ı gayrı müsmire=meyve ağacı olmayan ağaçlar gars ederek = dikerek kuru itihaz eylediği takdirde, ol eşcar kendisinin mülkü olup yalnız anm kat'ı (kesme) ve kal'ı eylemeğe selâhiyeti vardır ve başkası kat'ı ederse ol eşcarın (ağacın) kaimeten kıymetini alır ve bu makule koruların mahallerine hasbelmevki mergubiyeti mütefaviteye riayet olunarak öşüre muadil icare-i zemin takdir ve tahsis olunur" hükmünü koymuştur. Demek ki bu nevi kuru veya ormanlar zemini miri arazi, ağaçları mülk olan ormanlardır. Miri araziye mutasarrıf olan kimse, memuru izniyle bu araziye meyve ağacı olmayan ağaçlar dikerek araziye kuru haline getirebilir. Arazinin bu şekilde tasarrufunda Devletin menfaati varsa, memur izin vermek zorundadır. Arazinin kuru haline getirilmesinde zarar bulunduğu Meclis-i İdarece müzakere edilip kabul edildiği takdirde memur izin vermekten kaçınabilir⁴³. İzinsiz yetiştirilen korular da, dikim tarihinden itibaren 3 sene geçmiş ve İdare Meclisi bunun devlete bir zararı olmadığı sonucuna varırsa, artık kestirilemez⁴⁴.

⁴³ Bk. HALİS EŞREF, age. Sh. 238. ATIF BEY, age. Sh. 117 vd. ALİ HAYDAR, age. Sh. 167 vd.

⁴⁴ Bk. ATIF BEY, age. Sh. 118-119. ALİ HAYDAR, age. Sh. 167-168. HALİS EŞREF, age. Sh. 240-241.

Araziye bu şekilde izinli veya izinsiz dikilen ve kaldırılmıyan ağaçlar, dikmiş olan kimsenin malı sayılıp araziye tâbi olmazlar. Arazi, ağaçların hukuki rejimine tâbi olur. Dikmiş olan kimsenin mülkü olan bu ağaçlar üçüncü şahıslarca kesilemez. Haksız olarak bu korulardan ağaç kesenler, ağacın kıymetini koru sahibine borçlanırlar. Bu tazminat devletin değil, koru sahibinindir. Öyle ki üçüncü şahıs böyle bir korudan bir dal kesse ve bu dal ağacın değerini azaltırsa, bu dahi tazmin ettirilir⁴⁵. Arazi Kanununun 29. maddesinden anlaşılacağı üzere, bu şekilde yetiştirilen koruların yerinden icare-i zemin=yer kirası alınır. Zira bu ağaçlar meyve ağacı olmadığından, bunların kesilmesinden önce öşür alınması mümkün değildir. Bu nedenle, devlet menfaatini korumak için arazinin mevkiine göre icarei zemin alınacaktır. Zemin kirasının miktarı koru ve ormanların yer ve şerefine göre, beher dönüm için yılda 10 veya 20 paradan ibarettir. Bu nokta "Tapu Mesalihi Hakkındaki Talimatın 3. maddesinde tasrih edilmiştir. Ağaçları mülk olan korulardan ticaret amacıyla kesilen kereste ve yakılan kömürden özel talimatına uygun olarak resim alınır⁴⁶.

Mutasarrıfın şahsi ihtiyaçları için kestığı ağaçlardan öşür ve resim alınmaz.

2) Ağaçları Üzerinde Mutasarrıfın Tasarruf Hakkına Sahip Olduğu Korular:

Bu ikinci nevi özel ormanlar (korular) A. Kanununun 30. maddesinde düzenlenmiştir. Bu korular, baba ve dededen intikal eden veya başkasından ferağ suretiyle iktisap edilmiş olan ve tapu ile tasarruf olunan ve ağaçları kendiliğinden yetişmiş olan ormanlardır.

Ağaçları kendiliğinden yetişmiş olan bu ormanlarda, orman arazinin hukuki rejimine tâbi olup, mutasarrıf araziye tasarruf ettiği şekilde ormanlara tasarruf eder. Başka bir deyimle, orman mülk olmayıp, arazi gibi tasarruf edilir. Miri araziye tasarruf eden kimse, orman üzerinde miri arazide sahip olduğu hakları kullanır. Bununla birlikte araziye tasarruf eden kimse, ağaçları kesme yasağına tâbi değildir. Bu ormanları kesme hakkı arazi mutasarrıfına aittir⁴⁷.

Arazi mutasarrıfından başkası, bu ormanlardan ağaç kesemez. Keserlerse, kestikleri ağaçların kıymetini araziye tasarruf eden kimseye tazminle mükelleftirler.

⁴⁵ Bk. HALİS EŞREF, age. Sh. 240-241.

⁴⁶ Bk. Hatab, kömür rüsûmat ve Tezakiri Hakkında Talimat Md. 4. D.C. 3. Halis EŞREF, age. Sh. 241.

⁴⁷ Bk. AK. Md. 30. HALİS EŞREF, age. Sh. 244. ATIF BEY, age. Sh. 121-122. ALİ HAYDAR Sh. 170-171.

Arazi Kanununun 30. maddesi “ecanipten biri katedecek olursa memuru marifetiyle men edilir ve eğer katetmiş ise ol eşcarın kaimeten kıymeti canibi miri için alınır” hükmünü ihtiva ediyordu. Ancak 16 Şevval 1286 tarihinde “bâ irade-i seniye neşrolunan fıkra-i kanuniye ile A. Kanununun 30. maddesinin bu hükmü tadil edilerek “arazi-i emiriyede kendiliğinden yetişen ağaçların yabancı biri tarafından kat’ı ve kal’i halinde ondan alınacak kıymetin miriye (devlete) ait olmayıp, arazi mutasarrıfına ait olduğu tasrih edilmiştir”⁴⁸.

Bu nevi koruların yerlerinden, öşüre denk icare-i zemin (yer kirası) alınır. Ağaçlar meyve vermediği ve yerlerine bir şey ekilmeyeceği cihetle, bu ormanların bulunduğu yerlerde devletin menfaatini korumak için icare-i zemin almak icabetmiştir⁴⁹.

Aşar Nizamnamesine ek bir numaralı tarifnamede işaret edildiği üzere “kereste ve hatab ve kömür resim ve tezakiri hakkındaki Nizamnamenin⁵⁰ 4. maddesi mucibince bu misillü korulardan tüari amaçla kesilen ve satılan her cins kerestenin takdir edilen kıymetinden her yüz kuruşta 10 kuruş; aynı şekilde kesilen odunun her yüz kıyasından pul resmi adıyla 20 para ve kömürün yüz kıyasından 40 para ahz olunur.

Sonuç olarak, memur izniyle yetiştirilen ve ağaçları mülk olan kuru ve ormanlarla, kendiliğinden yetişen ağaçlardan oluşan kuru ve orman-

⁴⁸ Tahrirat-ı umumiye-i mezkure şöyledir: “Tarif ve beyandan müstağni olduğu üzere arazi-i emiriyenin rekabesi canibi beytülmale ait olmasıyla bunun üstünde bulunan hüdâyı nabit eşcar-ı müsmirenin ve gayri müsmirenin kal ve kat’ına gerek sahibi gerek aharı muktedir olmayıp o misüllü escar ı kat’a tasaddi eden olursa kaimeten kıymetinin miri için tazmin ettirilmesi meri ve bir şahsın tapu ile mutasarrıf olduğu koruların kat’ı hususunda dahi hükmü mezkur cari iken 1286 tarihinde bu usul tagyir ile arzı miri üzerinde olan hüdâyı nabit eşcar-ı müsmire ve gayr-ı müsmirenin intifağ ve ihtitab hakkı, tazmini kıymet selahiyeti mutasarrıfına terk olunmuş ve kura baltalıkları, eşhas uhdesindeki koruların aynı olup... o makule koruların menafii şahsı vahide ve baltalıkların menafii bir kariye halkına mahsus ve ait bulunmuş olduğundan eşhas koruları hakkında karargir olan esas baltalıklara dahi tamim olunup ta her kariyenin baltalığının intifası ahalisine mahsus olmak itibarıyla ahâr kariye ahalisinden bir veya birkaç kişinin tecavüz ve tahaddi ile odun kestiği tahakkuk ederse, kaimeten kıymeti alıp baltalığına nail olan kura ahalisinin umum için tazmin ettirilmesinin kaide ittihaz olunması baltalıkların muhafazasında ahalinin dikkatlerini deavi ve calib ve yeğdiğeri baltalıklarına tecavüzden naşi zuhura gelen münazaat-ı salip görülmesine mebni Arazi-i Kanunname-i humayununa tezyil olunmak üzere kaleme alınan fıkra-i kanuniyenin mer’iyet ahkâmına Mecelle Cemiyeti ile Şûray-ı Devletin Müzekaratu üzerine bilistizan irade-i seniye cenabi padişahi müteallik buyrulmuş olmakla.....” “Bk. ATIF BEY, age. Sh. 115-116. ALİ HAYDAR, age. Sh. 172. HALİS EŞREF, age. Sh. 242.

⁴⁹ Bk. AK. Md. 30.

⁵⁰ Bk. D.C. 3. Sh. 291. HALİS EŞREF, age. Sh. 244.

lar arasında uygulanacak kanuni hükümler bakımından fark vardır. Buna göre, mülk korularında arazi, ağaçların hukuki rejimine tâbidir. Arazinin ferağı halinde, ağaçlar açıkça zikredilmedikçe, ferağ muamesine dahil olmazlar; ağaçlar şer'i intikal esaslarına göre varislere intikal eder. 30. maddeye tâbi olan korular veya ormanlarda ise, ağaçlar arza tâbidir. Bu sebeple, ferağda açıkça zikredilmediği takdirde, arazinin ferağına dahil olduğu gibi, arazi ile birlikte intikal hakkı sahibi mirasçılar arasında taksim edilir. Kısaca ağaçları kendiliğinden yetişen koruların, miri araziden farkı yoktur. Arazi hakkında mevcut olan esaslar, bu arazi üzerindeki koru veya ormanlar hakkında aynen uygulanır. İzinle arazi mutasarrıfı tarafından dikilen ağaçlardan oluşan koru veya ormanlar, diken veya yetiştiren kimsenin özel mülküdür. Koru veya ormanın zemini (yeri) ise miri arazidir.

YEDİNCİ BÖLÜM

ORMAN SUÇLARININ YARGILAMA VE CEZALANDIRILMASI

I- YARGILAMA:

Orman suçlarının yargılanması ve cezalandırılması, Orman Nizamnamesinin 2. babında düzenlenmiştir. Babın I. faslı yargılamaya ikinci faslı da cezalara taalluk etmektedir.

1) Görevli Mahkeme:

Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinde başlıca iki çeşit mahkeme vardır. Bunlar şer'îye ve nizamiye mahkemeleridir. Muhafazaya alınan miri ve vakıf ormanlarına karşı işlenen suçların bidayeten ve istinafen yargılaması nizamiye mahkemelerinde yapılır⁵¹. Demek ki kanun koyucu, ON.nin uygulamasını şer'îye mahkemelerine bırakmak istemiştir. Yetkili mahkeme ise suçun işlendiği yerin bağlı olduğu nizamiye mahkemesidir.

2) Suçların Tespit ve İhbarı:

Suç ortaya çıktığı zaman orman memurları vakit kaybetmeksizin bunu (reisi kazaya) kaymakama hemen bildirmek zorundadırlar. Bu bir zabıt varakası ile olur. Bu zabıt varakası suçlunun adı, soyadı, ikametgâhı, mesleği ile suçun mahiyeti, suç tarihi ve yerini ihtiva eder⁵².

⁵¹ Bk. ON Md. 27.

⁵² Bk. ON. Md. 29.

“Ormanlara müteallik olup nizamen tazminat talep ve ahzını icab eden bir hareket hakkında ikame olunacak davaya, ol hareketin vukuu tarihinden itibaren 3 ay=zarfında mübaşeret olunmak meşruttur ve badel muhakeme lahik olacak hüküm dahi 3 ay zarfında icrası lâzım olup bu müddetin inkızasından sonra hüküm münfesi olacaktir ve davanın tehirine bâdi olan memurlar, Ceza Kanunname-i Humayunu mucibince mücazaat olunacaktır “hükmü ile Orman Nizamnamesinin 31. maddesi dava ve ceza zaman aşımını düzenlemiştir. Buna, göre, fiilin ika edildiği tarihten itibaren 3 ay içinde dava açılmazsa artık suçlu hakkında cezai takibat yapılamaz. İlâm, yargılamadan sonra, 3 ay zarfında infaz olunmadığı takdirde hüküm münfesi olacaktir. Kanun koyucu kısa zaman aşımı müddetleri koymayı halkın ve ülkenin yararına telakki etmiştir.

Orman memurlarının tanzim ettikleri zabıt üzerine görülen davaların karar ve sonucu orman müfettişlerine bildirilir⁵³.

II- ORMAN SUÇ VE CEZALARI

1) Devlet Ormanından İzinsiz Ağaç Kesme, Kesilen Ağacı Götürme ve Ağaçları Yaralama Suçu:

Miri ormanlarından izinsiz ağaç kesip götürmenin cezası, kesilen ağacın miktarına göre alınacak para cezasıdır. Kesilen ağacın çevresi bir ziradan^{53 a} az ise beher hayvan yüküne karşı 4 beşlik ve beher demet yahut adam yükü itibarıyla iki beşlik; bir ziradan iki zira kadar olduğu takdirde sekiz beşlik; Üç zira kadar ise on beşlik ve üç ziradan yukarı olduğu takdirde 20 beşlik cezai nakti (para cezası) alınır. İzinsiz olarak kesilen ağaç, meşe ağacı olursa, para cezası iki kat olarak alınır. Kesilen ağacın çevresi, zeminden iki zira yukarisından ölçülür ve ondan aşağı kesilmişse, kesilen ağaç üzerinden ölçülür.

Ağaçların kabuklarını soyanlar veya diğer şekillerde yaralayanlar bunları kökünden kesmiş gibi cezalandırılırlar⁵⁴.

Memur izin vermeden kesilmiş ağaçları yerinden kaldırıp alıp götürülenler; bunlar bulunamazsa, orman müteahhidi veya imtiyaz sahibi hakkında ruhsatsız ağaç kesme suçu için verilen cezanın aynısı hükümlenir. İzinsiz çıkarılan ağaçların beher araba yükü için 15 beşlik, beher hayvan yükü için 5 beşlik ve beher adam yükü için iki beşlik cezai nakdi = para cezası alınır⁵⁵.

⁵³ Bk. ON. 32.

^{53 a} Zirâ, “dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. 75-90 santim arasında değişen şekilleri vardır” Bk. DEVELLİOĞLU, F.; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ank. 1970. sh. 1430.

⁵⁴ ON. Md. 34.

⁵⁵ Bk. ON. Md. 35, 38.

Yazılı izin almaksızın ağaç kesmeye teşebbüs edenler de izinsiz ağaç kesenler gibi aynı cezayı görürler⁵⁶. Bu suçlar için verilen para cezasından başka, kesilen ağaçlar istirdat edilir ve yargılama sonunda, yasa-ya aykırı hareketten zarar ziyan doğduğu tespit edilirse bu da tazmin ettirilir. Bu suçların işlenmesinde kullanılan aletlere (bıçkı, balta, küskü) el konur. ve bunlar orman memurları tarafından mahallin en büyük mülkiye amirine teslim edilir⁵⁷.

Orman idaresinin müsaade ettiğinden daha fazla ağaç kesenler hakkında 33. maddede⁵⁸ tasrih edilen cezanın iki misli hükmedildikten başka kesilen ağaçlar da istirdat edilir ve gerekli tazminat alınır. Bizzat kesenler bulunamazsa, bu ceza orman müteahhidi veya imtiyaz sahibi hakkında uygulanır. Görülüyor ki para cezasının infazında ilgililerin kademeli sorumluluğu kabul edilmiştir. Fakat kabul edilen bu sorumluluk şekli ile hükmedilen ceza, bugünkü düşünüşle, daha ziyade bir maddi tazminata benzemekte, imtiyaz sahibinin veya müteahhidin kendi adamlarının fiillerinden sorumlu oldukları kabul edilerek, istihdam edenin sorumluluğu esasına benzer bir sorumluluk hali benimsenmiştir.

Kesilmek üzere damgalanmış olan ağaçlardaki çekiç izinin bir kasta dayanarak bozulup ortadan kaldırılmadığı ispat edilmedikçe, ilgililer izinsiz ağaç kesmiş gibi kabul edilerek cezalandırılırlar⁵⁹.

Belli bir süre içinde kaldırılmak şartıyla ağaç kesimine izin verilen hallerde, kesimden sonra verilen belli süre içinde kaldırılmayan ağaçlara el konur ve bedeli Devlete ait olmak üzere satılır.

Orman Nizamnamesinin 2. faslında beyan edilen cezalardan başka, idarece neşredilecek talimata ve konacak kurallara aykırı hareket eden orman müteahhitlerinden ve imtiyaz sahiplerinden icabeden tazminattan başka 10 beşlikten 20 beşliğe kadar para cezası alınır⁶⁰.

2) İzinsiz Hayvan Otlatma:

Orman Nizamnamesinin 43. maddesi "miri ormanlarının memnu olan yerlerinde hayvan ray'i ettirenlerden beher rüus hayvan için bir

⁵⁶ Bk. ON. Md. 37.

⁵⁷ Bk. ON. Md. 36.

⁵⁸ ON, 39. Md.i bu konuda aynı Nzm.nin 18. md. ne atıf yapmaktadır. Burada zikredilmek istenen madde 33. md. olsa gerekir. Zira 18. md. cezai bir hüküm ihtiva etmemektedir. 33. md. Miri ormanlarından bila ruhsat ağaç, kat ve ihraç edenlerden kat ettikleri ağacın çevresi bir ziradan akil ise beher dabbe yüküne mukabil dört beşlik beher demet veya adam yükü itibarıyla iki beşlik ve bir ziradan iki ziraa kadar olduğu takdirde 8 beşlik ve iki ziradan üç ziraa kadar ise on beşlik üç ziradan yukarı olduğu takdirde 20 beşlik ceza-ı nakti alınır... Hükümünü koymuştur.

⁵⁹ Bk ON .Md. 40.

⁶⁰ Bk. ON. Md. 42.

kuruş cezai nakdi ahzolunur ve cezai nakdiden dñn olmamak üzere zarar ve ziyân tazmini dahi hükmedilir” demektedir. Buna göre, miri=Devlet ormanlarında hayvan otlatılması için önceden gösterilen yerlerin dışında hayvan otlatmak “izinsiz hayvan otlatma” suçunu teşkil eder. İzinsiz olarak otlatılan hayvanlardan, hayvan başına bir kuruş ceza alınır. 1827 tarihli Fransız kanununda da buna benzer bir hüküm mevcuttur. Kanunun 199. maddesi her hayvan cinsi için değişik bir para cezası tayin etmiştir. Örneğin bir domuz için 1 frank; bir at için 3 frank; bir kişi için 4 frank gibi.

İzinsiz olarak, ormana salıverilen hayvanları, hangi köyün sür.üsüne aitse, hüküm o sürünün çobanı hakkında infaz edilir⁶¹.

İzinsiz olarak Devlet ormanına salıverilen hayvanlar, köy ahalisine ait olmadığı takdirde, tutulup köy muhtarına teslim edilir; icabeden para cezası ve tazminat miktarının tamamına eşit bir meblağ, sahibi tarafından muhtara tediye edilmediği takdirde, hayvanların adedi 20 den az ise, içinden bir baş hayvan; 21-40 adet arasında ise 2 baş; 40-60 arasında ise üç baş hayvan ve bundan daha fazlası için, kabul edilen bu usule kıyasen icabeden miktarda hayvan alıkonularak satılır ve bedeli mal sandığına teslim edilir⁶².

3) Gösterilen Yerler Dışında Kömür Yapma Suçu:

Bir ormanda orman memurları tarafından tayin ve tespit edilmiş olan yerler dışında kömür yapmak yasaklanmıştır. Dileyen ormanın dilediği yerinde kömür yapmağa kalkışırsa, ormanlar yangınlarla kısa zamanda yok olur, düşüncesiyle halkın veya hak sahiplerinin idarece kararlaştırılan yerlerde kömür yapabilmesi kabul edilmiştir. Bu yasağa aykırı hareket eden müteahhit veya imtiyaz sahibinden 20 beşlik para cezası alınır⁶³.

4) Ormanı Kasten Yakmak Suçu:

O. Nizamnamesinin 47. maddesi “her kim amden (kasten, bilerek ve isteyerek) ormanı ihtak (yakar) ederse Ceza Kanunname-i Humayununun 164. maddesince mücazaat olunur” hükmünü koymuştur. Ceza Kanununun atıf yapılan 164. maddesi, kasten orman veya koruları yakanların müebbet kürek cezasına çarptırılacağını amirdir⁶⁴.

⁶¹ Bk. ON. Md. 44.

⁶² ON. Md. 45.

⁶³ Bk. ON. Md. 46.

⁶⁴ Ceza Kanunname-i Humayununun 164. maddesi şöyledir: Haric-i şehir ve kasaba ve kurada insana mahsus veya kabil-i sükna ve istimal olunmıyan binalara ve sefinelere ve

5) Miri Çekicini Taklit Etmek ve Kullanmak Suçu:

Kesilecek ağaçları damgalamakta kullanılan ve miri çekici adı verilen alefi taklit edip sahtesini yaparak onu kullananlar, Ceza Kanunname-i humayununun 150. maddesine göre cezalandırılırlar. Ceza Kanununun bu maddesi sahte mühür veya damga yapma ve bunları kullanma fiillerini düzenlemiştir. Bu fiilleri işleyenler 3 sene hapis cezasıyla tecziye olunur. Ayrıca mühür veya damgası taklit edilen müessese veya kişinin uğradığı zarar da tazmin ettirilir. Bu nevi sahte mühür veya damgaları eline geçiren ve onu kullanan kişiler de 6 aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar. Ayrıca mühür veya damgası taklit edilen kurum veya kişilerin uğradığı zararın tazminine de karar verilir⁶⁵.

Ormana ilişkin suçtan dolayı⁶⁶ bir çok kişinin birlikte yargılanması icabediyorsa, Ceza Kanunnamesinin 46. maddesi gereğince, hakkında verilecek para cezasından dolayı bu kişiler birbirlerine kefil-i bil-mâl sayılırlar⁶⁷.

III- MÜTEAHHİT VEYA İMTİYAZ SAHİBİNİN SORUMLULUĞU:

Orman müteahhitleri veya imtiyaz sahipleri, ormanda çalıştırdıkları amele (işçinin) kanun ve nizamla aykırı her türlü davranışların

koru ve orman ve henüz toprak üzerinde bulunan mahsulata kendi malı olmadığı halde amden (kasten) ateş koyup ihrak eden kimse müebbeden ve kendi malı olupda kezaalî amden ihrak etmesinden harikin sırayetiyle ahara mazaratı dokunduğu halde dahi muvakkaten kürek cezasına müstehak olur Bk. D.C. 2. Sh. 313.

⁶⁵ Ceza Kanunname-i Humayununun 150. maddesi "her nevi emtia ve eşya üzerine devlet'i aliye namına olarak, basılmağa mahsus olan ve gerek bir memuriyete ve gerek devletin ruhsatıyla olan bir şirkete veyahut bir ticaret evine mahsus bulunan her nevi mühür ve damga ve nişanları istimal eden kimse 3 sene hapis ile mücazaat olunur ve bu sahtekârlığından dolayı vaki olan zarar kendine tazmin ettirilir ve her kim bu misillü mühür ve damga ve nişanların asıllarını ber takrib ele geçiripde gerek hükümet ve memuriyetlerin ve gerek bir cemiyet-i ticaretin ve bunların emsali heyet ve şirket-i mahsusanın menfaatine muzır olacak halde istimal eyler ise 6 aydan bir seneye kadar hapis ile tedip kılınır ve bu suretle vaki olan zarar dahi o kimseye tazmin ettirilir" hükmünü ihtiva etmektedir. Bk. D.C.2. Sh. 313. 1827 tarihli Fransız orman Kanununun 7. maddesinde ağaçları damgalamakta kullanılan çekicinin özel olarak muhafazası öngörülmüştür.

⁶⁶ Ceza Kanunname-i humayunu bugünkü ceza kanunumuzdan farklı olarak suçları cürüm, cünha ve kabahatler şeklinde üçe ayırmıştı. Cünha bugünkü kanunumuzda yer almamış ve suçlar ağırlıklarına göre cürüm ve kabahatler şeklinde ikiye ayrılmıştır.

⁶⁷ Bk. ON. Md. 49. Kefil-i bilmal, bir malın tesliminden, verilmesinden sorumlu olan kefilidir. Ceza Kanunnamesinin 46. maddesi cürümde müşterek olanlar istirdadı emval-i meşruke ve tazminat ve masarîf-i saire ifasında birinin kudreti olmadığı halde kudreti olandan ahz ve tahsil kılınır hükmünü ihtiva etmektedir. Bk. D.C. 3. Sh. 414.

dan sorumludurlar. Amele veya işçiye hükmedilen para cezası, müteahhit veya imtiyaz sahibinden tahsil edilir⁶⁸. Müteahhit veya imtiyaz sahibinin sorumluluğu sadece para cezasının tediyesine münhasır olmayıp hüküm altına alınacak zarar ziyanın (maddi tazminat) ödenmesine de şamildir.

IV- PARA CEZASININ HAPSE ÇEVİRİLMESİ:

O. Nizamnamesinin 52. maddesi "haklarında hüküm olunacak ceza-i nakdiyi tediyyeden ve kefil iraesinden aciz olanlar, hükmolunan ceza-i nakdinin yekununda kaç beşlik var ise her iki beşlik için bir gün hapis olunacaktır" hükmünü koymuştur. Nizamname, hakkında hükmolunan para cezasını ödemekten veya teminat göstermekten aciz kimseler için; para cezasının hapse çevrilmesi usulünü benimsemiştir. Para cezasının hapse çevrilmesinde kullanılan hesap tarzı gayet basittir. Ceza olarak hükmedilen meblağın içinde kaç beşlik varsa, ödmeden aciz olan kimse o kadar hapis yatar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TERSANE VE TOPHANE İDARELERİNE GEREKLİ KERESTENİN TEMİNİ

I- TERSANE VE TOPHANE İDARELERİ İÇİN MİRİ ORMANLARINDAN KERESTE ALINMASI:

Orman Nizamnamesinin kabulüne kadar, Tersane ve Tophane-i âmire idarelerine gerekli olan keresteler köylü tarafından kesilir ve nakledilirdi. Bu kadim ve örfi angarya, Orman Nizamnamesine ek olarak çıkarılan ve aynı tarihi taşıyan⁶⁹ "Tersane ve Tophane-i âmire İdarelerine Muktazi Kerestenin Tedarik ve İtası Hakkında Nizamname" ile kaldırılmıştır⁷⁰. Köylünün bu angaryadan kurtarılması ve ormanlardan bu iki idarenin ihtiyacı olan kerestenin temini işlerini düzenlemek için özel bir nizamname tanzimi uygun görülerek, Orman Nizamnamesi ile birlikte mezkur nizamname yürürlüğe konmuştur. Tersane ve Tophane idareleri ihtiyaçları olan keresteyi devlet (miri) ormanlarından, vakıf ve şahıs ormanlarından temin ederler. Şimdi bu iki idarenin ihti-

⁶⁸ Bk. ON. Md. 51.

⁶⁹ Fi II Şevval 1286 ve Fi I Kanun-i sani 1285.

⁷⁰ Bk. Tersane ve Tophane-i âmire İdarelerine Muktazi Kerestenin Tedarik ve İtası Hak. Nzm. Md. 7.

tiyacı olan kerestenin Devlet ormanlarından temini ve nakli konusunda kabul edilen esasları gözden geçireceğiz.

Orman Nizamnamesi ile Devlet ormanları özel bir hukuki statüye alındıktan sonra, Tophane ve Tersane idareleri için gerekli kerestenin temin ve nakli konusunda düzenlenmiştir. "Memalik-i Devlet-i Âliyede bulunan miri ormanlarının kaffesi Nizamat-ı mahsusa tahdında olmak üzere Maliye Nezaret-i Celilesi tarafından muhafaza ve idare olunacağından Tersane ve Tophane-i âmireye muktazi kereste nezaret-i müşarün-ileyhâ canibinden mevaddı âtiye ahkâmına tevfikân doğrudan doğruya idareleri tarafına ita kılınacaktır"⁷¹. Demek ki bu iki idarenin ihtiyacı olan kereste, Maliye Bakanlığı tarafından temin edilecektir.

Tersane ve Tophane idareleri her sene mart başından önce, gelecek sene için kendilerine gerekli ağacın cins ve miktarını, vilâyet, sancak ve mümkünse mevki ve ormanın tasrihi ile beyan edeceklerdir⁷².

İstenen ağaçlar tersane, tophane memurları ile orman memurları tarafından birlikte seçilir. Ağaçlar damgalanarak üzerlerine sıra numarası konur. Bu iş için gerekli memurlar Maliye Nezaretince tayin edilir.

Kesilecek ağaçlar damgalandığı zaman, Tersane ve Tophane memurlarıyla ittifaken bir zabıt düzenlenir. Zabta ağaçların bulunduğu ve götürülecekleri yerler, damgalanan ağaçların cins ve adedi, hacim ve sıra numaraları yazılır. Zabıtın bir nüshası Maliye Nezaretine diğer nüshası da Tophane ve Tersane idarelerine gönderilir⁷³.

Ağaçların kesimi ve diğer muamelelerin icrası sırasında Tophane ve Tersane memurları hazır bulunurlar. Bunlar çürük veya çürümeye hazır ağaçları terkedebilirler; Terkedilen bu ağaçlar satılmak üzere başka yerlere nakledilebilecektir. Tersane ve Tophane idarelerinin ihtiyaçları için kesilen ağaçların ahali tarafından kesilmesi ve nakli mükellefiyeti kaldırılmış olduğundan, artık kesilen ağaçlar Orman İdaresi tarafından naklettirilecektir. Ağaçlar sahile indirilinceye kadar, mahalli idarelerin gerekli yardımlarıyla, orman memurlarının muhafazası altında bulunur. Ağaçların Tophane ve Tersane memurlarına teslimi ve teslimle ilgili diğer işlerin tamamlanmış olduğu bir zabıtle tevşik olunur⁷⁴.

⁷¹ Bk. agn. Md. 1.

⁷² age. Md. 2.

⁷³ Bk. agn. Md. 5.

⁷⁴ Bk. agn. Md. 8.

Teslim olunan ağaçların bedeli (kıymeti) Tersane ve Tophane idarelerinin bütçelerine masraf; orman idaresi bütçesine de gelir kaydolunur. Kıymetlerin tespitinde anlaşmazlık çıktığı takdirde Maliye Nezareti ile Tophane ve Tersane İdareleri tarafından teşkil edilecek bir karma komisyon tarafından tayin ve tespit edilir⁷⁵.

Padişah ve Devlet binaları için gerekli kerestelerin kesim ve taşınması da yukarıda izaha çalıştığımız esaslara göre olur⁷⁶.

II- TOPHANE VE TERSANE İDARELERİNİN VAKIF VE ÖZEL ORMANLARDAN KERESTE TEMİNİ:

Tersane ve Tophane-i âmire idarelerine muktazi kerestenin tedarik ve itası hakkında Nizamnamenin 2. faslı "Vakıf ve eşhas korularından mübayaa olunacak kerestelere dairdir", başlığını taşımaktadır. Bundan ve Nizamnamenin yukarıda belirttiğimiz 9. maddesinden⁷⁷ anlaşılacağı üzere, Tophane ve Tersane idareleri, ihtiyaçları olan keresteyi Devlet, vakıf ve şahıs ormanlarından ücreti mukabilinde temin etmekte başka bir deyimle satın almaktadırlar. İlgili Nizamnamenin II. maddesinin "Tersane ve Tophane İdareleri miri ormanlarından kereste talep edecekleri misillü gerek idaresi bir vakfa merbut olan gerek efrad uhdesinde bulunan orman ve korulardan dahi kendilerine lâzım olan ağaçları tayin ve talep edebileceklerdir. Şu kadar ki eşhas uhdesindeki ormanlardan kesilecek ağaçların devresi sathı zeminden birbuçuk zira irtifadan itibaren kıyas ile laâkal iki zira olma meşruttur ve duvar ile muhat olan bahçelerde ve hane önlerinde bulunan ağaçlar bu tekliften müstesnadır" hükmünden anlaşılacağı üzere, nizamnamenin ikinci faslının başlığında yer alan mübâyaa= satın alma, özel hukuk çerçevesi içinde kalan bir satış olmayıp kamu hukukuna tâbi bir satıştır. Başka bir deyimle bir nevi kamulaştırma değildir. Yalnız bu şekilde talep edilebilecek ağaçların çevresinin iki ziradan az olmaması öngörülmüş ve bahçelerde ve evlerin avlularında bulunan ağaçların bu amaçla kesilmesine izin verilmemiştir.

Diğer taraftan, Tophane ve Tersane idarelerinin, vakıf ve şahıs ormanlarından kereste istiyebilmeleri, ihtiyaçları olan keresteyi miri (devlet) ormanlarında bulamamaları şartına bağlıdır. İstedikleri kereste Devlet ormanlarından temin edilecekse artık vakıf ve şahıs ormanlarına müracaat edemeyeceklerdir. "Tersane ve Tophane idareleri miri ormanlarından birinde kendilerine muktazi kereste mevcut iken vakıf

⁷⁵ Bk. agn. Md. 9.

⁷⁶ Bk. agn. Md. 16.

⁷⁷ Bk. agn. Md. 16.

veya şahıs malı olan ormandan kereste talep etmeyeceklerdir.” hükmü ile özel nizamnamenin 12. maddesi bu hususu açıklığa kavuşturmuştur.

Tersane ve Tophane İdarelerinin vakıf veya özel ormanlardan istedikleri keresteleri kesmek ve mahalline nakletmek, orman idaresine taalluk eden bir görevdir. Bu idareler vakıf veya şahıs ormanlarından kereste talep ettikleri zaman, vakfın müteveli veya memurları veya özel ormanın sahibi davet edilerek istenilen ağaçların değerleri tespit edilir; kesim ve nakil işleri orman idaresince yerine getirilir. Ağaçların kıymeti konusunda anlaşma olmazsa, mahalli idare tarafından tayin edilecek bilirkişiler ağaçların değerlerini tespit ederler. Bilirkişilerce tespit edilen değerler vakıf idaresi veya orman sahibi şahıslarca kabul edilecektir⁷⁸.

⁷⁸ Bk. agn. Md. 16.

İKİNCİ KISIM
CUMHURİYET DEVRİNDE TÜRK ORMAN REJİMİ
BİRİNCİ BÖLÜM
ORMAN REJİMİNİ YENİDEN DÜZENLEME TEŞEBBÜSLERİ

I- ORMAN NİZAMNAMESİNİ DEĞİŞTİREN KANUNLAR:

Cumhuriyet Türkiye'si, Osmanlı İdaresinden perişan ormancıklar, bozuk ve düzensiz bir ormancılık devralmıştır. Bu ormanlar sadece Hazineye gelir elde etmek amacıyla kabul edilen ve hükümlerinde ilme ve fenne ilgisiz, ilkel sayılabilecek bir nizamname himayesinde idare edilmişlerdir. Bundan başka, ara sıra talimatlar yapılmış ve muayyen ihtiyaçlar gözetilerek birer ikişer maddelik kanunlar çıkarılmıştır. Fakat bunlardan hiç birinin Devletin ormancılık politikasını geliştirmeyeceği ve ormanlardan beklenen faydayı da istenildiği gibi temin etmeyeceği de açıktı. Durum böyle iken 3116 sayılı Orman Kanununun kabulüne kadar, Türk orman rejimini düzenleyen bir orman kodu yapılamamış ve gene bir kaç maddelik kanunlarla yetinilmiş ve 1286 tarihli Orman Nizamnamesi esas itibarıyla 3116 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesine kadar meriyette kalmıştır. Cumhuriyetten sonra, 3116 sayılı Kanunun kabulüne kadar geçen devrede orman rejimini düzenlemek için çıkarılmış olan kanunlarla¹; ormanlardan faydalanma, ormanların idare ve işletilmesi hakkında mevcut esaslar ıslah edilmeye veya değiştirilmeye çalışılmıştır. Şimdi bu konuda çıkarılmış olan kanunlara kısaca bir gözatalım: Yalnız belirtelim ki, incelememiz 3116 sayılı kanundan sonraki durumu yani 6831 sayılı kanun hükümlerini kapsamıyacaktır.

1) 39 numaralı Baltalık Kanunu:

TBMM. Hükûmetince kabul edilen Baltalık Kanunu², ülkenin

¹ Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkı Kanunu. II Ramazan 1342 ve 15 Nisan 1340. D.C. 5. Sh. 836. Türkiye'de Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmesi Hakkında Kanun. 18 Ramazan 1342 ve 22 Nisan 1340. D.C. 5. Sh. 1123. Orman Nizamnamesinin Bab-ı sânisinin ikinci faslına Müzeyyel Kanun. D. C. 5 Sh. 1138. Meccanen Kereste Katına Müsaade İtasına Dair Kanun. 18 Haziran 1338 ve 21 Şevval 1340 Kavanin Mecmuası. C. 4. Sh. 238.

² Ceride-i Resmîye ile neşir ve ilânı 7 mart 1337.

dış düşmanlarına karşı bir ölüm kalım savaşı verdiği esnada, içinde orman insan ilişkilerinin doğurduğu şikayet ve huzursuzluklara son vererek topyekün savaşa milletçe katılmayı sağlamak amacıyla çıkarılmıştır. Orman davasının Devletin ve hükümetlerin zayıf zamanlarında patlak verdiği, milletlerin siyasi ve ormancılık tarihlerinde sık sık görülen bir durumdur³. 6 maddeden ibaret olan Baltalık Kanunu, baltalığı olmayan köylere azami 18 atik dönüm (2 hektar) baltalık tahsisini ve mevcut baltalıkları bu miktardan az olan köyler baltalıklarını genişletmek amacını taşıyordu⁴. Baltalık Kanunu, kısa zamanda ülkenin mevcut ormanlarının tahribine yol açmış, köylü ormanı baltadan geçirerek tarla haline getirmiştir. Kanunun tatbikatında bir çok anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve ormanlardan uzak mesafelerde bulunan köyler, kandan istifade edememişlerdir. Kurtuluş savaşının kazanılmasından hemen sonra, adaletsiz olduğu kadar teknik bir temele de dayanmayan ve orman varlığını yok olma tehlikesine götüren Baltalık Kanunu 1924 tarih ve 484 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırıldı. Baltalık Kanunu hükümlerini daha önce kısaca gördüğümüz için burada tekrar etmiyoruz.

2) Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkı Kanunu:

Bâb-ı Âli tarafından 1917 yılında Avusturyalı ormancuların teklifi üzerine kabul edilmiş fakat yürürlüğe konamamış olan bu kanun, adından da anlaşılacağı üzere, köylülerin Devlet ormanlarından faydalanmasını düzenlemiştir. Kanun ormanların hukuki rejimini düzenleyici hükümler getirmiş değildir. Bu kanunla köylü orman ilişkisi, ormanların takatı esas prensibi dahilinde yeniden ve mukavakkaten düzenlenmiştir. Kanunun I. maddesi, köylülerin muhtaç oldukları binaları ve ziraat aletlerini yapmak veya evlerinin ihtiyacı için köylerinin pazar yerlerine veya kasabaya satmak amacıyla kendi hayvanlarıyla götürecekleri ağaçları, resmi izne dayanarak ücretsiz olarak kesebilecekleri hükmünü koymuştur. Ancak kadimden beri kuru ve baltalığı olmayan köy veya kasaba halkı bu imkândan yararlanır. Ziraat alet ve edavat yapımı ile meşgul olan köy sanatkârları dahi sanatları için gerekli ağaçları gene, resmi izinle, ücretsiz olarak kesebileceklerdi. Şu kadar ki kadimden beri köye mahsus kuru ve baltalığı bulunan köy ahalisi, ihtiyaçları olan kereste, odun ve kömürü bu baltalık ve korudan elde edemediği takdirde, devlet ormanlarından ücretsiz temin etmek hakkına sahip olurlar⁵.

³ DİKER, age. sh. 28. ACUN, age. sh. 22.

⁴ Bk. Baltalık Kanunu Md. 1.

⁵ Bk. 484 sayılı Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkı Kanunu. Md. I.

Köylüler her sene kendileri için gerekli kereste ve yakacak odun miktarını mensup oldukları köy muhtarına bildirirler. Köy muhtarının bu konuda tutacağı defterler orman memurları tarafından tetkik edilerek, beyan edilen ihtiyacın gerçek ihtiyaçtan fazla olup olmadığı araştırılır. Bundan sonra orman memurları kesilecek ağaçları damgalarlar; odun ve kömür yapılacak yerleri gösterirler; bundan sonra kesim yapılır. İhtiyaçların takdiri konusunda orman memurlarıyla köylü arasında çıkacak uyuşmazlık mahalli idare meclislerince halledilir. Köylülerin mahalli halkın ihtiyacını karşılamak üzere pazarda satacakları odun ve kömürün, orman memurunca gösterilen yerde imal edildiğini bildiren ve bir yıl süreyle geçerli bir ilmuhaber ibraz etmeleri gerekir⁶.

Devlet ormanlarından kereste kesme hakkı, orman içi veya civarında olan köyler ahalisinden bu işle uğraşanlara, müzayedesiz ve bir sene müddetle tevcih edilir. Civar ormanların müzayede ile satılması halinde Kerestecilikle meşgul olan köylere, ihtiyaçları olan kereste ayrılır.

Kadimden beri kuru ve baltalıkları bulunan köylülerin bu kuru ve baltalıklardan icra edecekleri kesim hakkında dahi aynı hükümler uygulanır⁷.

Devlet ormanlarından köylülerin intifa hakkını düzenleyen 484 sayılı Kanun, 1286 tarihli Orman Nizamnamesinin 5. maddesini ve "kura ahalisine baltalık tefrik ve itasına dair olan II Teşrin-i evvel 1336 tarihli kanunu" ilga etmiştir.

3- Türkiyede Mevcut Bütün Ormanların İdare ve İşletmesi Hakkında Kanun:

Cumhuriyetten sonra orman rejimini tanzim etmek, ormanlardan faydalanmayı belli bir düzen ve plân dahilinde gerçekleştirmek için kabul edilen kanunlardan biri de 18 Ramazan 1342 ve 22 Nisan 1340/1924 tarihli ve 504 numaralı kanundur⁸. Cumhuriyetin ormancılık anlayışının ilk ilmi ve realist vesikası sayılmak gereken bu kanunla, ormanlar kimin mülkiyetinde olursa olsun Devletin malı, milli kalkınmanın ve refahın kaynağı olarak telâkki edilmiştir. Bu kanun da, adından anlaşılacağı üzere, daha ziyade ormanları idare ve işletme konularına ilişkindir. Kanun, bir noktada orman varlığının muhafazasını amaçlıyorsa da, esas itibarıyla yeni orman yetiştirilmesi veya orman alanlarının genişletilmesi gibi konularda hüküm ihtiva etmemektedir.

⁶ Bk. 484 sayılı Kanun Md. 2.

⁷ Bk. 484 sayılı Kanun. Md. 3.

⁸ Bk. Türkiyede Mevcut Bilumum Ormanların Fenni Usulü İdare ve İşletilmeleri Hakkında Kanun. D.C. 5. Şh. 1123-1124.

504 sayılı kanun "Devlete, kişilere, şirket, cemiyet ve müesseselere ve köylere ait bütün orman, kuru ve baltalıklarda kesimin işletme planlarının yapımına bağlı olduğunu hükme bağlamıştır⁹. Kanun koyucu, ormanların, malikleri kim olursa olsun, esas itibarıyla bir milli servet olduğundan hareketle, bunların işletme ve idaresini bir düzene bağlamak istemiştir. Kat'i işletme planlarının tanzimine kadar, bütün ormanlarda kesim muvakkat planlara göre yapılır. Ancak kesim işletme planlarının 3 sene zarfında tamamlanması gerekir. Devlete ait ormanların kesin ve muvakkat planları hükümetçe; şahıslar ve köyler uhdesinde bulunan kuru, orman ve baltalıkların kesin ve muvakkat kesim planları ise sahipleri veya köyler tarafından tanzim ettirilir.

İşletme planları, orman müteahhit veya imtiyaz sahipleri veya mutasarrıfları tarafından tamamen uygulanmadığı takdirde, durum bir fen heyeti tarafından tespit edilir; ormanda tahribat vukubulmuşsa, tahribatın derecesine göre ceza hükmolunur ve müteahhitlerin mukaveleleri dahi feshedilebilir¹⁰.

Devletçe muhafaza ormanı olarak tefrik edilmiş ve edilecek ormanlarda kesim yapmak yasaktır. Muhafaza ormanı olarak ayrılması icab eden orman devlete ait değilse bunların kamuşlaştırılmaları gerekir¹¹. Bir ormanın muhafaza ormanı olarak ayrılmasında, orman arazisinin jeolojik ve coğrafi durumu, ormanın çevresine olan faydaları, örneğin meskûn mahallin havasını koruması, baraj, göl ve nehir yataklarının dolmasının önüne geçmesi vb. gibi, nazara alınır.

504 sayılı kanun, 5 Nisan 1333 tarihli kanunla işbu kanuna muhalif olan sair ahkâmı ilga etmiştir¹². Şu kadar ki, 504 sayılı Kanun, asırlardan beri mevcut olan başıboş faydalanmayı düzenleyemedi ve sayısız şikâyetler üzerine, 526 ve 528 sayılı ek Kanunlarla hafifletildi¹³. Bütün bu birkaç maddelik kanunlarla birlikte Osmanlı Nizamnamesi 1937 tarih ve 3116 Sayılı Orman Kanununun kabulüne kadar yürürlükte kaldı. Şimdi bu kanunun esaslarını gözden geçireceğiz.

⁹ Bk. 504 sayılı Kanun Md. 1.

¹⁰ Bk. 504 sayılı Kanun. Md. 6.

¹¹ Aynı Kanun Md. 8.

¹² Aynı Kanun. Md. 10.

¹³ Bk. DİKER, age. sh. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

3116 SAYILI ORMAN KANUNU

I- CİDDİ BİR ORMAN KANUNUNA OLAN İHTİYAÇ:

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, 1286 tarihli Orman Nizamnamesi esas itibarıyla ormanları tüketim amacına yönelik, yeni orman yetiştirme veya mevcut ormanların korunması konusunda ciddi hiç bir hüküm ihtiva etmeyen bir yasal düzenlemeydi. Yine aynı amaçla zaman zaman çıkarılmış olan kısa ve dar kapsamlı kanunlar da meseleye çözüm tarzı olamamışlardır.

Ormancılığın uygar dünyanın iktisadî, zirai ve sınaî, sosyal ve kültürel hayatında işgal ettiği yeri kavramış olan Cumhuriyet Hükümeti, Türk ormancılığının hukuki ve teknik esaslarını tespit ederek, ülkenin henüz el atılmamış bulunan bu aslı sorununa ilmi ve yurt gerçeklerini nazara alarak yaklaşmak istemiştir.

1924-1937 yılları arasında Türk ormancılığının karakteri, ormanlardan faydalanmaya devam ve diğer yandan inceleme ve araştırma şeklinde formüle edilebilir. Harap olmuş ülkenin imari zarureti, ormanlardan faydalanma zorunluluğunu ortaya koyuyordu. Ormanlar uzun ve kısa vadeli mukavelelerle satılmaya başlandı; yerli ve yabancı özel teşekküller bu sayede ormanları sömürdüler¹³.

Cumhuriyet Hükümeti, yurdu yeniden imar etmek için ormanlardan yararlanma zorunluluğu altında iken diğer taraftan da orman yetiştirme ve ağaç sevgisini millete aşılama yolunda ileri adımlar atmıştır. Ankara'da Atatürk Orman Çiftliğinin kurulması, Ankara'nın ağaçlandırılmaya başlanması; Yalova etrafındaki ormanların özenle korunması, İstanbul'da Florya'nın ormanlaştırılması; Cumhuriyetin ağaca, ormana atfettiği değeri gösteren davranışlardır.

Atatürk'ün ormancılığımız hakkında söylediği şu sözler, Türk ormancılığı için birer direktif olmuştur: "Ormanlarımızın memleket iktisadiyatında pek mühim tesirleri vardır. Memleket umumi servet ve sıhhat nokta-i nazarından da ormanlarımızı asri tedbirlerle iyi bir halde bulundurmak, tevsî etmek ve azami faydayı temin eylemek esas düsturlarımızdan biridir".

¹³ Devlet ormanı alanı 7,452.00 hektar. Vakıf ormanları 51,900 hektar. Köy ormanları 62,00 hektar. Özel ormanlar 279.00 hektar. Aidiyeti ihtilafli ormanlar 81,400 hektardır. Bk. ACUN, age. Sh. 174.

1927 Ziraat sayımına göre, ülke topraklarının % 18'i ormandır. 1945 istatistiklerine göre ormanlar ülke topraklarının % 13'nü oluşturmaktadır. Bk. AYDEMİR, Ş. S; İkinci Adam. II. Cilt. 3. bası. Sh. 338, 341.

"Orman servetimizin korunması lüzumuna ayrıca işaret etmek isterim. Ancak bunda mühim olan koruma esaslarını, memleketin türlü ağaç ihtiyaçlarını devamlı olarak karşılaması gereken ormanlarımızı muvazeneli ve teknik bir surette işleterek istifade etmek esasıyla makul bir surette uzlaştırmak mecburiyeti vardır"¹⁴.

Orman davası 1923 İzmir İktisat Kongresinin gündemine getirildiği gibi, Hükümet milletlerarası ormancılık kongrelerine de temsilciler göndermiştir. Örneğin 1926 tarihinde Roma'da toplanan Milletlerarası Ormancılık Kongresi ve 1928 tarihli Dresden Alman Ormancılık Kongresi gibi¹⁵.

İnönü Hükümetinin, 1930 tarihli İktisat Programında, orman davasının balline büyük yer ayırmış olduğunu görüyoruz. Programda, ormanlar korunmadığı takdirde gün geçtikçe azalacağı; bunun ise iklim, ziraat ve iskan bakımından ülkeyi zor durumlara sokacağı; orman iltizamının kaldırılması; işletmenin Devlet eliyle olması; bu konuda gerekli uzman personelin yetiştirilmesi; bütçede gereken tahsisatını yer alması gerektiği esasları belirtiliyordu¹⁶.

1934 tarih ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 16. maddesi ormanlara ilişkin bir hüküm getirmiştir. Buna göre, "hususî kanunlarında müsaade edilenleri hariç olmak üzere, Devletçe belediyelere ve köylere ait orman, kuru ve baltalıklardan tarla açılmaz ve hususî bina yapılamaz. Şahıslara ait ormanlarda dahi ait olduğu vekâletten izin alınmadıkça tarla açılmaz". Görülüyor ki, Cumhuriyet Hükümeti, ilk orman Kanununu çıkarmadan önce, Türk ormancılığının esas prensiplerini bu şekilde koymuş oluyordu. Nitekim 3116 sayılı Kanun aynı ilkeleri ihtiva etmektedir.

1936 yılında Başvekil İsmet İnönü, parti grubu toplantısında tehlikeyi bütün çıplaklığı ile yeniden ortaya koymuş ve sorunun hallinin "orman mülkiyet meselesinin halli, iyi muhafaza teşkilatı, ormanların Devlet eliyle işletmesi" ilkelerinin benimsenmesine bağlı olduğunu bildirmiştir¹⁷. Diğer taraftan, 5/2/1937 tarih ve 3115 sayılı Kanunla, Anayasanın 74. maddesinde değişiklik yapılarak "çiftçiyi toprak sahibi kılmak ve ormanları devletleştirmek için alınacak toprak ve ormanların kamulaştırma karşılığı ve bu karşılığın ödeneşi özel kanunlarla

¹⁴ Bk. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1922. C.I. sh. 220. DİKER, age. Sh. 32.

KOCATÜRK, U; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. Ankara 1971 Sh. 273-274.

¹⁵ Ayrıca Bk. Türkiye İktisat Kongresi. 1923. İzmir ÖKÇÜN, G; Ankara 1968 Sh. 314. DİKER, age. sh. 32.

¹⁶ Bk. 1930 tarihli İktisat Programı. Md. 53-57. DİKER, age. Sh. 33.

¹⁷ Bk. AYDEMİR, age. C. II. 3. bası. Sh. 324. DİKER, age. Sh. 34.

gösterilir" hükmü getirilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, özel ormanların devletleştirilmesi ve bütün ormanlarda Devletin denetim ve gözetimi ile birlikte devlet işletmeciliği düşünceleri Cumhuriyet hükümetinde mevcuttur. İşte bu anlayışın sonucu olarak 3116 sayılı Kanuna gelinmiş ve cumhuriyet ormancılık rejimi tam ve kat'i olarak bu kanunla başlamıştır. Biz bu makalemizde sadece 3116 sayılı kanun hükümlerini kısaca incelemekle yetineceğiz.

II- 3116 SAYILI ORMAN KANUNUNUN AMAÇLARI:

Ormancılığı bir uygarlık davası olarak telakki eden Cumhuriyet Hükümeti, 3116 sayılı kanunun amaçlarını, kanunun gerekçesinde şu şekilde açıklamaktadır:

- 1) Orman varlığını genişletmek ve korumak.
- 2) Ormanların Devlet eliyle işletilmesini sağlamak.
- 3) Sanayileşmenin ihtiyacı olan istihsali yapmak ve halkın odun ve kereste ihtiyacını karşılamak.
- 4) Orman ürünleri ihracatıyla iktisadi bünyemizi desteklemek¹⁸.

Kanun bu amaçlara ulaşabilmek için önce ormanı tarif etmiştir. 1286 tarihli Orman Nizamnamesi, bir orman tarifi vermeden sadece ormanların çeşitlerini saymaktaydı. Ormanın korunabilmesi için her şeyden önce nerelerin orman olup olmadığı kesinlikle bilinmeli veya mevcut ormanlar hudutlandırılmalıdır. Bu nedenle 3116 sayılı kanun ormanların sınırlandırılması (Md. 5) ve orman kadastro mecburiyetini öngörmüştür (Md. 21). Ormanın bir kamu malı olması dolayısıyla orman insan ilişkilerine Devletin müdahalesi, ormanların Devletçe işletilmesi esasları kabul edilmiştir. Şimdi 3116 sayılı Orman Kanununun Türk ormancılığının esasını teşkil eden bazı temel hükümlerine temas edeceğiz:

III- ORMANIN TARIFI:

Orman Kanununun Hükümet Tasarısı, 3. maddesinde ormanın tarifini yapmaya çalışmıştır. Ancak kanun koyucu, kanunun gerekçesinde belirttiği gibi, tam ve eksiksiz bir tarif veremediğini şöyle itiraf etmektedir: "Her şeye şâmil olabilecek bir nisbette orman tarifi bulmak güçtür. Zira orman mefhumu için sahanın yalnızca ağaçlı olması kâfi olmayıp ağaç kesafeti ve saha büyüklüğü de ayrıca mevzu bahis olur. Bu sebepten 3. maddede yazılı orman tarifi ile bu kanun layihası ile-

¹⁸ Bk. Orman Kanunu Esbabı mucibe layihası. Orman Kanunu Layihası ve Ziraat Encümeni ile Muvakkat Encümen Mazbataları. (11294) S. sayı 70. Sh. 2. TBMM. Zaat Ceridesi C. 15.

lebet bağlanmış değildir" ¹⁹. Tasarının ormanı tarif eden 3. maddesi, Ziraat Encümeni tarafından değiştirilmiş ve tasarının I. maddesi olarak ele alınmıştır. Ziraat Encümeninin kabul ettiği orman tarifi, TBMM. tarafından aynen benimsenmiştir. Buna göre 3116 sayılı Kanun I. maddesinde ormanı şöyle tarif etmiştir:

"Bu kanunun tatbikinde kendi kendine yetişmiş veya emekle yetiştirilmiş olupta herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ağaç veya ağaçcıkların toplu halleri, yerleriyle beraber orman sayılır". Kanun ormandan sayılmıyan yerleri de belirlemiştir. Sazlıklar ve muhitin tabiatı itibarıyla kuru ve baltalık yapılmayan veya step florasıyla örtülü yerler her çeşit dikenlik ve fundalıklarla parlıklar ve ormanlara bitişik olmayan beş hektardan az sahipli arazi üzerindeki ağaçlar veya ağaçcıklar ormandan sayılmaz". 3116 sayılı Kanunun I. maddesinin bu hükmü 4785 sayılı Kanunun 12. maddesiyle tadil edilerek daha açık bir hale getirilmiştir.

Bu hükümlere göre, bir yerin orman sayılıp sayılmıyacağını Tarım Bakanlığı belli eder. Ziraat Encümeni, tasarının 4. maddesinde yaptığı değişiklikle, buldukları yer ve haiz oldukları özellikler bakımından orman sayılması halkın menfaatine olan yerlerin de orman sayılmasına Orman Umum Reisliğince karar verilebileceği hükmünü koymuştur. Kanunun kesin metninde bu gibi yerlerin Bakanlar Kurulu kararıyla belli edilmesi ve ağaç kesiminin orman idaresinin iznine tâbi tutulması esası kabul etmiştir ²⁰.

IV- HUKUKİ REJİMLERİ BAKIMINDAN ORMAN NEVİLERİ:

3116 sayılı Orman Kanununun 3. maddesi ormanları 4 kısma ayırmıştır:

- 1) Devlet ormanları:
- 2) Umuma mahsus ormanlar (köy, belediye ve iadre-i hususiyeler =özel idareler gibi hükmi şahsiyeti haiz âmme müesseselerine ait ormanlar)
- 3) Vakıf ormanları.
- 4) Hususi ormanlar.

¹⁹ Bk. Orman Kanunu Esbab-ı mucibe Layihası. Orman Kanunu Layihası ve Ziraat Encümeniyle Muvakkat Encümen Mazbataları . (1 / 294) S. sayısı. 70. Sh. 4. TBMM; Zabıt Ceridesi C. 15.

²⁰ Bk. 3116 sayılı Kanun Md. 1 / 2.

3116 sayılı Kanunda kabul edilmiş olan bu tasnif Orman Nizamnamesinde de vardı. 3116 sayılı Kanunun Ziraat Encümenince değiştirilen Hükümet Tasarısının 3. maddesinde “ormanlar, bu kanun hükümlerine göre hilâfı sabit olmadıkça Devletindir” hükmü yer almıştır. Buna göre, ormanların Devlete ait olması prensip, aksi ise istisnadır. Bu hükme rağmen Ziraat Encümeni, Tasarının 10. maddesinde ormanların 4 kısma ayrılmasını kabul etmiş ve 3. madde ile getirilmek istenen prensibi zayıflatmıştır.

Şimdi bu dört orman nevinin hukukî rejimlerini tetkik edelim:

V- DEVLET ORMANLARININ HUKUKİ REJİMİ:

Devlet ormanı tabirinden ne anlamak gerekir? Devlet ormanı, mülkiyeti Devlete ait orman mıdır? Devlet, orman üzerinde bir malik gibi serbestçe tasarruf edebilir mi?

3116 sayılı kanun, Devlet ormanları üzerinde Devletin nasıl bir hakka sahip olduğunu açıklamamıştır. Yalnız 13. maddesinde “Tabdidi yapılmış ve katileşmiş olan ormanlar tapuca hiç bir harç ve resim alınmaksızın Hazine namına tescil olunur” hükmünü koyarken, 21. maddesinde Devlet ormanlarının kadastrasının nasıl yapılacağını düzenlemiştir. Aynı esaslar, 3116 sayılı Kanunu kaldıran 6183 sayılı Kanunun gerek eski gerekse 1744 sayılı Kanunla değiştirilen II. maddesinde yer almıştır.

Diğer taraftan kanunda yer alan diğer bazı hükümlere dayanarak Devlet ormanlarının Devletin mülkü olduğu ileri sürülebilir mi sorusu akla gelmektedir. Bu soruya cevap vermek başka bir deyimle ormanların hukukî rejimini tayin edebilmek için 3116 sayılı Kanunu kaldıran 6831 sayılı Orman Kanunu ile 1961 Anayasasının ormanlara ilişkin hükümlerine de bir gözetmek gerekir. Zira 6831 sayılı Kanun, 3116 sayılı Kanunda mevcut olan orman tasnifini ve takibi amaçlanan orman politikasını aynen benimsemiştir.

1961 Anayasasının 130. maddesi “tabii servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir” hükmünü koymuştur. Devlet hayatında arzettiği ekonomik, sosyal, sıhhi, siyasi ve askeri önemi nazara alınınca, ormanların doğal servetlerden olduğunu izaha gerek kalmaz. O halde diğer doğal servetler gibi, Devlet ormanları da Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Anayasa ormanların millet için arzettiği hayati önemi gözönüne alarak 131. maddesinde Devlet ormanlarının korunması, genişletilmesi ve işletilmesi konusunda özel hükümler koymuştur. Anayasanın “Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların ge-

nişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemezler ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz" diyen 131. maddesi, kime ait olursa olsun bütün ormanlar üzerinde Devlete gözetim hakkı tanırken, Devlet ormanlarının zaman aşımı ile mülk edinilemeyeceğini, yönetim ve işletmesinin ancak Devletçe yürütüleceğini öngörmüştür. Diğer taraftan Anayasanın 37. maddesinde "toprak dağıtımının ormanların küçülmesi sonucunu doğuramayacağı" ifade edilirken 38. maddede de ormanların devletleştirilmesi ve yeni orman yetiştirilmesi halinde özel taksitle ödeme şartları tayin edilmiştir. Şimdi bütün bu hükümlerden Devlet ormanlarının Devlet mallarından olduğunu rahatça söyleyebiliriz. Bilindiği gibi Devlet malları, Devletin özel mülkiyetinde olan malları ifade ettiği gibi, bir kamu hizmetinde kullanılan veya Devletin bir tahsis kararı gereğince bir kısım halkın veya umumun istifade ettiği malları da kapsar²¹.

Devlet özel malları üzerinde, tam bir malik sıfatıyla, kanunlar dairesinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Bu malları özel mülkiyet konusu olmaya elverişli şeylerdir. Devletin özel mülkiyetinde olan mallar bir kamu hizmetine tahsis edilmiş değildir²². Devletin kamu malları ise "kamuğun kullanmasına ve yararlanmasına mahsus olan eşya ile bir amme hizmetinin unsuru sayılabilecek mallar ve milli servet ya da kültür bakımından yerine bir başkasının konması imkânsız olan eşyalardır"²³. Bu durumda Devlet ormanları, Devletin özel mülkiyetinde olan şeylerden mi yoksa kamu mallarından mı? Başkasına devredilemeyeceği, zamanaşımı ile iktisap edilemeyeceği ve yönetim ve işletmesinin ancak Devletçe yerine getirilebileceği ilkeleri gözönüne alınırsa, Devlet ormanlarının kamu mallarından olduğu sonucuna varmak gerekir. Kaldı ki TMK. nun 641. maddesi "sahipsiz şeylerle, menfaati umuma ait olan mallar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır" hükmünü ihtiva etmektedir. Bu maddenin 2. fıkrası, özel mülkiyete konu olamayacak yerleri sayarken madenler, petrol yatakları ve Devlet ormanları gibi özel mülkiyete konu olamayacak yerleri zikretmemiştir. Maddenin bu açıdan tamamlanması gerekir²⁴.

²¹ Bu konuda fazla bilgi için Bk. DÜREN, A., İdare Malları, Ankara 1975. Sh. 29-41.

²² ONAR, S.S., İdare Hukukunun Umumi Esasları. C. 2. 3. bası. Sh. 1299 vd. DÜREN, age. Sh. 10 vd. BALTA, T.B., Kamu Mallarından Yararlanmanın Tâbi Olduğu Hukuki Rejim. Su Kaynaklarının Kullanılması Hakkındaki Bilimsel Hafta. AHF, yayınları. Ank. 1972. Sh. 118. LAUBADERE, A. Droit administratif. Paris. 4 éd. Sh. 118. vd.

²³ Bk. ONAR, age. Sh. 1312.

²⁴ Bk. DÜREN, age. Sh. 40.

O halde Devlet ormanları, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olan yerlerdendir²⁵. Yani kamu mallarındandır²⁶. Bu nedenle ormanlardan ağaç kesilmesi, tarla açılması, ormana bina yapılması, ormanın her hangi bir şekilde işgali, ormana hayvan sokulması yasaklanmış; orman içinde veya civarında maden, kireç, kömür ocağı ve fabrika açılması gibi işlerin izinsiz yapılamıyacağı belirtilmiştir²⁷. Fakat asıl, sorun "Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmak" kavramının mahiyetini tespit etmekte başka bir deyimle Devletin, hüküm ve tasarrufu altında bulundurduğu mallar üzerindeki yetkisinin niteliğini tayin etmededir. Türk hukukunda hakim görüş, Devletin kamu malları üzerindeki hakkının gerçek anlamda bir mülkiyet hakkı olmayıp Devletin hükümlerlik hakkından kaynaklanan bir murakabe ve nezaret hakkı, objektif hukuk kurallarından doğan bir nevi zabıta ve koruma hakkı olduğu yolundadır²⁸. Bu görüş, eski hukukumuzun kamu malı görüşüne de uygundur. Eski hukukumuzda Devlet, velâyet-i ammesine dayanarak kamu malları üzerinde belli tasarruflarda bulunabilirdi. Devlet mülkiyet hakkına sahip olmamakla beraber, bu malları korumak veya kamu hizmetinin daha iyi görülmesini sağlamak amacıyla tedbirler almak ve bazı tasarruflarda bulunmak yetkisine sahiptir. Ancak idarenin bu yetkisi bir denetim ve gözetim hakkı biçiminde ortaya çıkar. Sonuç olarak, Devlet ormanlar üzerinde egemenlik hakkının sonucu olarak bir denetim ve gözetim hakkına sahiptir. Bu yetki ormanların yurt ve millet yararına en iyi şekilde değerlendirilmesi için gerekli tedbirleri almak hakkını da tazammun eder.

Bazı hukukçulara göre, Devletin Devlet ormanları üzerindeki hakkı bir kamu mülkiyetidir²⁹. Bu görüşü savunanlara göre, Anaya-

²⁵ Bk. Aynı fikir, AKİPEK, J. Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı . Prof. O. F. BERKİ'ye Armağan. Ank. 1977. Sh. 13-17.

²⁶ Devlet ormanları amme emlakındendir. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararı. E. 1946/ 5- Karar I. Bu karara verilen muhalefet şerhinde ise, ormanların Devletin hususi mülkü olduğu fikri savunulmuştur. "... Devletin ormanları satamaması bir autolimitation'dur... Vakıflarda ve mesela aile tesislerinde de durum böyledir. Bunlar da satılmaz, rehin ve hacz edilemez, ama bundan dolayı umurun mülkü değil, vakfın hususi mülklerindedir. Devlet ormanları Devletin hususi mülklerinden olmasaydı ağaçlarını da satmaması gerekirdi". Bk. ERANIL, M. A.; Orman Kanunu. İst. 1948. Sh. 44, 48.

²⁷ Bk. 3116 sayılı Kanun Md. 23-28. 6831 sayılı Kanun Md. 14-21.

²⁸ Bk. ONAR, age. Sh 1327. VELİDEDEOĞLU-ESMER. Gayrimenkul Tasarrufları. İst. 1956 Sh. 145. Ayrıca Bk. YHGK. 29/9/1973 ta. 1923-738. K. ABD. 1974. Sh. 68. Anayasa Mahkemesinin 16/2/1965 ta. 126/7 K. Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sh. 323-31.

²⁹ AKİPEK, agm. Sh. 17. BALTA, agm. Sh. 120. DÜREN, age. Sh. 107-108. DOĞANAY, Ü.; Olağanüstü Kazandırıcı Zamanaşımı Yoluyla Gayrimenkul Mülkiyetinin Kazanılması. Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler. Ank. 1974. Sh. 238.

sanın 130. ve MK. nun 641. maddesinde derpiş edilen Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunma keyfiyeti, kamu mülkiyetinden başka bir şey değildir³⁰. Biz devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunma kavramını daha başka bir açıdan değerlendiriyoruz. TMK.nun 641. maddesinin mehzarı olan İMK. nun 664 maddesi, sahihsiz şeylerle, kamu mallarının ülkesi üzerinde buldukları Devletin yüksek polis (üstün otorite) hükümranlık, hakimiyet hakkına tâbi olduğunu belirtmektedir. Yargıtay 7. HD. de bir kararında "... Medeni Yasanın 641. maddesi uyarınca, menfaati umuma ait olan mallar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kimsenin mülkü değildir..."³¹. demektedir. Kanatimizce, Devletin kamu malları, burada Devlet ormanları üzerindeki hakkı, kamusal karakteri açık olmasına rağmen bir mülkiyet hakkı değildir. Esasen mülkiyet hakkının yapısında bir kamusal karakter mevcuttur. Bunun içindir ki mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz; veya mülkiyetin kullanılması aynı zamanda toplum menfaatine olmalıdır. Toprak mülkiyeti bahse konu olunca, Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini sağlamak ve adil bir sosyal düzen kurabilmek için özel toprak mülkiyetine bir takım kayıtlamalar ve mükellefiyetler tahmil edebilmektedir. Gerekliğinde toprakların, doğal kaynakların, kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin kamulaştırılma veya devletleştirilmesi mümkündür. Bu husus 1961 Anayasasının 36-39; 23 Mayıs 1949 tarihli Federal Alman Anayasasının 14 ve 27 Aralık 1947 tarihli İtalyan Cumhuriyeti Anayasasının 42-44. maddelerinde açıkça ifade edilmiştir³². Zaten Anayasamızın tedvin'inde bu iki metinden bilhassa İtalyan Anayasasından faydalanmış olduğu müşahade edilmektedir. Devlet bütün bu müdahale yetkisini ülke üzerinde sahip olduğu egemenlik hakkından almaktadır. Üzerinde Devletin kamu mülkiyetine sahip olduğu ileri sürülen kamu malları, örneğin ormanlar, mer'a, yaylak ve kışlaklar ve umumun istifadesine tahsis edilmiş olan diğer kamu malları hakkında Devlet, mülkiyet hakkının sahibine bahsettiği yetkilerden en önemlisini kullanmamakta örneğin bu malları başkasına devredememektedir; Devlet bu malların yönetim ve işletmesini bizzat yapmak zorunda olduğu gibi, bunlar üzerinde kamu yararı dışında irtifak hakkı da tesis edemez.³³ Durum böyle olunca kamu malları ve bu arada Devlet ormanları üzerinde Devletin sahip olduğu hak, kamu mülkiyeti olmayıp, ülke üzerindeki egemenlik hakkının tabii sonucu olan bir denetim ve gözetim

³⁰ DOĞANAY, a.g.m. Sh. 237. AKİPEK, agm. Sh. 17. DÜREN, age. Sh. 107-108.

³¹ Bk. Y. 7. HD. 25/6/1970. E. 4015 K. 3931. DÜREN, age. Sh. 101.

³² DUVERGER, M. Constitutions et Documents politiques. Paris 1957. Sh. 496. ve 545.

³³ Bk. Anayasa Md. 131.

yetkisidir. Bu yetkiye dayanarak Devlet kamu mallarının milli menfaatlere en uygun şekilde kullanılmasını temin için gerekli tedbirleri de almak hakkına sahiptir. Bu aynı zamanda Devletin görevidir de.

Kamu malları üzerinde Devletin mülkiyet hakkı değil, egemenlik hakkından doğan bir denetim, nezaret ve koruma hakkına sahip olduğu^{33a} fikrimiz eski hukukumuzun kamu malları telakkisine de uygundur. 1858 tarihli Arazi Kanunu Tarım toprakları üzerinde devlete kuru mülkiyet=rakabe hakkı tanıırken Arazi-i metruke denen ve bugünkü hukuki deyimle kamu malları olan şeyler üzerinde Devletin rakabe hakkından hiç bahsetmemektedir³⁴. Üstelik Devletin rakabe hakkına sahip olduğu mallar üzerinde haiz bulunduğu tasarruf yetkisi, arazi metruke hakkında mevcut değildir. Örneğin 1274 / 1858 tarihli Arazi Kanununun 92. maddesi, köy ahalisine tahsis edilmiş olan koru ve ormanlardan bir kısmının ifraz edilerek özel orman haline getirilemeyeceği ve ziraat arazisi olarak kullanılamayacağını hükme bağlamıştır. Aynı şekilde Arazi kanununun 93-97. maddelerinde, bir kısım halkın veya umumun istifadesine tahsis edilmiş olan kamu mallarının Devlet ve kişiler tarafından kanunda derpiş edilen amaç ve esaslar dışında kullanılamayacağı ilkesi açıkça ifade edilmiştir. Bunlar da gösteriyor ki, Devlet, hüküm ve tasarrufu altında bulunan kamu malları üzerinde kamu mülkiyetine değil, gene kamu hukukunun konusu olan egemenlik=hükümlanlık hakkından doğan bir denetim ve gözetim yetkisine sahiptir. Devletin Devlet ormanları üzerindeki hakkı da böyle bir yetkiden başka bir şey değildir.

VI- ORMANLARDA MÜLKİYET İDDİASI:

Ormanlar kamu malı olduğu cihetle, bunların zilyetlikle iktisabı mümkün değildir. Zira kamu malları üzerinde zilyetlik kabul edilmez^{35a}.

^{33 a} Bk. Aynı fikrde LOUSSARAR, age. Sh. 116. CHIHA, N. Traité de la propriété immobilière en droit ottoman. Le Caire 1906. Sh. 98-100. ESMER, Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri. Ankara 1976. Sh. 70. de metruk arazinin rakabesinin devlete ait olduğunu ifade etmekle birlikte, "bu çeşit yerlerden yararlanma.. Devletin, hükümlanlığı altındaki topraklardan yararlanmasına müsaade etmesidir" diyerek eski hukukumuzda arazi-i metrukeden olan kamu malları üzerinde, Devletin, hükümlanlık hakkı dolayısıyla bir denetim, nezaret ve koruma hakkına sahip olduğunu kabul eder görülmektedir.

³⁴ Bk. HEIDBRON, Manuel de Droit public et administratif de l'Empire ottoman Vienne-Leipzig 1908 Sh. 326-327
Aksi fikirde PADEL, W-STEEL L; De la législation foncière ottomane Paris 1904. St. 31-33 BERKİ, Ş.: Toprak Hukuku Ank. 1967. Sh. 88.

^{35 a} Bk. YHGK. sayı . 113. K. 104. ERANIL, age. Sh. 39. YİHD. 12 / 3 / 1938 tarihli kararı. KAYGANACIOĞLU-RENDAN-ONURSAN, age. Sh. 40.

Ormanlarda mülkiyet iddiası ancak kanuni belgelere dayanılarak ileri sürülebilir. Ormanlara mülkiyet iddiası, 3116 sayılı Kanunun Ziraat Encümenince değiştirilen tasarısının 6. maddesinde düzenlenmek istenmiştir. Buna göre "ormanlara tasarruf iddiasında ilk tasarruf kaydı esas tutulur. Sınırları Devlet ormanlarıyla bitişik olan her nevi sahipli ormanlarda tapuda yazılı miktar esas tutulur. Fazla çıkarsa, bu fazla Devletindir ve tapu senedi de ona göre düzeltilir. Tarla için verilmiş tapu senetleriyle ormana tasarruf iddiasında bulunanların arazisindeki ormanın yaşına bakılır. Bu ormanın yaşı tapuya tescil tarihine göre daha eski ise bu senetlerle ormana tasarruf iddiasında bulunulamaz ve orman Devletin olur. "Tasarıda mevcut bu hüküm kanun metnine alınmamıştır. Buna rağmen Yargıtay kararlarıyla bu konuda bazı prensipler yerleştirilmiştir. Örneğin, "Devlet ormanlarına bitişik tarlalarda miktar esastır. Dava olunan tarlaların hududunda Devlet ormanı ve hâli arazi bulunduğu cihetle hadisede mutlak surette hududa itibar olunmayıp mesaha miktarının nazara alınması gerek"³⁵. "Davacıların tarla olmak üzere sahibi buldukları tapu senetlerinde yazılı yerin dört hududundan iki hududun Devlet ormanı olarak gösterildiği cihetle davacıların tasarruf hakları yalnız tarlaya münhasır olup orman kısmı hariç kalmış ve tarla kısmı mesaha ile tayin edilmiş olmamasına mebnî" diyen YİHD'nin 1930 tarihli ve "orman sınırı sabit olmadığı cihetle tapuda yazılı miktardan fazlasını iktisap iddiasının geçerli olmadığını belirten 1945 tarihli kararları³⁶ kamu malları hakkında Arazi Kanununun koyduğu esaslarla, Yüksek Mahkemenin bu konuda tesis ettiği içtihat hukukunun paralel görünüşleridir³⁷. Orman konusunda tapu sicil kayıtları da her zaman mülkiyeti ispat etmez. Zira bazı kanunlarla, tapu sicillerinde yazılı bazı yerler, (sahiplerine belli bir süre içinde itiraz hakkı tanınarak) orman sınırı içine alınması yoluna gidilmiş; bir kısmı 4785 sayılı Kanunla kendiliğinden kamulaştırılmıştır. Bu şekilde kamulaştırılmış olup da 5658 sayılı Kanunla geri verilmemiş olan yerlerle orman kadastro su içine alınan ve bu durumu kesinleşmiş olan yerler özel mülkiyetten çıkıp Devlet ormanları arasına girer ve bu yerlere taalluk eden tapu sicil kayıtları da geçersiz hale gelir. Özel mülkiyet iddiası artık bu tapulara dayandırılmaz³⁸. 6831

³⁵ Bk. YI. HD. 13/5/1939 ta. ve 2283 sayılı Karar. ERANIL, age. Sh. 24. aynen Bk. YI. HD.nin 24/6/1930 tar. kararı: GÜCÜN, age. Sh. 246.

³⁶ YİHD. 26/4/1945 ta kararı. ERANIL, age. Sh. 24. Tapunun bir hududu orman ise hudutlar genişletilmeye elverişli sayıldığından miktar fazlası hazineye aittir. Bk. HGK. 11/4/1973 t. 8/435 E. 307 K. Bk. KAYGANACIOĞLU-RENDA ONURSAN, age. Sh. 45.

³⁷ Aynı şey mer'a, yaylak ve kışlaklar için de bahis konusudur. Bk. CIN, H. Eski ve Yeni Hukukumuzda mer'a, yaylak ve kışlaklar Ankara.1975.

³⁸ Bk. KAYGANACIOĞLU-RENDA-ONURSAN, age. sh. 41.42.

sayılı Orman Kanununun 1744 sayılı Kanunla değiştirilen 2. maddesine göre, orman niteliğini kaybettiği için orman sınırı dışına çıkarılacak yer, sınırlaması itirazsız kesinleşmiş tapulu arazi ise mülkiyeti tekrar sahibine geri verilir.

TMK'nun 639. maddesine göre tescili istenen taşınmazların hududunda orman mevcut olduğu takdirde, orman idaresine husumet tevcih etmek gerekir. Hudutta orman niteliği kalkmış bir yer bulunursa, bu yer tapu kaydında orman gözüktüğü takdirde, yine aynı kural uygulanır. Çünkü fiilen orman niteliğini kaybetmiş olan yerler, idari bir tasarrufla orman sınırı dışına çıkarılmadıkça, orman olmakta devam eder³⁹. Bu esasa uyulmaması bozma sebebidir.

VII- DEVLET ORMANLARI ÜZERİNDE TASARRUF:

Devlet ormanlarının toprağı ile birlikte şahıslara veya müesseselere devir ve temlik bir kanun ile izin alınmasına bağlıdır. Devlet ormanları üzerinde irtifak hakkı tesisi de Bakanlar Kurulu kararına bağlıdır⁴⁰. 1961 Anayasasının 131. maddesi de ormanların kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağını ifade etmiştir⁴¹.

Devlet ormanlarından parasız intifa hakkı kaldırılmıştır. Türkiye'ye yeniden gelecek ve iskân kanununa göre memleket içinde bir yerden diğer yere nakledilecek ve topluca köy kuracak göçmenlerle yer sarsıntısı, yangın ve sel gibi sebeplerle felakete uğramış veya bu kanun mucibince, orman içinde veya dışında oturanlardan veya oturdukları yerlerde yeniden orman yetiştirileceği için başka tarafa nakledilmiş olan köylülerden ihtiyaçları tahakkuk edenlere, yapacakları ev, ahır ve samanlık için bir defaya mahsus olmak üzere, orman idaresinin göstereceği ormanlardan, Bakanlar Kurulu kararıyla parasız kerestelik ağaç veya tomruk verilebilir. Bunlar mümkün olduğu ölçüde en yakın ormanlardan sağlanır⁴².

Orman içinde veya ormanın 10 km. uzağından bulunan köy sakinlerinin şahsi ihtiyaçları için odun ve kereste verilir⁴³.

VIII- DEVLET ORMANLARININ KORUNMASI:

3116 sayılı Kanun ormanların korunması için bir takım tedbirler almıştır. Ormanlardan kuru ağaç kesmek, çıkarmak, çeşitli orman

³⁹ Bk. YHGK. 24. 1. 1973 t. 7/286 E. 18 K. Y H GK. 15.6.1968 t. 8/349 E. 458. KAYGANACIOĞLU-RENDİ-ONURSAN, age. sh. 44, 46-47.

⁴⁰ Bk. 3116 Sayı. K. Md. 16

⁴¹ Ormanlar üzerinde irtifak hakkı için Bk. AKİPEK, age. sh. 19 vd.

⁴² 3116 Sayılı kan. Md. 17.

⁴³ Bk. 3116 sayılı Kanun Md. 17.

mahsûlatı ile meyvalarını alıp götürmek, ormandan toprak, çakıltası almak ve taş çıkarmak; ormanda avlanmak orman idaresinden izin almağa ve bu idarenin tayin edeceği şartlara ve müddete bağlıdır. Aynı esaslar 6831 sayılı Kanunun 14. ve 15. maddelerinde yer almıştır.

Kanun koyucu ormanlara verilecek zararı önlemek için, Devlet ormanlarının sınırları içinde orman idaresinden izin alınmasını öngörmüştür. Eski ruhsatı olan veya yeni ruhsat alan arayıcılar, araştırmaya başlamadan önce, arayacağı yeri Ziraat Vekâletine veya orman idaresine haber vermeye ve bu konuda izin almaya mecbur olup ormanlara zarar gelecek hallerde orman idaresinin göstereceği tedbirleri kabul etmek ve bunları uygulamak zorundadırlar.

Taş ocağı işletmek için Ziraat Vekaletinden ve maden işletmek için Bakanlar Kurulundan izin almak şarttır. Bu izin verilirken taş ocağı veya madenin işletilmesinin ormana vereceği zarar gözönüne alınır⁴⁴. Aynı mahiyette bir hüküm 6831 Sayılı Kanunun 16. maddesinde ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, orman içine yeniden yerleşme, orman muhafaza ve işletme binaları dışında, her çeşit bina, ağıl yapılması ve tarla açılması yasaklanmıştır⁴⁵.

Orman sınırından 4 km. uzaklıkta olan yerlerde yeniden her çeşit fabrika yapmak, Ziraat Vekâletinin iznine bağlıdır. Orman sınırları dışında ve bu sınırlardan 500 m. mesafeye kadar olan yerlerde yapılacak kireç, kömür, katran, terebentin ve daha başka buna benzer ocakların yapılması orman idaresinin izniyle olur⁴⁶.

Orman sınırları dışında ve bu sınırlardan 100 metre mesafeye kadar olan yerlerdeki hızarlar kamulaştırılabilir. Sahipleri bunları söküp götürmek isterse onlara izin verilir⁴⁷.

IX- DEVLET ORMANLARININ İŞLETİLMESİ:

Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Ekonomik bir işletme olan orman işletmesinin özel teşebbüs veya kişilerce işletilmesi, Osmanlı ormancılığında görüldüğü üzere, ormanları kısa zamanda tahribe götürür. Bu nedenle 3116 sayılı Kanun Devlet ormanlarının Devlet tarafından işletileceği ilkesini koymuştur⁴⁸.

⁴⁴ Bk. aynı Kanun Md. 24.

⁴⁵ Bk. Aynı Kanun Md. 25. 6831 sa. Kan. Md. 17, 19.

⁴⁶ Bk 3116 sa. Kan. Md. 26-28. 6831 sayılı Kan. Md. 18.

⁴⁷ Bk. 3116 sa. Kan. Md. 29.

⁴⁸ Bk. 3116 sa. Kan. Md. 31. Devlet işletmesi prensibi 6831 sayılı Kan. Md., 26. ve 1961 Anayasası Md. 131. de de öngörülmüştür.

Orman işleri ve her türlü işletmeler Ziraat Vekaletine bağlı hükmi şahsiyeti haiz ve katma bütçe ile idare olunan Orman Umum Müdürlüğü tarafından yapılır. Kesilecek ağaçlar ormanda numaralanır ve dipleri Devlet çekiçi ile damgalanır. Ağaçlar, damga dip kütükte kalacak surette kesilir. Devlet orman çekici modeli, yapılacak nizamnameye gösterilir. Çekicinin ait olduğu memurlardan başkası tarafından kullanılması yasaktır. Bu çekicinin taklit edilerek kullanılması suçtur⁴⁹.

Ormanlar, baltalık ve korular, usullerine göre tanzim ve orman işleri umum müdürlüğü tarafından tastik olunan amenajman planlarına göre işletilir. Bu planların yapılaş şekillerini gösteren bir yönetmelik düzenlenmiştir⁵⁰.

Büyük ölçüde ve önemli tesisatı icabettirecek olan ormanların Bakanlar Kurulu kararıyla, Orman İdaresiyle milli sermayeli Türk şirketleri veya milli bankalar tarafından müştereken işletilmesine cevaz verilmiştir⁵¹. Büyük yatırım ve sermaye icabettiren işletmelerin orman idaresinin iştirakiyle milli sermayeli Türk şirketleri veya milli bankalar tarafından işletilmesinde bir mahzur görülmemiştir.

X- DEVLET ORMANLARI İÇİNDE BULUNAN MER'A, YAYLAK VE KIŞLAKLAR:

Mer'a, yaylak ve kışlaklar, eski hukukumuzda arazi-i metruke-den yeni hukukumuzda da Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerdendir. Bir veya birkaç köy ahalisine hayvanlarını otlatmak yazı ve kışı geçirmek amacıyla tahsis edilmiş olan veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yerlerdir⁵².

3116 sayılı Kanunun Ziraat En'cümenince tadil edilen Hükümet Tasarısında, "Devlet ormanlarının ağaçlı veya ormandan açılmış çıplak yerlerinde mer'a, yaylak, kışlak, yayla evi, otlak, sulak gibi kadimden beri mevcut haklar gözetilir. Bu hakların mevcudiyeti o yerlerde Devlet mülkiyetini ihlâl etmez", hükmünü koyan 4. madde, kadimden beri mevcut hakların saklı kalacağı ilkesini kabul etmiştir. Hak sahiplerinin bu yerler üzerindeki hakları bir faydalanma yani bir nevi intifa hakkıdır. Maddede yer alan "Devlet mülkiyetini ihlâl etmez" cümlesinde kastedilen şeyin orman üzerinde Devletin mülki-

⁴⁹ 1286 ta. O. Niz. de mevcut olan bu usuller, 3116 sa. Kan. 33. / 34. mad. de düzenlenmiştir. Ayrıca Bk. 6831 sa. Kan. Md. 27. Ayrıca Bk. 3116 sa. Kan. Md. 36-39.

⁵⁰ Bk. 23 / 4 / 1941 ta. Türkiye Ormanlarının Amenajman Planlarının Süratle İkmâlîne Dair Talimatname.

⁵¹ Bk. 3116 sa. Kan. Md. 40.

⁵² Fazla bilgi için Bk. CİN, Mer'a, yaylak ve Kışlaklar. Sh. 32-33 vd.

yet hakkına sahip olduğu şeklinde anlaşılması ileri sürülebilirse de burada bahse konu olan mülkiyet sözünün Devletin ormanlar üzerindeki "nezaret ve murakabe" hakkından başka bir şey ifade etmediğini yukarıda söylemiştik.

Tasarının 5. maddesi de, orman içinde mer'a, yaylak ve kışlak gibi yerlerden faydalanma hakkı sahibi olanların bu haklarını nasıl ileri sürebileceklerini hükme bağlamıştır. Buna göre hak sahipleri tapu senetlerini ve ellerindeki her türlü tasarruf vesikalarını bir beyanname ile birbuçuk yıl içinde mensup oldukları kazanın en büyük mülkiye amirine makbuz karşılığında vermek zorundadırlar. Bu vesikalar Orman Genel Müdürlüğüne gönderilir. Müracaat süresi bir nevi hak düşürücü süredir. Bu sürenin içinde yapılmayan müracaatlar kabul edilmez ve mahkemelerce dinlenmez. Orman Umum Reisliği bu vesikaları geçerli sayıp saymadıklarını bir yıl içinde sahiplerine bildirir. Bildirmediği takdirde, ilgililerin hakları kabul edilmiş sayılır. Hakları tanınmayanlar, orman kadastro mahkemesine müracaat deebilirler. Müddeti içinde mahkemeye gitmeyenlerin hakkı dinlenmez. Tasarının mezkur 5. maddesi "böylece mülkiyet hakları tanınmayanlar, mahkemeye müracaat edebilir" derken hatalı bir ifade kullanmıştır. Zira, mera, yaylak, kışlak vb. gibi yerler üzerinde ilgililer mülkiyet hakkına değil sadece bir faydalanma hakkına sahiptirler. Diğer taraftan "müddeti içinde mahkemeye gitmeyenlerin iddia ve hakları dinlenmez ve bu ormanlar devletin olur" şeklindeki bir anlayışın da doğru olduğu söylenemez. Yukarıda belirttiğimiz gibi, zikredilen yerler orman içinde bulunan yerlerdir. Orman ise Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Aksi halde, sanki içinde mer'a, yaylak ve kışlak bulunan Devlet ormanları, zikredilen yerlerden faydalanma hakkına sahip olanlara aitmiş gibi bir anlam çıkmaktadır. Bu ise doğru değildir. Tasarıda mevcut olan bu hükümler 3116 sayılı kanunda değişik bir şekilde yer almış ve Kanunun 5. maddesi, Devlet ormanlarıyla birlikte, Devlet ormanlarının içinde ve bitişiğinde bulunan mer'a (otlak), yaylak, kışlak ve sulak gibi yerlerin sınırlandırılmasını öngörmüştür. Mer'a, yaylak ve kışlak haklarının bu sınırlandırma işlemi sırasında tespit edileceğini düşünen kanun koyucu, hak sahiplerinin haklarını ileri sürme konusunda ne yapmaları icabedeceği hakkında açıklık getirmemiştir. Orman içinde veya ormandan açılmış yerlerde mer'a, yaylak, kışlak ve sulak gibi hakları olanlar bu haklarını kullanırken orman idaresi tarafından gösterilecek yollardan girip çıkmağa ve ağaçlarla fidanlara zarar verilmemesi için idare tarafından alınacak diğer tedbülere riayete mecburdurlar. Kanun koyucu, mer'a, yaylak ve kışlak gibi kadimden beri mevcut olan veya bir tahsis kararına dayanan haklara dokunmamaı; yalnız bunların kullanılmasını belli bir düzene bağlamayı dü-

şünmüştür. Devlet ormanlarındaki otlaklara hayvan sokulup otlatılması, orman mühendisleri tarafından tanzim edilen ve üst orman başmühendislerince tasdik edilecek planlara göre Orman Umum Müdürlüğünün izni ile olur. Planda, otlatılacak hayvanların cins ve neveleri gösterilir. Planlar otlatma zamanından önce tanzim ve tasdik olunur. Kuraklık gibi fevkalade hallerde, Ziraat Vekaletinin izniyle muvakkat olarak Devlet ormanlarının zarar görmeyecek yerlerinde hayvan otlatılabilir. Tabii bu son durum, olağanüstü durumlarda köylüye yardımcı olmak amacıyla matuf olup yoksa köylünün hayvan otlatmasına izin verilen yerlerde, mer'a, yaylak ve kışlak yerlerinde olduğu gibi bir hakkı yoktur.

Yanmış olan orman arazisine hiç bir şekilde hayvan sokulamaz⁵³.

XI- DEVLET ORMANLARININ MUHAFAZA ORMANI OLARAK AYRILMASI.

Orman yetiştirme bakımından Türkiye ikliminin ve arazisinin genellikle elverişli şartları taşımaması sebebiyle, esasen geniş ölçüde harap olmuş ormanları büyük bir titizlik ve dikkatle muhafaza zorunluluğu vardır. Arazi kayması tehlikelerine maruz olan yerlerdeki ormanlarla her nevi yolları, ziraat sahalarını çığ, sel gibi zararlardan koruyan ve akar su yataklarının dolmasının önüne geçen ve ülke savunması bakımından muhafazası zaruri görülen ormanların muhafaza ormanı olarak ayrılması uygun bulunmuştur. Harap olmuş fakat muayyen müddet korunduktan sonra tekrar istihsal yapabilecek hale gelmesi mümkün olan ormanların da daha fazla bozulup harap olmamasını, toprağın orman yetiştirmek için icabeden şartlarını kaybetmemesini ve binnetice ormanların ülke ekonomisine temin ettiği kolektif ve maddi hizmetlerin aksamamasını temin için bu gibi ormanların muvakkaten muhafaza ormanı olarak ayrılması kabul edilmiştir. Muhafaza ormanlarının idare ve işletilmesi bazı tahditleri gerektirir⁵⁴. Devlet ormanlarının muhafaza ormanı olarak ayrılması 3116 Sayılı Kanununun 43. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre," ormansızlık yüzünden arazi kayma ve yağmurlarla yıkanma tehlikesine maruz olan yerlerdeki ormanlarla meskun mahallerin havasını, demiryollarını, şoseslerini, ziraat edilen mahalleri çığ, sel gibi zararlardan koruyan ve buraları toz fırtınalarına karşı muhafaza eden, nehir dolmalarının önüne geçen, memleket mü-

⁵³ Bk. 3116 sayılı Kan. Md. 42.

⁵⁴ Bk. 3116 sayılı Kan. gerekçesi. Orman Kanunu Layihası ve Ziraat Encümeniyle Muvakkat Encümen Mazbataları (1 / 29) s. sayıs 70. TBMM. Zabıt Ceridesi. C. 13-15. Sh. II. Ayrıca Bk. 6831 sayılı Kan. Gerekçesi. KAYGANACIOĞLU-RENDANURSAN, age. Sh. 23.

dafaası için muhafazası zaruri olan ormanlar İcra Vekilleri Heyeti Kararıyla muhafaza ormanı olarak ayrılabilir”.

Devlet ormanı olmayan ormanların muhafaza ormanı olarak ayrılması icabederse bunlar Bakanlar Kurulu kararıyla kamulaştırılmak gerekir⁵⁵. Muhafazaya ayrılan ormanlar belli olacak şekilde uygun işaretle sınırlanır. Bu ormanların korunması ve işletilmesi Orman Umum Müdürlüğü tarafından tayin edilip Ziraat Vekilligince tasdik olunacak özel usul ve şartlara bağlıdır⁵⁶.

XII- UMUMA MAHSUS ORMANLAR:

1) Umuma Mahsus Ormanların Hukuki Durumu:

3116 sayılı Kanunun 47. maddesi “köy , belediye, idare-i hususiye (özel idare) gibi amme müesseselerine ait umuma mahsus ormanlar” ifadesini taşımaktadır. 48-50-55. maddelerin hepsinde umuma mahsus ormanlar deyimini kullanılmıştır. Ancak tüzel kişiliği haiz kamu müesseselerine ait umuma mahsus ormanlar deyiminin, bu ormanların mezkûr tüzel kişilerin mülkü olduğu anlamına geldiğini kabul etmemek gerekir. Orman umuma mahsus yani köy, belediye halkı oradan istifade edebiliyorsa, bu istifade eden halkın mülkü olmadığı gibi bahis konusu kamu tüzel kişisinin de mülkü değildir. Bu kamu tüzel kişileri umuma mahsus ormanlar üzerinde koruma amacına yönelik bir idare,, nezaret ve denetim hakkına sahiptir. 3116 sayılı Kanunun bu hükmü, 1286 tarihli nizamnamenin I. maddesinde “köy ve kasabaya ait baltalık ormanlar” şeklinde ifade edilmiştir. Arazi Kanununa göre, bu ormanlar arazi-i metruke=kamu mallarındandır. Yani hiç bir şekilde özel mülkiyet konusu olamazlar; Kanunda bu nevi ormanların mülkiyet rejimi açıkça düzenlenmemiş olmakla beraber, bunların da umuma mahsus olmaları nedeniyle kamu malı sayılmaları gerekir⁵⁷. Bu özelliği icabıdır ki, kanunun 59. maddesinde “umumi ormanların toprağı ile birlikte şahıslara veya müesseselere devir ve temlik Bakanlar Kurulunun iznine tâbi tutulmuştur. Arazi Kanununun 92. maddesi, “köy ahalisine mahsus koru ve ormanlardan bir miktarının ifraz edilerek koru veya tarla olarak kullanılmak üzere devir ve temlik edilemeyeceğini hükme bağlamıştır. Aynı mahiyette bir hüküm 6831 sayılı Kanunun 47. maddesinde de yer almıştır.

⁵⁵ Bk. 3116 sayılı Kan. Md. 44. 6831 sayılı Kan. Md. 24.

⁵⁶ Bk. 3116 sayılı Kan. Md. 45-46. 6831 sayılı Kan. Md. 23. aynı mahiyettedir.

⁵⁷ Nitekim Yargıtay HGK. 1932 tarihinde verdiği bir kararla “ammenin menfaatine tahsis edilmiş olan ormanların yolsuz tescil ve zaman aşımına binaen iktisabı caiz değildir” demiştir. Bk. ERANIL, age. Sh. 24-25.

Netice olarak, umuma mahsus ormanlar kamu mallarından olup ilgili köy, belediye ve özel idare gibi kamu müesseseleri bu ormanları umumun hakkını korumak düşüncesiyle idare ederler.

2) Umuma Mahsus Ormanların Sınırlandırılması:

Bu ormanların sınırlandırılması da, Devlet ormanlarını sınırlandıran komisyon tarafından yapılır. Komisyonların masrafı Devlete, sınırlandırma işleri ve masrafları ilgili müesseselere aittir⁵⁸.

Orman içinde bulunan mer'a, yaylak, kışlak ve sulama gibi hakların kullanılması ormana zarar verdiği takdirde, bunlar orman Umum Müdürlüğünün muvafakati ile ilgili kamu müesseseleri tarafından kamulaştırılabilir⁵⁹. Umuma mahsus ormanların komisyonlarca tahdit olunan sınırları, tahdit tarihinden itibaren 2 sene içinde kanunda gösterilen şekilde belli edilir. Bu ormanların haritaları orman idaresince yapılır⁶⁰.

3) Umuma Mahsus Ormanların İdaresi, Korunması ve İşletmesi:

Bu ormanların idaresi ve korunması ilgili kamu müesseselerine yani köy, belediye veya il özel idaresine aittir. Umuma mahsus ormanların korunması, bu müesseseler tarafından seçilip orman idaresince kabul edilen bekçiler marifetiyle temin olunur. Devlet ormanlarının korunmasına ilişkin olan hükümler, umuma mahsus ormanlar hakkında da uygulanır⁶¹.

Umumi ormanlar, ilgili kamu müessesesi tarafından işletilebileceği gibi, işletme başkalarına da verilebilir. Bu ormanlar, orman idaresi tarafından parasız olarak tanzim edilecek amenajman planlarına göre işletilir. İşletmenin bu planlara uygun olup olmadığı orman idaresince kontrol edilir. Umuma mahsus ormanları idare ve koruma yetkisini haiz olan kamu kuruluşları, ormanları imar etmek, vasıflarını yükseltmek ve orman içindeki açık ve yangın görmüş ve seyrekleşmiş kısımları ağaçlandırmak vazifesiyle mükelleftirler. Masrafları gelirden mahsup edilmek ve gelir fazlası kendilerine verilmek şartıyla, bu ormanların fenni işletme, idare ve korunmaları ilgili kamu kuruluşlarının teklif ve rızaları üzerine orman idaresince yerine getirilebilir⁶².

⁵⁸ Bk. 3116 sayılı Kan. Md. 47.

⁵⁹ Bk. 3116 sayılı Kan. Md. 48.

⁶⁰ Bk. 3116 sa. Kan. Md. 49-50.

⁶¹ Bk. Aynı Kan. Md. 52.

⁶² Bk. 3116 sa. Kan. Md. 56-58.

XIII- VAKIF ORMANLARI:

1286 tarihli Orman Nizamnamesi, 19. maddesinde, miri arazinin gelirini, (öşür ve diğer rüsûmatı) vakfın lehdarına ait olduğunu belirttiği gibi, bu muamelenin gayrisahih vakıflara bağlı olarak ormanların tasarruf ve idarelerine de şamil bulunduğunu ifade etmiştir. Bu hükümden anlaşılan şey, öşür ve diğer resimleri bir hayır amacına tahsis edilen ormanların tasarruf ve idarelerinin vakfa ait olmasıdır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi eski hukukumuzda gayri sahih vakıf üç şekilde bahse konu olabilir:

- 1) Miri arazinin sadece öşür ve diğer resimlerinin vakfı.
- 2) Miri arazinin sadece tasarruf hakkının vakfı.
- 3) Miri arazinin hem gelirinin hem de tasarruf hakkının vakfedilmesi.

Bu yüzden Hazine ile vakıflar arasında vakıf ormanlar konusunda devamlı anlaşmazlıklar çıkmıştır. Hazine, tasarruf hakları vakfedilmiş olan ormanların kendisine ait olduğunu iddia ederken, vakıflar idaresi hem tasarruf hakları vakfedilen hem de yalnız âşar ve rüsûmatı vakfedilmiş olan ormanları istemekte idi⁶³.

3116 sayılı kanun 60. maddesinde "Evkaf-ı sahihe ormanlarıyla hukuk-i tasarrufiyeleri mevkuf olan ormanlar hususi orman hükmüne tâbi olup bunların idare, muhafaza ve işletilmeleri mütevellilerine veya Evkaf Umum Müdürlüğüne aittir" hükmünü koymuştur. Sahih vakıflar, eski hukukumuzda mülk arazinin veya mülk ormanların vakfı ile meydana gelirdi. Bunların özel orman hükmüne tâbi tutulması normal ve hukukun gereğidir. Fakat tasarruf hakları vakfedilmiş olan ormanlar konusunda Hazine ile Vakıflar İdaresi arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Bunu da tabii saymak gerekir. Zira 1286 tarihli Orman Nizamnamesince, gayri sahih vakıf arazi statüsüne tâbi tutulan bu arazilerin daha açık bir deyimle bunların tasarruf hakkının TMK.nu ile mutasarrıflarının mülkü olup olmadığı konusunun açıklığa kavuşturulması gerekirdi. Ancak bu yapılmamıştır. 3116 sayılı Orman Kanunu, bizim de savunduğumuz⁶⁴ görüşe uygun olarak "hukuk-i tasarrufiyenin" özel mülkiyet hakkı olduğunu kabul etmiştir.

Yalnız âşar ve rüsûmatı (öşür ve diğer resimleri) mevkuf=vakfedilmiş olan ormanlar Devletin olup bunlar Devlet Ormanları hakkındaki hükümlere tâbidirler⁶⁵. Bu nevi yani sadece gelirleri vakfedilmiş

⁶³ Bk. Orman Kanunu Layihası Muvakkat Encümeni Mazbatası, TBMM Zabıt Ceridesi, C. 13-15, sS. 70. Sh. 70. Sh. 18-20.

⁶⁴ Bk. CİN, Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü, Ank. 1969, Sh. 325.

⁶⁵ Bk. 3116 Sa. Kan. Md. 61

olan miri arazinin tasarruf hakkı Devlette olduğundan, böyle ormanların Devlet ormanı sayılması uygun görülmüştür.

Mütevellisi bulunmayan veya mütevellisi ölmüş olan veya mütevellisine muayyen bir maaş bağlanmak suretiyle idaresi Vakıflar Umum Müdürlüğüne geçmiş olan ormanların fenni idareleri ve işletilmeleri hususunun Orman İdaresine verilmesine Bakanlar Kurulu karar verebilir⁶⁶.

6831 sayılı Orman Kanunu, orman türlerini düzenleyen 4. maddesinde vakıf orman nevini zikretmiyerek, 3116 sayılı orman Kanunundan farklı olarak üç türlü orman kabul etmiştir...

XIV- HUSUSİ ORMANLAR:

Hem 1286 tarihli Orman Nizamnamesi hem de 3116 ve 6831 sayılı Orman Kanunları, hususi ormanların mevcudiyetini kabul etmişlerdir. Hususi ormanlar özel mülkiyet konusu olan ormanlardır. Yalnız orman üzerindeki özel mülkiyet, ormanların arzettiği kamu faydası düşüncesiyle, bir takım mükellefiyetlerle kayıflanmış başka bir deyimle malik mülkiyet hakkını kullanırken bir takım ödevleri yerine getirmek zorunda bırakılmıştır. Bu nedenlerle hususi ormanların sahipleri tarafından belli bir miktardan küçük parçalara ayrılıp satılması ve mirasçılar arasında taksimi mümkün değildir⁶⁷. Şimdi özel orman sahiplerinin mükellefiyetlerini, bu ormanların idare ve korunması hakkında 3116 sayılı kanunda mevcut esasları gözden geçireceğiz.

1) Hususi Ormanların Sınırlanması:

Hususi orman sahipleri bu kanunun meriyeti tarihinden itibaren İki sene içinde ormanlarının sınırlarını tahdit etmek zorundadırlar. Tahdit edilen sınırlar hendek açmak, kuru duvar yapmak veya sabit işaretler dikmek suretiyle sahiplerince belli edilir.

Özel orman sahipleri nizamname ile tesbit olunacak zaman ve şekilde ormanların haritalarını yapıp orman idaresine vermeğe mecburdurlar. Bu müddet içinde yapıp vermedikleri takdirde, bu ormanların haritaları orman idaresi tarafından yaptırılır ve masrafları sahiplerinden alınır⁶⁸.

⁶⁶ Bk. Aynı Kan. Md. 62.

⁶⁷ "Sahipli Korumalı ormanları bin ve baltıklar da 200 hektardan küçük parçalar teşkil edecek şekilde ne parçalanıp satılabilir ve ne de mirasçılar arasında taksim olunabilir. Bk. 3116 sa. Kan. Md. 71. 6831 Sa. Kan. Md. 52.

⁶⁸ Bk. 3116 sa. Kan. Md. 63-64.

2) Hususi Ormanların İdare ve Korunması:

Hususi ormanların idareleri ve korunmaları yetki sahiplerine aittir. Orman sahipleri bu yetkilerini orman kanunu hükümlerine uygun olarak kullanmak zorundadırlar. Orman özel mülkiyet konusu da olsa bir milli servettir. Bu sebeple sahipleri tarafından istenildiği gibi idare edilmesi mümkün değildir⁶⁹. Hususi orman sahipleri, ormanlarını 3116 sayılı kanunun 52. maddesinde gösterilen nispet ve genişliği göre tutacakları bekçi, bekçibaşı, mühendis veya fen memuru ile ormanlarını muhafaza ve idareye mecburdurlar. Bunların nizamnamede gösterilecek şartları ve vasıfları haiz olmaları ve orman idaresince kabul edilmiş bulunmaları lâzımdır. Koruma işi orman sahipleri tarafından yapılmadığı takdirde, bizzat orman dairesince yapılır ve masrafı sahiplerinden alınır⁷⁰.

3) Hususi Ormanların İşletme ve İmarı:

Hususi ormanlar, sahipleri tarafından yaptırılıp orman idaresince tasdik olunacak amenajman planlarına göre işletilir. Orman idaresi bu plana uyulup uyulmadığını kontrol eder. Süresi içinde yaptırılıp orman idaresine tasdik ettirilmeyen planlar orman idaresince yapılır ve masrafı sahiplerinden alınır. Devlet ormanlarının işletilmesi, amenajmanı ve korunması hakkında mevcut hükümlerin büyük bir kısmı hususi ormanlar hakkında da uygulanır⁷¹. Hususi orman sahipleri kendileri istedikleri takdirde, masrafları gelirlerinden mahsup edilmek ve gelir fazlaları iade edilmek kaydıyla, bu ormanların fenni şekilde idareleri, korunma ve işletilmeleri Orman idaresince deruhte olunabilir.

Hususi orman sahipleri, orman idaresinin vereceği plan dairesinde ormanlarının kesim veya yangın sebebiyle seyrekleşmiş kısımlarını ağaçlandırmaya ve mevcut ağaçların korunması için gerekli imarları yapmaya mecburdurlar.

⁶⁹ 6831 sayılı Orman Kanunu da aynı esastan mülhem olarak "hususî ormanların idare ve muhafazaları Devletin kontrol ve mürakabesi altında olmak üzere bu kanun hükümlerine göre sahiplerine aittir" hükmünü koymuştur. Bk. Md. 55. Diğer taraftan 1961 Anayasasının 131. maddesi bütün ormanların gözetimi Devlete aittir" hükmünü koyarak özel mülkiyet konusu da olsa ormanların Devletin kontrolüne tâbi olması prensibini kabul etmiştir.

⁷⁰ Bk. 3116 s. Kan. Md. 66.

⁷¹ Bk. 3116 s. Kan. Md. 24, 26, 28, 33, 41 ve bazı kayıtlarlar 36 ve 42 maddeler hususi ormanlar hakkında da uygulanır. Yargıtay içtihatları da aynı yöndedir. Örneğin özel ormanlardan ağaç kesmek için izin vermek ve bunları kontrol etmek orman idaresinin idari görevlerindedir. YHGK. nun 24/7/1945 tarihli kararı. "Hususi ormanlarda kat'iyat icrası orman idaresinin mürakabesine tabi olup ruhsatsız kesilen ağaçların müsadereci lazımdır. Bk. Y. 4. HD. 18.11.1943. t. E. 2859. K. 3310. Bk. ERANIL, age. Sh. 103-106.

Orman sahipleri birden çok ise, bunlar içlerinden birini veya bir başkasını orman idaresine karşı sorumlu müdür olarak göstermek mecburiyetindedirler. Göstermedikleri takdirde, orman idaresinin ortaklardan birini sorumlu müdür olarak seçmek hakkı vardır⁷².

Görülüyor ki, 3116 sayılı Kanunun yukarıda zikrettiğimiz ve burada temas etmek gereğini duymadığımız diğer bazı hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, özel mülkiyet konusu olmasına rağmen, hususi ormanlar da Devletin esaslı bir gözetimine tâbidir. Nitekim aynı esaslar 6831 sayılı Orman Kanununda ve 1961 tarihli Türk Anayasasının 131. maddelerinde de yer almıştır. Bu, ormanların özel mülkiyette olsalar dahi ülkenin doğal servetlerinden sayılmasındandır. Öyle ki orman kanununun, özel ormanların idare, işletme ve korunması konularında mevcut esaslarına uymayan orman maliklerinin para cezası ile cezalandırılması kabul edilmiştir⁷³.

Orman suçlarına verilecek cezalar ile orman suçlarının takibi 3116 sayılı kanunun 103-132. maddelerinde düzenlenmiştir.

XV- DEVLET ORMANI OLMAYAN ORMANLARIN KAMULAŞTIRILMASI:

3116 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihte köylülerin özel mülkiyetinde olupta sahaları miktarı 50 hektardan fazla olan; Devlet ormanlarına bitişik olmayan ve miktarı bin hektarı geçen ormanlar Devletçe kamulaştırılır⁷⁴. Köy ve belediye orta malı olan ormanlarla mazbut vakıflardan olan ormanlar kamulaştırma dışı kalırlar. Kamulaştırma muamelelerinin kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 2 sene içinde tamamlanması öngörülmüştür. Kamulaştırılacak ormanlar için ödenecek bedel 1936 mali yılındaki arazi vergisine esas olan kıymettir.

Kamulaştırılacak ormanlar, Ziraat Vekâletince mahallin en büyük mülkiye memuruna bildirilir. Bir ay içinde ferağ muamelesini icra etmeyenlerin rıza ve muvafakatlarına bakılmıyarak, kamulaştırma bedeli Ziraat Bankasına tevdi edildikten sonra, bu ormanlar Hazine namına hiç bir harç ve resim alınmaksızın tapuya tescil edilir⁷⁵. Ancak özel ormanların devletleştirilmesi için verilen mühlet yetmediğinden, bu konuda sonuç alınamamıştır. 3116 sayılı Kanunun I. maddesi 13 / 7 / 1945 tarih ve 4785 sayılı Kanunla değiştirilerek bütün ormanların devlet-

⁷² Bk. 3116 Sa. Kan. Md. 74

⁷³ Bk. 3116 Sa. Kan. Md. 118-119

⁷⁴ Bk. 3116 Sa. Kan. Md. md. 1.

⁷⁵ Bk. Muvakkat Md. 2-3.

leştirilmesi kabul edilmiştir. Kanunun I. maddesinde "Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte varolan gerçek veya tüzel özel kişilere, vakıflara ve köy, belediye, özel idare kamu tüzel kişiliklerine ilişkin bütün ormanlar bu kanun gereğince devletleştirilmiştir. Bu ormanlar hiç bir işlem ve bildirim gerek kalmaksızın Devlete geçer" hükmünü ihtiva etmektedir. Bu kanunla devletleştirilmiş olan ormanların, 24.3.1950 tarih ve 5658 sayılı kanunla, istekleri halinde eski sahiplerine veya mirasçularına geri verilmesi kabul edilmiştir.

3116 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle "İ Kanunusani 1285 tarihli Orman Nizamnamesi ve Zeyilleri ile Tersane ve Tophane idarelerine muktazi kerestelerin tedarik ve itasına dair I Kanunusani 1285 tarihli Nizamname ve Devairi Resmîyeye Lüzumu Olan ve Fıkara Ahalîye Tevzi Edilecek Mahrukat İle Cihet-i Askerîyeye Lüzumu Olan Telgraf ve Telefon Direkleri ve Mahrukatın Bilmüzayede Tarife Bedeli Üzerinden Resmî Alınarak İta Edilmesine Dair 109 numaralı Kanun ve Meccanen Kereste Kat'ına Müsade İtasına Dair 239 numaralı Kanun ve Devlet Ormanlarından Köylülerin İntifa Hakkına Dair 184 numaralı Kanun ile zeyli ve Bilumum Ormanların Fenni Usul Dairesinde İdare ve İşletilmeleri Hakkındaki 504 numaralı Kanun ile Zeyli ve 2510 numaralı İskân Kanununun Ormanlara taalluk eden hükümleriyle bu kanuna muhalif bilumum ahkâm mülga" sayılmıştır.

3116 Sayılı Orman kanunu 8.9.1956 tarih ve 6831 sayılı orman kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. Konuyu hukuk tarihi açısından ele aldığımız için 6831 sayılı kanun hükümlerini incelemeyeceğiz.

XVI- SONUÇ

Orman dün olduğu kadar bugün de milletler için bir doğal servettir. Ormanların bu değeri sadece ekonomik faydasından değil, aynı zamanda kollektif bir takım yararlarından da doğmaktadır. Bunlar iklim, su rejimi ve sağlık üzerindeki müspet tesirleriyle su ve rüzgar erozyonlarını önleyici karakteri ve milli savunma bakımından arzettiği faydalardır. Yalnız bu doğal zenginliğe yaklaşım şekli çeşitli ülkelerde farklı şekillerde olmuştur. Ormanların hukuki rejimini düzenleme teşebbüsleri, Batıda 17. asra kadar gider. Osmanlı ormancılığında ise bu konularla meşgul olunmamış ve ormanların serbest tasarruf ve temellükü esasları uygulanagelmıştır. Orman devamlı kesilen, yok edilen bir hazine telakki edilmiştir. Bunda Osmanlı Devletinin iktisadi, sosyal ve kültürel değişimlere ayak uyduramamasının ve Devlet çarkının giderek eskimesi ile milli menfaatleri korumak, iktisadi ve sosyal hayatı bu esas üzerine yeniden tanzim etmek gücünü yitirmiş olmasının da önemli payı vardır.

Orman insan ilişkileri belli bir kültür düzeyini de gerektirir. Osmanlı Devletinde, ormanın faydaları konusunda hiç bir fikri olmayan halk, iktisadi zorunluluklar sonucu ile de ormana saldırmıştır. Ülkede 1858 tarihli Arazi Kanununa kadar, ormanları bir hukuki düzenlemeye kavuşturma çabaları görülmez. Arazi Kanunu bir kısım ormanları mubah " herkesin istifadesine açık ormanlar" olarak kabul etmiş ve köylünün yakacak ve sair kişisel ihtiyaçları için serbestçe ağaç kesebileceği koruluk ve ormanların hukuki rejimini düzenlemiştir.

Devletin ormanlarla ciddi olarak ilgilenmeye başlaması Arazi Kanunundan sonraki devrede olmuş ve 1870 yılında ilk orman yasası (Nizamname) çıkarılmıştır. Bu nizamname, ormanları hukuki rejimleri itibarıyla 4 kategoriye ayırmış ve şahıslara ait ormanlar dışında kalan üç grup ormanların hukuki rejimini düzenlemiştir. Nizamnamede kabul edilmiş olan bu orman tasnifi, Dünya'da genel olarak kabul edilmiş olan devlet ormanları, özel ve kolektif ormanlar ayrımına da uygundur. Ancak bu nizamname, ormanları korumak ve geliştirmekte yeterli olmadığı gibi, ormanlara en büyük zararı veren bir işletme şekli de bünyesinde taşıyordu. Bu, ormanların mültezim ve müteahhitleri eliyle işletilmesiydi. Kısaca iltizam ormancılığı olarak adlandırılabileceğimiz bu usul, ormanların insafsızca ülke ve millet yararına aykırı olarak mültezimler tarafından sömürülmesiydi. Bu sömürüye yerli mültezimler yanında, Devlet eliyle yabancı şirketler ve tüccarlar da katılmışlardır. Böylece çiftçiyi sömüren öşür mültezimleri yanında, ormanları doymak bilmeyen ihtirasları için sömüren bir orman mültezimleri ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet ormancılığı her şeyden önce, orman varlığının sınırlarını tespit ile bunun her türlü tecavüz ve müdahalelere karşı korunmasına önem vermek zorundaydı. 1926 yılında başlatılan hukuk devrimi, hukukun her sahasında Avrupadan alınan yeni kanunlarla meyvelerini verirken, orman konusunda bir tedvin faaliyetine girişilememiştir. TMK.nu ormanlarla ilgili olarak tek bir hüküm ihtiva etmektedir. Bu da özel ormanlar üzerinde intifa hakkını düzenleyen 742. maddesidir. Bugün Devlet ormanlarının böyle bir hakkın konusu olabilmesi özel kanun konusudur. Diğer kanunlara paralel olarak, 21 Mayıs 1827 tarihli Fransız Orman Kanununun (Code forestier) iktibas edilmesinde düşünüldüğü zikredilmektedir⁷⁶. Bu Kanun esas itibarıyla 1669 tarihli Sular ve Ormanlar Kararnamesinin (emirname) (Ordonnance des Eaux et forêts) daha ılımlı bir şekliydi. Ancak orman konusunda yabancı bir kanunun iktibası, diğer konularda olduğu kadar

⁷⁶ Bk. BERNARD, age. Sh. Bu kanun için Bk. Lois, deux semestres, 1827. No. 83. Bulletin des lois. Nu. 176. Sh. 41. vd.

başarılı olamazdı. Zira hukukun diğer dallarında yeni hukuku uygulamaya yetecek bir kadro vardı. Daha doğru bir deyimle, kısa zamanda yeni hukuka uyabilecek bir hukukçu kadrosu vardı. Orman konusunda aynı şey söylenemezdi. Orman idaresinde yeterli memur olmadığı gibi, mevcut bulunanlar da yeni ve teknik bir kanunun uygulanmasında görev alabilecek seviyede değildi.

Diğer taraftan, her ülke ekonomisinin özellikleri, orman kanunlarına tesir eden faktörlerdir. Orman kanunları, ormandan faydalanan fertlerin menfaatleri ile toplum yararı arasında iyi bir denge kurmalıdır. Orman kanunlarının hazırlanmasında, tarım ve orman ilişkileri de dikkate alınmak gerekir. Tarım işletmesinin ormanla ilişkisini tamamen kesmek, ancak tarım tekniğinin gelişmiş olması ile sağlanabilir. Nitekim 1924 Anayasasının 74. maddesinde, 5/2/1937 tarih ve 3115 sayılı kanunla yapılmış olan değişiklik de esas itibarıyla bu ilkeye dayanmaktadır. 74. madde, çiftçiyi topraklandırmak ve ormanları devletleştirmek için alınacak toprak ve ormanların kamulaştırma karşılığının özel kanunla tespit edileceğini bildirmektedir.

Her orman kanunu, bir toprak kanunudur. Toprak işlendikçe değer kazanır. İnsan emeğinin toprak üstünde bir nizamla sokulması devletin görevidir. Nüfusun artmasına karşı toprak sahası hep aynı şekilde kalmaktadır. Binaenaleyh bu sahalardan insanların intensif istifadeleri lâzımdır. Böyle bir istifade ise orman mevcudunu azaltacak bir sistemden ziyade, mevcudun devamlı artırılması ve işletilmesini temin suretiyle olur.

Türkiye'de orman kanunlarının gayeleri şunlar olmak gerekir:

1) Ormanların küçültülmeden korunması. 2) Ormanların fenni şekilde işletilmesi ve işletmenin orman varlığını azaltıcı mahiyette olmaması. 3) Orman ekonomisinin Dünya pazarlarıyla irtibatının temin edilmesi. 4) Ormanlarla tarım işletmeleri arasındaki irtibatın yavaş yavaş kaldırılması.

Bu amaçları temin etmek düşüncesiyle, bütün ormanlar Devletin denetim ve gözetimi altına alınmıştır. Özel mülkiyet konusu olan ormanlar da aynı denetim ve gözetime tâbidirler. Bu nedenle Devlet ormanları özel mülkiyet konusu olamaz. Başka bir deyimle Devlet ormanlarında herhangi bir hukuki sebeple özel mülkiyet kazanılamaz. Zira Devlet ormanları özel mülkiyet tesisine elverişli taşınmaz mallardan değildir.

3116 sayılı Orman Kanunu ile bu Kanunu ilga eden 6831 sayılı Orman Kanunlarının bu esaslardan hareketle orman insan ilişkilerini düzenlemeğe çalışmış olduklarını söyleyebiliriz. Şu da gerçektir ki,

her şeye rağmen ülkemizin orman varlığı her geçen gün azalmaktadır. Bir ülkenin ormanca zengin sayılabilmesi için bu miktarın % 30 dan aşağı düşmemesi gerekir. 1962 yılında ülke topraklarının sadece % 13,7 ormanlık saha idi. En son tespitlere göre, normal ve bozuk koru, normal ve bozuk baltalık ormanların toplam miktarı 20. 199. 296 Hektardır. Bu, toplam ülke yüzölçümünün % 23,5 ne tekebül etmektedir. Bu miktar yeterli değildir. Rusya'da ormanlar arazinin % 39, Yugoslavyada % 30,5, Bulgaristan'da % 28, Yunanistan'da % 18,5 dir. Türkiye'de mevcut ormanlar, aşırı bir işletme rejimine tâbidir. Yeniden orman yetiştirmekten çok, kesim faaliyetleriyle meşgul olunmaktadır. Bütün ülkede orman kadastrounun tamamlanamamış olması ve bu gibi yerlerde tapulama faaliyetine başlanamaması, toprak ve tarım reformunun gerçekleştirilememesi ve orman köylülerinin orman içinden alınarak orman dışında yaşama imkânlarına kavuşturulamamış bulunması, ormanlarımızı her geçen gün azaltan yangınlar, Türk ormancılığının başlıca sorunlarıdır. Devlet orman konusuna verdiği önemi, 1961 Anayasasına koyduğu hükümlerle belli etmiştir. Anayasanın 130 ve 131. maddelerinde yer alan ilkeler, Türk ormancılığının temel prensipleridir.

BİBLİYOGRAFYA

- ACUN, Niyazi; Ormanlarımız ve Cumhuriyet Hükümetinin Orman Davası. Ankara.
- ALİ HAYDAR, Şerh-i Cedit Kavanin-ül Arazi; İstanbul 1331.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. 1922. C.I.
- AKİPEK, J. Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı. Prof. Dr. O.F. BERKİ'ye Armağan. Ankara 1977.
- ATIF BEY, Arazi Kanunnamesi Şerhi. İstanbul 1330.
- AYDEMİR, Ş. S; İkinci Adam. II. c. 3. bas. İst. 1975.
- BALTA T. B, Kamu Mallarından Yararlanmanın Tâbi Olduğu Hukuki Rejim. Su Kaynaklarının Kullanılması Hakkındaki Bilimsel Hafta. AÜHF. yayımları. Ankara 1972.
- BARKAN, Ö. L; XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları İstanbul 1943.
- BERKİ, Ş; Toprak Hukuku. Ankara 1967.
- BERNARD Türkiye'de Ormancılığın Mevzuatı, Tarihi ve Vazifeleri. (Çev: N; B. SOMEL) Ankara 1935.
- BULLETEIN Des Lois. Paris 1827.
- CİN, H; Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü, Ankara 1969.
- CİN, H; Eski ve Yeni Türk Hukukunda Mer'a Yaylak ve Kışlaklar. Ankara 1975.
- CHIIHA, N; Traité de la propriété immobilière En droit ottoman. Le Caire 1906.
- ÇAPÇI, O; Türkiye'de Amme Emlâki Hükümleri. Ankara, 1943.

- DEVELLİOĞLU, F; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara 1970.
- DİKER, M; Türkiye'de Ormançılık. Dün - Bugün-Yarın. Ankara 1947.
- DÜREN, A; İdare Malları. Ankara 1975.
- DOĞANAY, Ü; Olağanüstü Kazandırıcı Zaman Aşımı Yoluyla Gayrimenkul Mülkiyetinin Kazanılması. Türk Hukuku ve Toplumunu Üzerinde İncelemeler. Ankara 1974.
- DUVERGER, M; Constitutions et Documents politiques. Paris 1957.
- ERANIL, M. A; Orman Kanunu İstanbul 1948.
- ESMER, G; Mevzuatımızda Gayrimenkul Hükümleri Ankara 1976.
- FRANÇOIS, T; Orman Politikası. Orman Mevzuatı ve İdaresi. (Çev: Bilgen, S.) Washington-Roma 1950.
- GÜCÜN, A; Nazari ve Ameli Hukuk Davaları. I. Kitap. İstanbul 1944.
- HEIDBORN, Manuel de droit public et administratif de L'Empire Ottoman. V. I. Vienne-Leipzig 1908.
- HALİS EŞREF, Şerh-i Kanun-i Arazi. Dersaadet 1315.
- İNAL, S; Türkiye'de Anayasa-Ormançılık İlişkileri. İstanbul 1971.
- KAYGANACIOĞLU-RENDA-ONURSAN; Orman Kanunu ve ilgili Mevzuat. Ankara 1976.
- LAUBADERE, A. Droit administratif. Paris. 4. ème éd.
- LOUSSARAR, L'histoire et de la théorie de la propriété foncière dans le droit public ottoman. Paris 1912.
- KOCATÜRK, M; Atatürk'ün fikir ve düşünceleri Ankara 1971.
- NICOLAIDES, Législation ottomane. Constantinople. 1873. III. ème parti.
- ONAR, S.S. İdare Hukukunun Umumi Esasları. C. 2. 3. bası.
- ORMAN Kanunu ile ilgili Kanun Teklifleri Hakkındaki Görüşlerimiz. TMMOB. Orman Mühendisleri Odası Yayını.
- PADEL-STEEL, De La Législation foncière Ottomane. Paris 1904.